

SEDMA GENERACE

XII.
ROČNÍK

1

2003

SPOLEČENSKO-EKOLOGICKÝ MĚSÍČNÍK

Téma: Ohlédnutí za Československem

- Soňa Čechová • Pavel Šaradín • Braňo Líška • Libor Vykoupil • Petr Uhl
- Pokračování diskuse o vztahu občanských iniciativ k vysoké politice
- Německý ženský hnutí - Frauenbewegung • Čelovím Metallu

 Hnutí DUHA
Friends of The Earth Czech Republic

SEDMÁ GENERACE

společensko-ekologický měsíčník
číslo 1/2003, XII. ročník

Vydává:

Hnutí DUHA – Přítel Země (FoE) ČR

Adresa redakce:

Sedmá generace
Hnutí DUHA, Bratislavská 31, 602 00 Brno
telefon: 545 214 431, fax: 545 214 429
e-mail: sgenerace@hnutiduha.cz
www.sedmagerace.cz

Redakce:

Dušan Lužný (vedoucí redaktor)
Martin Ander, Matěj Biezna (Zahrada)
Dagmar Smolíková, Jan Symon

Blízcí spolupracovníci redakce:

Veronika Bartošová, Martin Konečný, Jan Němec

Jazykové úpravy:

Kateřina Lišková, Katarína Potfajová

Redakční rada:

Jan Beránek, Kateřina Jelínková, Naďa Johanisová,
Erazim Kohák, Jan Křelina, Luba Lacinová, Aleš Máchal,
Jakub Patočka, Ondřej Dargocký Simon, Pavel Šaradín,
David Václavík, Mojmír Vlašín

Fotografie na titulní straně:

Jaroslav Pulcar

Sazba:

Leoš Knotek

Distribuce a inzerce:

Dagmar Smolíková (lide@hnutiduha.cz)

Distribuce na Slovensku:

ABIES – vydavateľstvo
lesoochranárskeho zoskupenia VLK
Tulčík 27, 082 13, SR
telefon: 00421-91-7789488
e-mail: wolf@vadium.sk

Cena:

29 Kč / 39 Sk

Předplatné na rok 2002:

290 Kč / 390 Sk

Předplatné do zahraničí:

30 EURO (Evropa) / 50 USD (zámoří)

Uzávěrka tohoto čísla: 22. 1. 2003

Evidováno na Ministerstvu kultury ČR
pod reg. č. MK ČR E 6578.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s. p.
OZJM Ředitelství v Brně, č. j. P/2-96/98 ze dne 12. 1. 1998
ISSN 1212-0499

Tištěno na recyklovaném papíře.

Redakce Sedmé generace děkuje za velkorysou
podporu fotografům J. Štreitovi, J. Pulcarovi,
I. Ibrahimičovi, I. Dokoupilovi, M. Sedláčkovi a dalším.

*Název časopisu, který do roku 1997 vycházel jako
Poslední generace, je symbolický. Jsme totiž přesvědče-
ni o tom, že chceme-li jako lidstvo žít na této planetě ve
spokojenosti a míru, musí naše jednání zohledňovat
také potřeby našich potomků. A to i těch, kteří přijdou
sedm generací po nás.*

Obsah

TĚMA : Ohlédnutí za Československem

Libor Vykoupil
Nový začátek? ----- 4
Dějiny vztahů mezi Čechy a Slováky vás provede historik, pedagog a publicista působící na Historickém ústavu Masarykovy univerzity v Brně.

Soňa Čechová
Kto zaplatil školné? ----- 8
Vydavatelka známého česko-slovenského týdeníku MOSTY vzpomíná na občanský odpor proti politickému rozhodnutí o rozdělení československé federace.

Pavel Šaradín
Nedostatečné argumenty ----- 10
Olomoucký politolog po deseti letech rekapituluje politické příčiny a důsledky rozdělení Československa.

Braňo Liška
Pýcha moci ----- 12
Rozdělení Československa jako útok na demokracii, tak chápe události podzimu 1992 člen slovenské pobočky Heslinského výboru a Společnosti pro trvale udržitelný život.

Petr Uhl
Malý český nacionalismus ----- 15
Komentátor deníku Právo odpovídá na dvě otázky Sedmé generace.

Martin Ander
Život na hranici ----- 16
Redakce Sedmé generace navštívila dvě obce na hranici mezi Českou republikou a Slovenskem. Jak se žije zdejšími lidmi, jaké potíže, či naopak výhody jim rozdělení republiky přineslo?

zahrada

Petr Bukovjan: Stigma 18
Kamil Kovář: Křikcentra 19

DROBNOHLED

Thom Hartmann
Válka s dinosaury ----- 20
Dopisovatel časopisu The Ecologist nalézá příčinu amerických příprav útoku na Irák ve významném vlivu ropných a automobilových společností na čelné politické představitelky USA.

Luba Lacinová
Novinky ze světa genetických technologií ----- 22
Slovenská biofyzička navazuje na svůj seriál z loňského ročníku Sedmé generace krátkými texty o aktuálním vývoji v oblasti genetických modifikací. Tentokrát se zabývá důsledky nezamýšlené kontaminace hospodářských rostlin.

Martin Ander
Plané vládní sliby ----- 23
Sedmá generace vám ve svém 12. ročníku postupně přinese 12 dílů seriálu o kauzách, které významně ovlivnily vývoj české společnosti i ekologického hnutí v uplynulých 12ti letech. První díl vás zavede do bezprostřední blízkosti dukovanské jaderné elektrárny.

Jan Jicha
Od počátků písemnictví ----- 25
První část čtyřdílného seriálu o obrazu životního prostředí v českém cestopise vás zavede do nejstarších dob písemnictví.

DUHA NÁZORŮ

Nic není černobílé

Rozhovor s Otakarem Motejlem ----- 27

Redakce Sedmé generace rozmlouvala v předvečer prvního pokusu o volbu nového českého prezidenta s ombudsmanem Otakarem Motejlem. Mluvili jsme samozřejmě o prezidentských volbách i ekologických kauzách, ale také o jeho působení v komisi pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu.

Jakub Patočka

Strana zelených a občanské iniciativy: střet zájmů? ----- 30

Diskuse, kterou v říjnovém čísle SG zahájil Pavel Frauc, pokračuje. Nad možným „koulítkem zájmů“ ekologických aktivistů, členů politické strany se zamýšlí šéfredaktor Literárních novin a spoluautor Tmavozelené výzvy.

Daniel Vondrouš

Všichni tam nemusí ----- 32

Do diskuse o personálním propojování stranické politiky a činnosti občanských sdružení přispěl i dlouholetý ekologický aktivista a nynější tajemník ministra životního prostředí.

Vojtěch Kotecký

Mnoho povyku pro nic? ----- 33

Je třeba stranickou angažovanost členů ekologických organizací považovat za problém? Na tuto otázku odpovídá vedoucí programů Hnutí DUHA.

Tmavozelená výzva ----- 35

Sedmá generace přináší plné znění dokumentu, který vyvolal ostré reakce některých ekologických aktivistů. Jakub Patočka, Jan Beránek, Ivan Dejmal a další v něm vyzývají své přátele z ekologického hnutí ke vstupu do Strany zelených.

Filip Fuchs

Vzpouza na lodi Bounty ----- 37

Aktivista NESEHNUTÍ kriticky hodnotí jak Tmavozelenou výzvu, tak samotný záměr některých lidí z prostředí ekologických iniciativ prosadit reformy ve Straně zelených.

Martin Ander

Smutný černobílý svět ----- 40

Redaktor Sedmé generace oponuje vyostřené kritice Tmavozelené výzvy.

Lubor Kysučan

Není všechno zlato, co se zelená ----- 42

Člen brněnské skupiny Amnesty International reaguje na rozhovor Sedmé generace s americkým ekonomem Davidem Kortenem. Připomíná odvrácenou stranu režimu v Bhútánském království, jež se snaží čelit globalizačním tlakům.

DUHA UDÁLOSTI

Obrázky ----- 45

Ani tentokrát nechybí zajímavé sociálně-ekologické zprávy z domova i ze světa.

Co najdete v příštích číslech:

- Zamyšlení nad významem divočiny v současném světě
- Rozbor kladů a záporů vstupu ČR do Evropské unie
- Ohlédnutí za kampaní proti bourání severočeských Libkovic
- Nové zprávy o kauze NEMAK

Konec starého a začátek nového roku bývá časem bilancování i plánování. Ani Sedmá generace nebude v tomto směru výjimkou.

Náš časopis se v uplynulém roce věnoval tradičním ekologickým tématům, ale snažil se též otevírat témata nová (kybergenerace) i reagovat na aktuální problémy (povodně, volby). Řada věcí se možná nepovedla, ale snad jich nebylo příliš.

I v příštím roce bude Sedmá generace navazovat na to nejlepší z uplynulých jedenácti ročníků její existence a snažit se věnovat tématům, které ovlivňují nejen náš současný život, ale také život budoucích generací. Sociálně ekologické zaměření Sedmé generace zůstává. Proto se budeme věnovat také tématům, která přesahují tradičně ochranářskou perspektivu. Rádi bychom také zůstali zrcadlem ekologických iniciativ; zrcadlem, ve kterém můžeme zahlédnout nejen pozitivní stránky ekologických aktivit, ale také její případná negativa a potenciální hrozby.

To je také důvod, proč jsme se rozhodli připravit nový seriál. V následujících 12 číslech 12. ročníku Sedmé generace budete mít možnost sledovat vývoj ekologického hnutí u nás za posledních 12 let při rekapitulaci 12 významných kauz. Vedle toho se budeme dále věnovat otázkám globalizace, genetických technologií, ale také životního srylu, lidských práv, postavení menšin (od názorových až po sexuální). Naším cílem je přispívat k vytvoření otevřené, demokratické společnosti, která bude založena na ekologické zodpovědnosti, jež se projevuje ve vztahu vůči životnímu prostředí v tom nejširším slova smyslu. Do naší perspektivy tedy musíme zahrnout vedle klimatických změn, omezení tranzitní přepravy zboží nebo ochrany divočiny, také vytvoření ekologické daňové reformy, ekologické důsledky vstupu ČR do EU, omezení militarismu, ale také zabránění zneužití ekologických témat politickým populismem.

Zdá se, že máme před sebou řadu problémů – místních, celostátních i globálních. Berme tyto hrozby jako příležitost k vytvoření společenství sedmé generace, které nebude propadat beznaději, ale ani utopistickému fantazírování či fanatické zaslepenosti. Mnoho sil a duševní rovnováhy vám všem přeje jménem redakce a dalších spolupracovníků (kteřím současně děkuje za nezištnou práci)

FOTO: ARCHIV MOSTY

Nový začátek?

Libor Vykoupil

Zrod a rozdělení československého státu popisuje historik, pedagog a publicista, který pracuje jako odborný asistent na Historickém ústavu brněnské Masarykovy univerzity a specializuje se na moderní české dějiny.

Máme deset let „po rozvodu“ a mnoho českých i slovenských občanů se ještě s novou skutečností nesmířilo. Mnohému v rozhovoru ještě ujede nyní již nic neříkající slůvko „československý“ a „Československo“. Nic neříkajících, nebo jediných smysluplných? To je

otázka, která se dere na jazyk kdekomu. Málokdo je však schopen a ochoten hledat odpověď bez emocí a obviňování. Měl spojený stát „dvou bratrských národů“ Čechů a Slováků šanci na dlouhodobou existenci? Nebo byl naopak jen účelovým slepencem, v němž neměla

víru ani jedna strana? Nebo je pravda někde uprostřed? Je vůbec jaká pravda?

Uherský stát

Začátek zůstává zahalen šerem, neboť jej musíme hledat kdesi před tisícovkou let. Mocný slovanský stát známý jako Velká Morava se definitivně rozpadl pod tlakem nepřátel. Morava spolu s českým knížectvím a později královstvím zaujala místo uznávané evropské monarchie. Území Slovenska bylo naopak překryto nově zformovaným uherským státem a stalo se Horní zemí, nesvéprávnou administrativní součástí Uherského království. Přesto si tamní obyvatelé neuvěřitelně udrželi svoji

kulturu a především svůj jazyk. Tak se stalo, že si mohli v 18. století, až k tomu dozrál čas, uvědomit svoji národní identitu. Od konce 18. století probíhal po celé Evropě proces nazývaný národním obrozením. Dotkl se i uherského státu a pro Slováky měl mít osudový význam. Z Uhrů se totiž stali Maďaři a ti si uvědomili svoji národní svébytnost i její znaky. Protože je lákala myšlenka velkých Uher, rozhodli se „předělat“ na Maďary i nemaďarské spoluobyvatele. Slováky udeřila osudová hodina. Pokud chtěli zůstat svébytným národem, museli zachránit svůj jazyk. Jenže tu byl klíčový problém, jaký jazyk to vlastně měl být?

Spisovným jazykem na Slovensku totiž zůstala čeština, nakonec kodifikovaná Biblí kralickou do podoby biblické češtiny. Když pak šlo o zachování Slováky jako slovanského kmene, naskytla se otázka: setrvat na češtině anebo...? Katolické Slovensko mělo odpor k jazyku husitů a protěžovalo západoslovenský dialekt, bernoláčtinu. Slovenským evangelíkům to nevadilo. Jak ale zajistit, aby se Slováci domluvili mezi sebou navzájem? Garantem musí být jediný jazyk. V tom byla nepochybně zásluha Ludovíta Štúra, který nakonec dosáhl toho, že se Slováci stali národem s vlastním jazykem. Zapříčinil tak ovšem nevíli velké části slovenské inteligence i českých obrozenců. Mezi vzdělanci se dlouhodobě udržovalo povědomí jakési česko-slovenské vzájemnosti, ale nezřídka bez praktického významu. Až spisovatelé probudili vědomí, že tato souměřitelnost má dostát i věcný obsah a iniciovali vznik spolků a organizací, které podporovaly tisk slovenských publikací, poskytovaly stipendia slovenským studentům na českých školách. Současně však česká politika sledovala Slovensko kriticky a viděla v něm problém. Zřetelně to vyjádřil František Ladislav Rieger, když Slovensko odepsal pro předpokládaný odpor Maďarů, kterému nemínil čelit. Snahy o uznání historického státního práva pro Čechy totiž ve stejné otázce Slováky diskvalifikovaly. Historické státní právo nahrávalo Maďarům, z hlediska historického patřilo Slovensko vždy k Uhrám. Slováci se mohli dovolávat maximálně práva národů na sebeurčení, ale to začalo být aktuální až během 1. světové války. Proto si na Slovensku získal takovou autoritu Masaryk,

kteří požadoval úpravu státoprávního uspořádání především na základě přirozeného práva národů. Jestliže na české straně vládla ke Slovensku jistá opatrnost, také slovenské politické kruhy netoužily po sblížení s Čechy bez výhrad. Nejvíce obav měli pochopitelně slovenští katolíci, ale i Národní strana se obávala českého pokrokářství a radikalismu. Obě země a jejich národy se sblížovaly, ale racionálně nevyučovaly rozpory, a proto byly rezervované. Změnu přinesla až světová válka.

Rozpad Rakouska-Uherska

Vypuknutí války vyhotilo národnostní situaci v podunajské monarchii. Bylo totiž zřejmé, že ať již Rakousko-Uhersko

Ústava, která znala jen „československý stát“, „československý národ“ a paradoxně i „československý jazyk“ (i když se jí myslela čeština v Čechách a slovenština na Slovensku), nesplňovala slovenské tužby.

válku vyhraje, nebo ne, přinese její konec zvětšení národnostního tlaku jak ze strany německé, tak maďarské. V případě vítězství by vládnoucím kruhům ve Vídni a v Pešti nebránilo nic v realizaci čistě německo-maďarského soustátí, ale ani v případě prohry si nemohli být Češi a Slováci jisti. A na kom jiném by se mohla vybit bezmocná zlost poražených, než na jejich nevinných poddaných. Společné ohrožení vedlo k tomu, že se politické reprezentace česká a slovenská za války názorově sblížily. Daleko aktivnější v tomto směru byla politická reprezentace v zahraničí, neboť doma ohrožení vedlo k pasivitě, na Slovensku do poloviny roku 1918 téměř bezvýhradně, v českých zemích podmíněně. Za války vznikly dva dokumenty, z nichž pak čerpaly oba směry, nacionálně slovenský i československý. Pittsburská dohoda proklamovala federativní stát, v němž bude mít Slovensko svůj sněm, svoje soudy a slovenština tu bude státním jazykem. Protože dokument vznikl ve Spojených státech, nechali si signatáři otevřená zadní vrátka

a připojili klauzuli o tom, že „podrobná ustanovení ponechávají se osvobozeným Čechům a Slováky a jejich právoplatným představitelům“. Přesto byla (a je) Pittsburská dohoda Mojžíšovými deskami slovenských nacionalistů a současně dokladem podlosti nebo přinejmenším věrolomnosti českých politiků včetně Masaryka, který dohodu signoval. Druhý dokument, nešťastně formulovaná tzv. Martinská deklarace, která vznikla 30. října 1918 z iniciativy téměř úplně politické reprezentace Slovenska, nahrává zase díky svým tvrzením o „slovenské větvi českého národa“ čechoslovakistům. V textu však není fakticky přihlášení se ke společnému (natož centralistickému) státu, neboť formulace deklarace jsou velmi vágní. Navíc kolem celého dokumen-

tu, jeho obsahu a okolností přijetí vznikne tolik nejasností, že o deset let později zadělají na velký skandál.

Dnes je však jasné, i když se o tom v prvním plánu zásadně nehovoří, že žádné deklarace nemohly vyrvat Slovensko Maďarům, pokud by je chtěli ubránit a měli k tomu mezinárodní podmínky. Slovensko bylo anektováno, připojeno bojem, i když ne v boji se Slováky, ale s Maďary. Pro české „osvoboditele“ mělo být od počátku alarmující, že velká část obyvatel své osvobození nepřijímá s nadšením, jen lhostejně. Tito lhostejní paradoxně tvoří dodnes na Slovensku rozhodující politickou sílu.

Masarykovo Československo

Československo se ještě před přijetím ústavy z roku 1920 konstitovalo jako demokratický stát. Neopominutelným faktem však je, že Vavro Šrobár, ministr s plnou mocí pro Slovensko, vládl tady až do počátku roku 1920 fakticky

jako diktátor. Opravňovalo jej k tomu maďarské nebezpečí a lhostejnost většiny slovenského obyvatelstva, ale na druhé straně byl vnímán nikoliv jako Slovák, ale jako vyslanec Čechů, Prahy, prostě těch sokolů a husitů. To vztahy zostřovalo. Ústava, která znala jen „československý stát“, „československý národ“ a paradoxně i „československý jazyk“ (i když se jím myslela čeština v Čechách a slovenština na Slovensku), nesplňovala slovenské tužby. Nikdo také nevysvětlil Slovákům, že tato jednota je proklamována zejména navenek, aby se Československo nesetkalo už od počátku s nevolí velmocí, které neměly důvěru ke zmenšenému Rakousku-Uhersku, pokud by s sebou neslo dál národnostní problémy. Zejména pojem „československého jazyka“ musel připadat všem slovenským národovcům jako fačka. „My Slováci máme pech / najskôr Maďar, potom Čech“. Na Slovensku mělo proto od počátku živnou půdu autonomistické hnutí, které požadovalo vlastně to, co bylo již slíbeno v Pittsburgu. Mělo podporu příbližně třetiny slovenských voličů, kteří však zcela umírněně nekladli vyšší požadavky, než bylo „právo na autonomii“. Jen několik slovenských politiků postavilo svoje vystupování na opakovaných žádostech slovenské autonomie, mezi nimi Andrej Hlinka, šéf Slovenské lidové strany, Vojtěch (Béla) Tuka, zastupující ovšem maďarskou irendentu, nebo Martin Rázus, předseda Slovenské národní strany. Protože však stále hrozilo nebezpečí maďarské irendenty, nezískali nikdy masovou podporu.

Nástup Hitlera

Na Slovensku tedy nevládl „duch separatismu“, jak se snaží prezentovat někteří čeští politikové se špatným svědomím nebo pamětí. Nezavládl bez výhrad dokonce ani v době nejvypjatější, v letech 1938 a 1939. Od počátku 30. let se sice atmosféra zhoršovala, ale to obecně v souladu s všeobecným zhoršením politického klimatu v Evropě. Proričeské hnutí se pochopitelně aktivizovalo, ale ony skupinky výtěžníků a křiklounů byly jen kulisou zápasu, který stejně jako v případě tzv. fotbalových fanoušků probíhá jinde. Koncem listopadu 1938 byl schválen zákon o slovenské autonomii, který mimochodem

ležel v parlamentu už od června. Obsahově tento zákon nemohl pohoršit ani zarytého centralistu, neboť na Slovensko přesouval jen minimum okrajových pravomocí. Autonomie republiku nijak neoslabila, větším problémem bylo, že obě poloviny státu začaly fungovat na jiných principech. Na Slovensku totiž Žilinská dohoda zrušila demokratické parlamentní uspořádání a vložila všechnu moc do rukou jediné strany. Z tohoto pohledu nemohl společný stát tak jako tak dlouho fungovat. Nebyl totiž bomo-genní. Nemohlo ale fungovat ani autonomní Slovensko. To se prokázalo vzápětí. Nejprve se na ně vrhli Maďaři a Poláci, kteří si předtím netroufali,

(jako odbojníci z principu). Spojovala je snaha vymoci pro osvobozené Slovensko lepší postavení než v době 1. republiky. V Košickém vládním programu také takové postavení svému národu zajistili, když se do formulace o „rovném s rovným“ dostalo vyhlášení „hrtarského svazku dvou rovnoprávných národů“. Byl to však prázdný pojem, což následně dokázaly pražské dohody. Pojmy zůstaly, ale jejich obsah byl vyprázdněn. Bylo to možné tím spíše, že slovenští komunisté od počátku svoje národní zájmy programově ztrazovali a demokraté zase doplatili na to, že se stali stranou, která pojala všechny nekomunisty, tedy silou nesoutodou a pro

Češi dávali najevo, že oni válku vyhráli, zatímco Slováci nikoliv a mají být vděční za to, že se díky Čechům dostali na druhou stranu linie oddělující úspěšné od poražených.

a Vídeňskou arbitráží je důkladně obrali. Česká strana se přestala o Slovensko zajímat s jedinou výjimkou na počátku března 1939, kdy proti vzhroušení v Bratislavě postavila vojenskou diktaturu generála Homoly. To však byl za dvěma 14. březen. K vyhlášení samostatnosti byli Tiso a slovenský sněm fakticky donuceni Hitlerovým Němcem. Na obranu proti Maďarům také rychle přijali německou „ochranu“. Zdaleka ne všichni slovenští předáci souhlasili se samostatností. I šéfredaktor *Slováka* Karol Murgaš připustil, že při vyhlásování slovenské samostatnosti panovala mezi poslanci Slovenského sněmu deprese a slavnostní akt se podobal spíše pohřbu.

Menšina občanů přivítala osamostatnění, ale většina se nakonec nechala zpracovat státní propagandou. Přispělo k tomu i hospodářské oživení a fakt, že země netrpěla předělovým systémem. Nacionální hesla pozvedala národní sebevědomí. Odtud dodnes pramení švýcarský mýtus a představa řady nezkušených nebo zavilých nacionalistů o „zlaté éře“ Slovenska. Opozici vládnoucího režimu na Slovensku tvořily paradoxně protikladné síly: bývalí agrárníci (jako čechoslovakisté) a komunisté

minulost svých představitelů snadno napadnutelnou. Asymetrický model: Slovenská národní rada a Sbor pověřenců neměly na české straně partnerské orgány, nevznikly z vůle Slováků. Existovala i Česká národní rada, ale ta byla jako nepohodlná sovětské straně i české emigraci hbitě zrušena. Slovensko však mělo specifika, která se nesměla zdůrazňovat. Protisovětské nálady podtrhlo „osvobození“ Slovenska Rudou armádou, jejíž málo disciplinované oddíly se tu chovaly jako na dobytém území. Češi dávali najevo, že oni válku vyhráli, zatímco Slováci nikoliv a mají být vděční za to, že se díky Čechům dostali na druhou stranu linie oddělující úspěšné od poražených. Na Slovensku také tradičně chyběly kádry, takže na významných postech přetrvávali představitelé slovenské republiky, kteří pochopitelně nedělali zrovna pokrokovou politiku. Tato specifika se však oficiálně nedeklarovala, aby nedráždila jak Sovětský svaz, tak „široké vrstvy pracujících“.

Vítězný únor

Po komunistickém převratu v roce 1948 bylo zřejmé, že stát je nadále centralizován.

V okamžiku, kdy se všechny rozhodovací pravomoci přenesly na ÚV KSČ, bylo zbytečné diskutovat o asymetrickém modelu, kompetenci Národního shromáždění, Slovenské národní rady, vlády či Shoru pověřenců. Slovensko však bylo i za socialistické éry předmětem diskriminace. Negativně se tu pociťovalo „odhalení“ nikdy neexistujících buržoazních nacionalistů, které Praha provedla přímo pod tlakem Moskvy a které postihlo právě ry kruhy na Slovensku, které se angažovaly v proriněmeckém povstání. Gustáv Husák dostal do budoucna důležité body a vzájemné česko-slovenské vztahy další trhlínu. V 60. letech dodal municí pro hlubší roztržku i prezident Antonín Novotný, který nerajil své antipatie ke Slovensku a Slovákům. Obrodné hnutí, které jej svrhlo a zahájilo Pražské jaro, bylo z velké části vedeno z ponižovaného a uráženého Slovenska. Proto se dosral do čela KSČ Alexander Dubček. A proto se tak rychle pracovalo na zákonu o federaci. Slovensko však řešilo dilema co dříve: demokratizaci nebo federalizaci. Vybalo si to druhé a pro občany udělalo dobře. Federální uspořádání nemělo valného významu v okamžiku, kdy se opěr o všem rozhodovalo na jediném místě: v předsednictvu ÚV KSČ. Normalizační režim však na Slovensko nedopadl tak tvrdě jako na české země, i když se dnes tvrdí něco jiného. On totiž hřích vlastenectví neváží tolik jako zločin demokratizace. Normalizační režim se nezdál na Slovensku tak tvrdý. stačilo jen neprovokovat, občan se nemusel ani ponižovat. A okupace byla oslazená federací.

Konec socialistického i československého státu

Svržení režimu v roce 1989 orevělo cestu ke skutečnému uplatnění zákona o federaci. Bylo zjevné, že se budou muset novelizovat některé pasáže o hospodářské centralizaci, ale z hlediska státoprávního byl zákon v pořádku. Tu se ale, zdánlivě jako blesk z čistého nebe, snesla „pomlčková válka“. Když na jaře 1990 jednalo Federální shromáždění o novém názvu republiky, začali si slovenští poslanci (podobně jako v roce 1938) vynucovat do tradičního názvu země vložení pomlčky, tedy Česko-slovenská republika.

Česká strana byla tradičně uražena a připadalo jí to iracionální. Reminiscence na rok 1938 učinily z této drobnosti začátek procesu, který pak možná vedl k úplnému rozkolu. Není možno popisovat jednotlivé kroky, které se odehrály v průběhu let 1990-1992. Jisté je, že si část slovenských politiků postavila jako jeden z hlavních cílů vytvoření samostatného slovenského státu, i když někteří cynicky přiznávali, že na jeho realizaci nespěchají, spíše by si přáli nejprve stabilizovat zemi hospodářsky. Později to vyvolalo známý výrok Miroslava Macka o slovenském státě s českou pojišťovnou. Česká strana ustupovala v otázkách,

nebyly, neboť narážely na neústupnost slovenských vyjednávačů, zejména premiéra Vladimíra Mečiara. Dodnes se vedou spory o roli prezidenta federativní republiky Václava Havla. Je však patrné, že v okamžiku, kdy nebyl v roce 1992 díky slovenským poslancům zvolen prezidentem společného státu, spolehl se i on na to, že bude alespoň prezidentem České republiky. V průběhu roku 1992 šlo spíše jen o to, aby rozdělení, se kterým počítaly v té době ohě politické reprezentace, proběhlo bezbolestně. Chvíli se jako problém jevílo hospodářské vyrovnání v poměru 2:1, ale i tam byly nakonec obroušeny hrany

Myšlenka referenda se však používala spíše jako strašák. Nikdo si netroufal odhadnout, jak by nakonec dopadlo. My však již výsledek známe. Deset let působí ve střední Evropě dva samostatné státy. Jak dlouho ještě?

kteří se jí zdály malicherné (zmíněná pomlčka), i v otázkách, které byly závažnější, ale umožňovaly zachovat federaci. Jako legitimní pociťovala potřebu upravit kompetence národních úřadů na úkor federálních. Od srpna 1990 se vedla jednání na nejvyšší úrovni, dokonce za účasti prezidenta republiky. Špatný dojem budil fakt, že se nevydávala podrobná komuniké o jednání. Česká veřejnost podezřívala své politiky z přehnané ústupnosti a na Slovensku naopak doufali i ve věci, které ve zprávách nezazněly. Tzv. kompetenční zákon z prosince 1990 nic nevyřešil. Upravil spíše formálně zákon o československé federaci a spíše zkomplikoval rurinní agendu, neboť rozšířil prostor ke kompetenčním sporům mezi federálními a republikovými orgány. Na Slovensku se objevila myšlenka uzavření státní smlouvy mezi oběma republikami, ale konkrétní znění nebylo předloženo. Na české straně celkem oprávněně zazněla připomínka, že právnicky lze něco takového podniknout až v okamžiku samostatnosti obou subjektů. Pozdější české námitky však již tak ostré

v osobních jednáních premiérů obou zemí: Václava Klause a Vladimíra Mečiara. Jestliže se na konci roku 1992 hovořilo o tom, že případné referendum by mohlo odbalit fakt, že společný stát již nechtějí Slováci znechucení Čechy, zatímco jeho pokračování si přejí Slováci znechucení dosavadním vývojem, nebylo toto tvrzení daleko od pravdy. Myšlenka referenda se však používala spíše jako strašák. Nikdo si netroufal odhadnout, jak by nakonec dopadlo. My však již výsledek známe. Deset let působí ve střední Evropě dva samostatné státy. Jak dlouho ještě?

Problémem zůstává, že jsme se do orázky rozpadu Československa všichni zabrali správně masochisticky, asi jako když jsme se chodili vyplakat na lipanské pole či bělohorská úbočí. Cožpak ale není možno, na 1. lednu 1993 pohlížet jinak? Každý konec je přece současně i začátkem. A začátek v sobě má stejně geneticky zakódován nějaký konec. Nebude ren konec současně novým spojením Čechů a Slováků, ale už pod jiným vývěsním štítem?

FOTO: ARCHIV MOSTY

Kto zaplatil školné?

Soňa Čechová

O rozdelení republiky, spoločných prohrách i nových šanciach píše vydavateľka a šéfredaktorka česko-slovenského týdeníku MOSTY.

Poslednú reláciu v minulom roku Na hrane, ktorú na Slovensku sleduje mnoho verných divákov kanálu ČT2, venovali moderátorky Lucie Vopálenská a Alena Červenková desiatemu výročí rozdelenia spoločnej republiky. Obecenstvo v štúdiu tvorili výlučne mladí ľudia, a hosťami boli Slováci aj Česi – Jiří Dienstbier, Ján Čarnogurský, Fedor Gál a redaktor televízie Markíza Henrich Krejča.

Debata bola rušná a vyznela v tom zmysle, že rozdelenie bola chyba, a veru ani Ján Čarnogurský, prominentný hosť, fakticky otec myšlienky samostatného Slovenska, nebol veľmi presvedčivý. Niektoré názory ma pobúrili, s niektorými som súhlasila, ale čo ma donútilo ešte v noci vytiahnuť dávno zaprášené fascikle, bolo konštatovanie, nikým z publika ani hosťi nevyvrátené, že Slovákom o udržanie spoločného štátu ani veľmi nešlo.

Vyťahovala som papier po papieri: výstrižky z novín, deklarácie, letáky,

dokumenty, posielané na Hrad, výzvy adresované poslancom, čísla týždenníka Kultúrny život s nekonečným radom podpisov, petície so žiadosťami o referendum, korešpondenciu s českou Výzvou občanů, hlásenia o stave podpisov, ktorých boli pomaly státisíce, a predtým oživala atmosféra slovenských rokov 1991 a 1992.

Zodpovednosť médií

Keď sa tak vezme, bol to vlastne veľký boj za Československo, ktorý vtedy na Slovensku roznieťilo spoločenstvo ľudí všetkých sociálnych vrstiev a národností! Sústredil sa do organizácie-neorganizácie dobrovoľníkov, ktorá si dala meno „Iniciatíva za spoločný štát“. Vznikla akosi odrazu v týždenníku Kultúrny život a v politickom Hnutí československého porozumenia, ktoré sa zrodilo na Slovensku s ambíciou byť celoštátnym. Hnutie založil v Bratislave čistokrvný Slováč,

matematik povoláním a za normalizácie robotník pre podpis na charte 77 menom Vlado Čech (zabynul 44 ročný roku 1944). Hnutie síce nebolo masové, ale angažovali sa v ňom ľudia ako Erazim Kohák či Milan Lasica a Július Satinský. Myšlienka deliť štát prvý raz odznela na Slovensku, preto si slovenskí federalisti pokladali za povinnosť ozvať sa tiež. Začalo sa to debatnými večerami, i väčšími stretnutiami, ale ako sa zostrovali rozbíjačské nálady, pribúdalo ľudí, ochotných angažovať sa. A nebol to špás: „národovci“ sa neštítali hrozieb ani zastrašovania, a námestia doslova okupovali krikľúni najhrubšieho zrna – preto sa mítingy, stretnutia, debatné večery, podpisové akcie konávali skôr v uzavretých priestoroch.

Na jeden míting vo veľkom bratislavskom Dome odborov, preplnenom do prasknutia, prišiel osobne v novembri 1991 – nečakane! – s malou suitou prezident Václav Havel. Privítal ho jasot, rovný nadšeniu po majstrovstve sveta v hokeji. Keby mi vtedy bol niekto povedal, že od roku 1993 budú z nás dva štáty, bola by som sa ho spýtala, či mu šibe. Lenže – tá menšia, ale zato hlučná a násilnícka časť Slovenska zaznievala široko-ďaleko a prehlušila tú slušnú väčšinu, hoci to naozaj nebola väčšina mlčiaca. Tí, ktorým na rozdelení štátu záležalo, dobre vedeli, prečo odsabotovali referendum.

Živo sa pamätám, ako sa roku 1991 na námestí SNP z desaťtisícov hrdiel ozývalo: „Nech žije Havel!“ Pravda, médiá rozniesli do sveta predovšetkým to vajíčko, čo hodil na jednej z posledných prezidentských návštev do Havla pätnásťročný chalan.

Áno, doživočne si budem klásť otázku, do akej miery sa o rozpad Československa zaslúžili novinári na oboch stranách, ktorí po Novembri 1989 konečne mohli hlásať a hlásajú dodnes, že len zlá správa je správa. Napríklad ono veľké stretnutie s návštevou prezidenta Havla zaznamenali len okrajovo. Kto neverí, nech si to zistí v univerzitných knižniciach.

Strach oprávnený? Neoprávnený?

V redakcii Kultúrneho života, časopisu-disidentovi, ktorý poskytoval Iniciatíve za spoločný štát fyzické prístrešie, sa prakticky nezatvorili dvere.

Keď som sa teraz po vysielaní Na hraně v noci hrabala medzi spomínanými papiermi, padol mi do oka leták. Dobře vytlačený, zrozumiteľný, graficky účinný. Priniesol nám ho pre informáciu čitateľ, ktorý ten leták vymyslel a vo vlastnej réžii so svojimi priateľmi šírila. „Čo nás, obyvateľov Slovenska, čaká, ak sa rozpadne spoločný štát?“ A vymenoval vecne: izolácia Slovenska, ohrozenie demokracie, nebezpečie vzniku novej totality, obnovenie maďarskej otázky.

„Zníži sa životná úroveň na dlhú dobu, zabrzdí sa reforma a destabilizuje sa hospodárstvo. Nastane inflácia a ešte sa zvýši nezamestnanosť. Bude nám chýbať elektrická a iná energia, lebo väčšina elektrární je v Čechách a bude ešte drahšia. Trpkosť rozchodu medzi Slováckmi a Čechmi bude trvať aspoň dve generácie, narušia sa tým duchovné, kultúrne, spoločenské a hospodárske vzťahy. Ľudia sú len zlí alebo dobrí, či sú Slováci, Česi, Maďari... Nedajme sa rozoštváť!!!“ Takto je zakončený leták, podpísaný Občania občanom.

Rozdelenie nám vtedy pripadalo naozaj ako koniec sveta, ako banba pre všetkých, čo to dopustia, ako nenapraviteľná tragédia predovšetkým pre Slovákov. Dnes by som to prirovnala k strachu človeka pred smrteľnou chorobou, o ktorej si myslí, že ho zahubí, a ešte nevie, že sa napokon z nej predsa len vysrábi, i keď nie bez následkov a straty času i energie.

Prečo české deti nerozumejú slovenčine

Ono totiž všetky proroctvá letáka sa viac-menej splnili: Mečiarova vláda naozaj ohrozila demokraciu, stála nás oneskorenú pozvánku do Európskej únie a totalita s úspešným populistom na čele k nám nebezpečne nakúkala. Obnovenú maďarskú otázku tu máme ako vyšitú. Životná úroveň sa nám v porovnaní s ČR parádne znížila, reforma sa zabrzdila a hospodárstvo destabilizovalo. Nezamestnanosť rastie, elektrická a iná energia je čoraz drahšia, a v dôsledku celkovej neporovnateľne horšej hospodárskej situácie sa ťažšie znáša než v ČR.

Trpkosť rozchodu, ktorá vyústila – predovšetkým na českej strane – do ľahostajnosti, je, myslím, prapríčinou,

prečo české deti a mladí ľudia, ako počujeme, nemajú chuť rozumieť slovenčine. Nikto ma osemročnú neučil česky a Ferdu mravenca som rozumela perfektne, dodnes Sekorove štvorveršia milujem (...z každého je kovboj hezký, kovboj, to je kravák česky). Priemerne inteligentné dieťa sa neznáme slovenské či české výrazy dovtípi z kontextu. Pravda, pokiaľ má záujem rozumieť mierne odlišnému alebo ešte nie dosť ovládanému cudziemu jazyku.

ostali spolu, to je jasné. Možno by sme už boli v Európskej únii ako privilegovaní premianti, ktorí nepodľahli stredo- a východoeurópskemu démonu nacionalizmu. Veď keď nás tak chvália, že sme sa navzájom pri rozchode nepodrezávali (keď toto počujem, vždy sa rozčúlím), dá sa predpokladať, že v prípade zachovania federácie by sme boli inkasovali tučné odmeny – nehovoriac o tom, že ako podstatne bohatší by sme boli mali všetko ľahšie.

Na jeden míting vo veľkom bratislavskom Dome odborov, preplnenom do prasknutia, prišiel osobne v novembri 1991 – nečakane! – s malou suitou prezident Václav Havel. Privítal ho jasot, rovný nadšeniu po majstrovstve sveta v hokeji. Keby mi vtedy bol niekto povedal, že od roku 1993 budú z nás dva štáty, bola by som sa ho spýtala, či mu šibe.

Nechuť rozumieť je doslova rozhodujúca. A naopak. To potvrdí každý pedagóg.

Už sme sa poučili

Napriek tomuto všetkému však Slovensko ako štát existuje a z vlastných gólov sa spamätáva: roku 2002 dostalo záväznú pozvánku do EÚ, Mečiarova sláva sa každým dňom mení na celonárodnú banbu, a Slovenská národná strana, tá veľká rozoštvávatelka, sa natoľko znemožnila a zosmiešnila, že sa v posledných voľbách nedostala ani do parlamentu.

Dá sa teda povedať, že Slovensko prekonalo smrteľnú chorobu nacionalizmu, a vôbec celú trápnosť okolo vzniku samostatného štátu, i riziká, spojené so samostatnou existenciou bez skúseností? Presnejšie by bolo povedať, že je tu šanca. Tak ako má rekonvalescent šancu vyliečiť sa, pokiaľ si dá pozor. Pravda, za chyby sa platí. V prípade rozdelenia Československa sa platí do slova a do písmena. Boli by sme omnoho bohatší, keby sme boli

Voľby 2002 ukázali, že sme na Slovensku ostali občanmi. Že sme sa poučili. Len nás to stálo veľa peňazí a nižšiu životnú úroveň.

Kto je na vine

Môžeme nadávať na vlády? Môžeme aj nemôžeme. Som však presvedčená, že nejedná ťažkosť, zvažovaná na tých či oných skorumpovancov či mocichtivcov, je dlhodobý následok rozdelenia. Mobli by sme si povedať – dobre nám tak, keby bolo bývalo referendum o rozdelení. Lenže nebolo. Takže to vysoké školné by nám mali zaplatiť tí, čo nás tak promptne a o nás bez nás rozdelili.

Nesúhlasím s názorom, že rozdelenie bolo nevyhnutné. Skôr sa prikláňam k diagnóze pani hostínskej z východného Slovenska: „Ta rozdelili republiku, žeby bolo viac koryt. A koryt je stále málo a sviň stále viac.“ Snáď by túto sentenciu v nárečí východoslovenskom rozlúštila aj mladšia generácia česká. Ako vyplýva z kontextu, platí pre obidve krajiny.

FOTO: ARCHIV MOSTY

Nedostatečné argumenty

Pavel Šaradín

Nad politickými příčinami a důsledky rozdělení Československa se zamýšlí známý olomoucký politolog a spolupracovník *Sedmé generace*.

Před deseti lety většina Čechů i Slováků nesouhlasila s rozdělením Československa. Politické reprezentace obou republik byly jiného názoru: nedostatečná vůle k jednání, slovenské národovectví, povahová i kulturní odlišnost, rozdílné názory na průběh ekonomické transformace, pravicové postoje české vlády, levicový program slovenského kabinetu, zkušenost s rv. pomlčkovou válkou atd. To vše měly být podle politiků dostatečné argumenty k tomu, aby federaci bez ohledu na veřejné mínění rozpustili.

V lednu 2003 se nám zdálo, že bychom se po deseti letech mohli dovědět, jakým způsobem jednání ODS a HZDS probíhala. Mýty a nejasnosti, doufali jsme, ustoupí faktům. Proběhne určitá sebereflexe a my zhodnotíme ztráty a zisky. Dnes vidíme, že nic z toho se nám neprovádí o nic jednodušeji než před deseti lety.

Vycházím z teze profesora Jana Novotného, který tvrdí, že je „velmi alergický na slovo *rozpad* – rozpadla se Jugoslávie či Sovětský svaz, ale nikoliv

Československo“. Abych byl přesnější: Československo bylo rozděleno, a to představiteli obou států. Toto je zcela zřejmý fakt, který nelze žádným způsobem zpochybnit. Mnohem důležitější než historický popis událostí je zkoumání příčin, proč k tomuto aktu došlo a proč zrovna v druhé polovině roku 1992.

Je pravda, že určité neshody mezi českými a slovenskými politiky (a veřejností obecně) existovaly od listopadu 1989 (a přirozeně i před tímto datem), v mnohém se stupňovaly, ale co bylo důležité, ohě strany je řešily. Pročítáme-li tehdejší noviny nebo osvěžujeme-li si paměť televizními dokumenty, musíme uznat, že politická situace nebyla ideální. Existovala řada možných řešení, jak z ní vyhlednout. Rozdělení federace bylo nesporně jednou z nich. Teprve nástup Václava Klause a Vladimíra Mečiara všechny varianty uspořádání odsunul bokem a legitimizoval pouze jedinou cestu jejich vyřešení: zánik společného státu. Je jasné, že šlo o cestu nejrychlejší, nejpohodlnější a nejméně problémovou. Někdy

se hovoří o tom, že Klaus předsedu HZDS zaskočil tím, že na existenci federace příliš nelpěl, ba dokonce, že úplné rozdělení svazku České a Slovenské republiky sám navrhl. To by jen nasvědčovalo tomu, co jsem již uvedl výše. Václav Klaus před obtížným hledáním konsensu často hledal nejjednodušší řešení, aniž by bylo zároveň nejvíce prospěšné.

Nakonec se vytvořilo zdání, že na jedné straně existuje jen federativní model soužití, narýsovaný českými politiky, na straně druhé samostatné republiky. Tomuto zdání nakonec uvěřila většina obyvatel včetně novinářů a nikdo již nezkoumal různé modely fungování nadnárodních států ve světě. Příkladně to shrnul Martin Weiss v Respektu (č. 31/1992): „Největší obavy veřejnosti vzbuzuje možnost, že se HZDS v zeštíhlené federaci zabydlí a Mečiar nějakým kompromisem dosáhne svého původního požadavku konfederace. Na neutralizaci těchto obav musí česká koalice zaměřit své vystupování.“

Nepochopení

Češi a Slováci si v roce 1992 navzájem vyčítali mnohé. My jsme především nerozuměli tomu, co Slováci proti federaci namítají. Podle nás fungovala vcelku dobře. Výstižně to zaznamenal někdejší premiér Václav Klaus: „Žádné referendum nemohlo tento problém vyřešit, protože všechny politické síly na Slovensku i veřejnost zachování dosavadního uspořádání odmítaly“ (MF Dnes, 30. 12. 2002). To, že někdo skutečně mohl někdejší federaci považovat za nefunkční, Klaus vůbec nepřipouští. Slováci si totiž stěžovali, že federace neposkytuje oběma národům stejný užitek. Porozumět jejich požadavkům bylo někdy obtížné, ale jistě ne nemožné. Nakonec však v celé diskusi zvítězily mediálně podporované a vděčné extrémní; jak český, tak slovenský. Na Slovensku jsme si všimli především nacionalistů (kulturních i politických) a těch, kteří uráželi Čechy. Jako protireakce u nás vzniklo ono známé „když chtějí, ať si jdou“. Nad tím se tyčila velká iluze. Už v květnu 1990 publikoval Ludvík Vaculík v Literárních novinách (č. 5) esej *Naše slovenská otáčka*. Jde o text mnohovrstevný a složitý, nezbývá mi než vytrhnout z kontextu několik vět: „Budeme mít jen jednu vládu.

Všecky věci budeme konečně moci řešit rychle a věcně, bez zvláštních zřetelů k Slováckům. Bez příležitosti k rozfukávání národnostních sporů můžeme snad i rychleji zavést demokratické formy a způsoby. Sami nepochybně rychleji dohoníme opoždění za vyvinutějšími stáry. Budeme mít víc klidu na hledání životního stylu vzdorujícího agresivní komerci a konzumu.“ Právě tato iluze byla psychologickým motorem našich úvah: bez Slovácků nám vše půjde lépe. Po deseti letech zjišťujeme, že naše cesty se někdy ubíraly různými zákoutími a odbočkami, ale k cíli dojdeme patrně stejně.

Sebereflexe

Deset let tedy rozhodujeme výlučně sami o sobě. Jsme v době kulatého výročí, které si zaslouží určitou reflexi a zhodnocení. Takto to pochopili mnozí politici i média. Věřšinou zazněly s rozdělením Československa souhlasné hlasy: federace by se stejně rozpadla, zmizely všechny česko-slovenské neshody a problémy, Slováci dostali možnost rozhodovat sami o sobě atd. Nicméně naší vlastní reflexe, tj. ponaučení a získání určité obohacující zkušenosti z poznání celého procesu rozdělování se nám doposud nedostalo. Jako bychom se smířili pouze s tím, že na zániku Československa už nelze nic změnit. To je sice pravda, ale tento akt jsme si vůbec nezařadili do kontextu „české orázky“. Byli jsme dostatečně velkorysí a toleranční k menšímu národu? Jaké postoje zastávali později čeští politici, kteří proces rozdělování federace řídili? Jak dnes hodnotíme takové otce-zakladatele českého státu, jakými byli M. Macek, P. Čermák, J. Kolář, V. Klaus, V. Dlouhý, J. Kalvoda, J. Vo-dička a další?

Tato sebereflexe a zařazení rozdělení federace do kontextu vývoje samostatné České republiky může být jen užitečná. Od roku 1993 se ČR začala ve střední Evropě izolovat, naše vláda přehlížela nejen Slováky, ale i Maďary a Poláky. Rozbila Visegrádské uskupení, vyhnala nepohodlnou Středoevropskou univerzitu, protože působila v našem názorovém prostředí cizorodě. Tlačila na šéfa statistického úřadu, aby ji podporoval staristickými údaji. Největší vládní strana odmítala decentralizaci, zahraniční investory atd. Dokud

sebereflexi našich názorů a postojů neprovedeme důkladně, nikdy nepochopíme sebe samorné.

Někteří novináři nám desetileté výročí připomenuli srovnáním toho, čeho jsme dosáhli my, čeho Slováci. Takže zisk medailí na olympijských hrách, počet vstřelených gólů, množství supermarketů a natočených filmů, nakupování značkového zboží – to vše se naprosto vážně srovnávalo a mělo ukázat, jak jsme na tom dobře. Tato plytkost bohužel zastínila podstatu celého procesu: to, že jsme se k oně sebereflexi

chyhou, kdybych se však nezmínil i o pozitivěch, která vznik České a Slovenské republiky doprovázejí. Těch najdeme přirozeně celou řadu, od toho, že rozdělení bylo rychlé a nenásilné, až po skutečnost, že národní stát se ovládá hezproblémověji než jakýkoli nadnárodní útvar. ČR dostala příležitost provádět svou vlastní ekonomickou, sociální a politickou transformaci, bez ohledu na vývoj na Slovensku. Vedle těchto pozitiv existují ovšem i negativa; kromě výše zmíněných jsou to doposud nevyřešené hospodářské ztráty,

Po deseti letech zjišťujeme, že naše cesty se někdy ubíraly různými zákoutími a odbočkami, ale k cíli dojdeme patrně stejně.

vůbec nedostali. Její provedení je pro nás přitom skutečně klíčové, protože bez ní o nějaké národní identitě můžeme uvažovat pouze jako o umělé a poměrně hezproblémové konstrukci.

Identita

Právě česká identita je klíčem k porozumění našim národním zájmům. V roce 1993 několikrát zaznělo, že vznik samostatné ČR umožní Čechům najít svou vlastní identitu. Je to nesmysl, protože říím, že jsme zůstali sami, jsme své identity nijak lépe neporozuměli. Lze ji totiž objeovat a znounalézat jen ve střetu s jiným prostředím. Odstraněním přirozené konkurence jsme v tomto směru spíše ztratili, než že bychom získali. Takto jsou naše národní zájmy pouze zájmy toho, co zbylo z Československa. Psychologický pocit z toho – na rozdíl třeba od Slovineů či Litevců, kteří svou samostatnost spojili s osvobozením se – že jsme si jaksí nedobrovolně zbyli, je v nás skutečně zakořeněn. I když je mnohem méně intenzivnější než v prvních letech po rozdělení. Zkrátka: bylo pro nás obtížné sít se s nepřirozeným útvarem, samostatnou Českou republikou. Z tohoto důvodu může být pro znounalézání naší identity integrace s Evropskou unií užitečná.

Zisky a ztráty

Doposud jsem se vyjadřoval k zániku ČSFR víceméně negativně. Bylo by

zpomalení ekonomické transformace a snížení geopolitického postavení obou nástupnických států. Nesmíme zapomenout ani na fakt, že „standardizací vztahů“ došlo ke kulturním ztrátám. Z rozhlasu a televize zmizela slovenština, neexistuje možnost koupit si u nás slovenské noviny či kulturní časopisy a knihy. Pro celospolečenskou diskusi by přitom bylo velmi užitečné, kdybychom své názory mohli konfrontovat s názory liberálního deníku SME, liberálně levicového týdeníku Slovo, konzervativního Domino fóra či občas za-listovat revu OS.

17. listopad

Prvního ledna uplynulo deset let od vzniku českého státu. Připomněl nám to prezident v novoročním projevu, televize, rozhlas i noviny. Žádné velké oslavy se ovšem nekonaly. I to je výraz zhodnocení založení naší státnosti. Patrně jsme jediný stát na světě, který se k podobnému výročí staví tak vlažně. Na druhé straně tato situace může svědčit o něčem jiném: že si Češi mnohem více váží jiných hodnot, než je vlastní státnost: demokracie a svobody. Přirozeněji se totiž stavíme k výročí 17. listopadu. Hledáme-li po deseti letech nějaký podstatný rozdíl mezi Čechy a Slováky, nachází se patrně v tomto. My budeme upřednostňovat oslavy 17. listopadu, oni zas 1. ledna. Sračí, když se podíváme, jaký program měl na Nový rok Václav Havel a jaký Rudolf Schuster.

Pýcha moci

Braňo Liška

„Ak sa vlak rúti opačným smerom, má zmysel zápasíť o miesto v reštauračnom vagóne?“

Další z možných pohľadů na rozdelení republiky prináša člen Helsinského výboru na Slovensku a Spoločnosti pro trvale udržiteľný život.

Pri ceste zo Žiliny smerujúcej pod vrchy Malej Fatry v obci Poluvsie je na malom dome tabuľa, že toto je rodný dom Jozefa Gabčíka, jedného z účastníkov atentátu na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha.

Pred niekoľkými rokmi... Po prechode do scdla Javorie hlbokými lesmi Nízkyh Tatier chodník začne strmo stúpať k letným oblakom záplavou horských kvetov skorého leta. Chodníkom v kosodrevine, posledné kroky na vrchol

Krakovej hole. Z výšky 1751 metrov sa otvorí pohľad na Liptov s hradbou Chočských vrchov, Západných Tatier, masív Vysokých Tatier s vrcholom Kriváňa a bočné hrebene Nízkyh Tatier so sviatiacimi vápencovými skalami. Vo vrcholovej knihe je jeden zápis iný ako ostatné. V češtine najskôr slová úcty a pokory venované tvorcovi a staviteľovi toho, čo je okolo vás. A potom veta, škoda, že roto všetko už nie je aj naše.

Výstup, ktorý sa spomína, patril k darom, aké človek nedostáva každý deň. A tak, keď nemuseli znieť zbytočné slová, pri zostupe cez Pusté do hĺbky Demänovskej doliny sa stále vracali neodbytné myšlienky. Z riadkov zápisu vo vrcholovej knihe bolo jasné, že to, o čom sa píše a čo už nie je naše, bolo súčasťou pisateľa. Tie myšlienky boli o tom, či je možné, aby neexistoval v čase oblúk medzi spomínanými zážitkami. Prečo si dvadsaťsedemročný Jozef Gabčík zvolil cestu, ktorá cez Poľsko, Francúzsko, Anglicko skončila po poslednom boji v kostole Cyrila a Metoda v Prahe. A ako je možné, že sme takmer nemo pripustili rozbiť spoločný štát, za idey ktorého mnohí zomierali. Že sme dopustili, aby sme prišli o časť svojho vnúorného sveta.

Príčiny týchto rozdielných postojov sú témou na dlhšiu diskusiu. Základnou otázkou však je, či je potrebné sa ešte stále zaoberať minulosťou, tým, prečo a ako sa rozbiť spoločný štát. Niektorí

hovorí, že tento problém je už za nami a treba sa venovať prítomnosti a budúcnosti. Nasledujúce poznámky vyplývajú z názoru, že naše kroky a schopnosť analyzovať súčasnosť a pokúsiť sa ovplyvniť budúcnosť sú do veľkej miery určované tým, čo sa stalo v minulosti. Je potrebné povedať, aké pravidlá sme si vtedy nechali nanútiť. Je potrebné zdôrazniť, že mnohé problémy života v Českej či Slovenskej republike vyplývajú práve z toho, že pokračuje politika, založená na postupoch, ktoré sa straníckym vodcom osvedčili pri rozbiť Československa. Práve vtedy sme dovolili, aby sa deformované pravidlá politiky, vzťahu politických strán a moci k občanom stali – a dodnes sú – súčasťou nášho každodenného života.

Na čom boli založené postupy rozbitia republiky, ktoré Jiří Hájek nazval pýchou moci? Tí, ktorí to uskutočnili, museli súčasne dosiahnuť dva ciele: deštrukciu hodnotového systému, ktorý bol základom vzniku Československa a likvidáciu práve vznikajúcich mechanizmov naplňujúcich demokratické princípy života spoločnosti. Súčasne bolo potrebné nahradiť tieto hodnoty atrapami a vyhlásiť ich za bytostne dôležité pre každého obyvateľa.

Mohlo sa to podariť aj preto, že neboli definované a naplnené hlavné úlohy občianskej fázy novembrovej revolúcie skôr, ako občianske hnutia, OF a VPN boli rozbité na politické strany. Už na začiatku roku 1990 bolo treba definovať novú kvalitu spoločného štátu a fungujúcej demokracie a zabezpečiť ich príslušnými zákonmi. Vtedy ešte znela ozvena "Vitajte doma" a "Sme jeden národ", ktorými Námestie SNP víťalo aj emigrantov z Čiech a Moravy, ktorí cez Bratislavu prichádzali z exilu domov. Že išlo o politický národ, snáď netreba pripomínať.

Likvidácia hodnotových systémov

Jedným z rozhodujúcich krokov bolo, že si najvyššie funkcionárske stranícke kliky bez mandátu od občanov dovolili siahnuť na hodnoty, na vytvorenie ktorých nemali najmenšiu zásluhu. Tieto hodnoty vznikali prácou a často aj najvyššími obeťami viacerých generácií už v čase, kedy Československo

ešte neexistovalo, alebo neskôr v boji za jeho obnovenie.

Rozbitím republiky boli popreté idey a ideály existencie Československa, ktoré bolo založené na princípoch na ktorých dnes stojí spolupráca v Európe, slobode a demokracii, schopnosti dohodnúť sa, spoločne nachádzať riešenia. Československo bolo štátom viacerých národov a národností. Pri všetkých jeho problémoch štát od Podkarpatskej Rusi po jeho západnú hranicu s Nemeckom fungoval. Východiskom jeho zakladateľov bolo presvedčenie, že po vytvorení demokratického systému Slováci, Česi, Moravania spolu s ďalšími obyvateľmi tohoto územia spoločne môžu dokázať viac, ako každý sám, môžu sa vzájomne inšpirovať, spolu pracovať alebo sa

Jedným z rozhodujúcich krokov bolo, že si najvyššie funkcionárske stranícke kliky bez mandátu od občanov dovolili siahnuť na hodnoty, na vytvorenie ktorých nemali najmenšiu zásluhu.

aj brániť. Že sa tieto hodnoty stali súčasťou života občanov Československa svedčia spoločné osudy republiky a mnohých jej obyvateľov. Aj potom, keď sa mocní vtedajšieho sveta dohodli s Hitlerom, Československo otrhané po Mnichove ešte stále prekážalo ako vyjadrenie duchovného odporu voči totalite fašizmu a pamäť na ideály, ktorými žilo. Muselo zmiznúť z mapy, aby aj tí, čo našu republiku predali, pochopili, že nezradili len neznámu zem v strede Európy, ale hodnoty slobody a demokracie a teda aj svoj osud. Cenu za toto oneskorené poznanie zaplatilo veľmi veľa ľudí a naša krajina ju platí dodnes. Neskôr, v činoch a obetiach jeho občanov tieto ideály pomohli obnoviť republiku. Pre tieto hodnoty, ktoré boli a aj sú zárukou našej budúcnosti, ktoré sme dokázali presadzovať napríklad v boji za spoločnú republiku či v roku 1968, alebo 1989 si nás vážili aj ostatní a očakávali, že dokážeme práve ich spoločne priniesť ako výrazný stabilizačný prínos do veľkej časti nielen Európy, hľadajúcej svoju cestu.

Ostáva zhodnotiť ako sa zničenie hodnotového systému spoločnosti prejaví aj v osobnom živote ľudí, ich aktivite a ochote prinášať obeť pre dlhodobejšie ciele. Mnohí sa ešte pamätajú, čo znamenali tieto hodnoty v odpore voči okupácii v roku 1968 a aké následky mala ich deštrukcia v rokoch, ktoré prišli potom. Je zrejme, že práve strata základného hodnotového systému, aj takého celku akým je štát, ktorý je základom jeho existencie, je hlavnou príčinou „blbej nálady“ či neschopnosti sa sústrediť na prácu pre dosiahnutie spoločného cieľa.

Rozbitie republiky bolo súčasne likvidáciou hodnôt novembra '89. Nešlo len o politický cieľ odstránenia ľudí Novembra. Kroky vedúce k demontáži štátu, ktorého ideou bola demokracia,

museli byť zákonite spojené aj s popretím ideálov revolúcie, ktorej hlavným cieľom bolo ju obnoviť. Znemožnenie referenda a ignorovanie veľkých aktivít, akou bola napríklad Občianska iniciatíva „Za spoločný štát“ s miliónmi podpisov občanov ČR i SR, znamenalo arogantnú likvidáciu hodnôt novembrových námestí. Východiskom pre takéto postupy je predstava úzkej špičky straníckych funkcionárov o politike ako o nástroji nekontrolovateľnej moci, manipulácii s ľuďmi, privilégiách, ktoré dostali od občanov vo voľbách pre najbližšie volebné obdobie.

A preto funkcionári niektorých strán dodnes opakujú, že na námestiach sme vlastne nevedeli, čo chceme. Akoby neboli hodnoty, ktoré sú nad stranami, a od ktorých závisia osudy ľudí. Občianska revolúcia mala v novembri '89 svoj obsah i smerovanie. Slobodu, demokraciu, toleranciu a najmä právo hovoriť do vecí, ktoré sa ľudia dotýkajú, skončiť s direktívnym systémom moci, ktorým boli ľudia rozdelení na tých

rovných a ostatných, ktorý zväzoval aktivitu a ničil motiváciu. Jednou z hlavných požiadaviek bolo, aby sa rozhodovanie odovzdalo čo najbližšie k ľuďom, čakalo sa na zakotvenie posravenia občanov a ich práv do zákonov. Bola tu vôľa spoločne prijať a naplniť tieto ciele.

Otázkou ostáva prečo tí, ktorí cítili a vedeli, o čo sa hrá, nedokázali nie-

strán. Reakcia na Impulz 99 či iniciatívu Ďakujeme, odíďte, alebo postoj k požiadavkám občianskych organizácií v tejto súvislosti v SR i ČR iste nie sú náhodné.

Ďalšou dôležitou metódou je obyčajné klamstvo. Pre ovplyvnenie verejnej mienky politická propaganda šírila v každej časti spoločnej republiky niečo iné. V Čechách a na Morave zne-

sa V. Klaus a V. Mečiara, ktorí sa nedohodli na ničom inom, okrem toho, že sa nedohodnú. Aj preto sa neuzatvorili nedoriešené otázky po rozbití republiky a živili sa spory, ktoré bez zneužívania pre politické ciele a bez väčších problémov dokázali veľmi rýchlo vyriešiť nasledujúce vlády.

Neskôr V. Klaus použil podobný postup: „Po snad už definitivním krachu klasických socialistických myšlenek bylo téma ochrany životního prostředí zneužito jako zástupná levicová ideologie, která – tenkrát pod jiným pláštěm – začíná obhajovat existenci regulačních (státních) zásahů, zásahů shora, zásahů do lidských životů a do spontánního fungování demokraticky vznikajících institucí.“

Tento postup, ktorý prinášal rýchle výsledky, sa stal všeobecne použiteľným princípom politiky. Ak už nie sú na nepriateľa Česi či Slováci, nahradia ich Nemci, Maďari, Rómovia alebo aj Európska únia či NATO. Nepriateľmi sú všetci, ktorí nesúhlasia s názormi vodcov. Potom už neosráva nič iné, len táranie o sarajevských atentátoch a vnútrostraníckych sprisahaniach. Trvalo len desať rokov, aby V. Mečiar a V. Klaus skončili v politiky úplne rovnakým spôsobom.

Dôležité bolo aj nahradenie hodnôt s dlhodobou platnosťou pragmatickými krátkodobými cieľmi. Na Slovensku to bola najmä propaganda o doplácaní Slovenska na spoločný štát a reč o rýchлом zlepšení hospodárskej situácie po rozbití ČSFR, v Čechách tvrdenie, že existencia spoločného štátu pri rozložení politických síl tak, ako ich určili výsledky volieb v roku 1992, spomalí a skomplikuje hospodárske reformy, a že po rozdelení zákony trhového hospodárstva vyriešia problémy.

Ďalším postupom bola rezignácia na politickú zodpovednosť. Prejavila sa aj u takých politikov, ktorí boli proti rozdeleniu štátu tvrdením, že o osude republiky je už rozhodnuté a teraz je potrebné naplniť najvyššiu úroveň demokracie v samostatnej SR a ČR. To nebolo možné kvôli mechanizmom, ktoré stranícka moc použila pre rozdelenie republiky. Čo nás čakalo, pozná každý v našich štátoch veľmi dobre.

Použitie uvedených postupov vyúsťilo do znemožnenia práva obyvateľov republiky rozhodnúť o vlastnom osude

Rozdelenie republiky bolo volebným podvodom. Žiadna strana v ČR nemala v svojom volebnom programe rozbitie štátu a na Slovensku to bola len SNS, ktorá dostala pri voľbách do NR SR 9,3 % hlasov.

koľkým desiatkam straníckych funkcionárov opitých svojou mocou zabrániť uskutočniť dielo rozbitia Československa. Bolo to iste aj vďaka nasledujúcim postupom.

Metódy a mechanizmy zneužívania moci

Rozdelenie republiky bolo volebným podvodom. Žiadna strana v ČR nemala v svojom volebnom programe rozbitie štátu a na Slovensku to bola len SNS, ktorá dosrala pri voľbách do NR SR 9,3 % hlasov. HZDS a ODS naplnili aj napriek tomuto volebný program práve tejto srrany. Samozrejme, že by boli problémy, ak by sa mali nájsť východiská pre fungovanie spoločnosti, štátnych a ďalších orgánov v ktorých by v SR malo väčšinu HZDS a v ČR ODS, ale kde by už dnes napríklad bolo Belgicko či Kanada, ak by rovnaký postup zvolili ich politické strany.

Nepripustenie a nemožnenie verejnej diskusie je jedným zo základných postupov moci. Ak sa aj napokon diskusia pripustí, tak len s obmedzenou účasťou, v časovej tiesni a bez kompetentných. Najmä však nesmie byť pred verejnosťou. Takto označil V. Klaus požiadavky na diskusiu o hodnotách spoločného štátu a o pripravenom scenári na jeho rozdelenie za drzosť len preto, že si ich skupina občanov a odborníkov dovolila vysloviť v rozpore s vôľou víťazných politických

lo: „Emancipácia Slovenska a slovenského národa si vyžaduje rozdelenie štátu a je to vôľa Slovákov.“ Na Slovensku propaganda tvrdila: „S Čechmi sa nedá dohodnúť na rovnoprávnom spoložití v jednom štáte.“ Médiá vo veľkej väčšine prijali a šírili tieto tézy a obyvatelia už nedokázali jasne povedať, že takéto zovšeobecnenie, ako názor celého národa či obyvateľov ČR alebo SR je podvodom.

Postup V. Klauza z neskorších rokov: „Ti, kteří se bolestmi a problémy této země skutečně trápí, ti Den Země neoslavují... Ekologie není věda, ale ideologie.“

Účinným a rozhodujúcim krokom bolo označenie ľudí s inými názormi za nepriateľov. Boj s takto vytvorenými nepriateľmi sa stáva jedným zo základov a hlavných cieľov politiky. V ČR bol založený na klamstve, že zápas o republiku je zámenkou, ktorú zneužívajú extrémne ľavicové sily na destabilizáciu ČR a ohrozujú jej ekonomický a demokratický vývoj. V SR boli zástancovia hodnôt spoločného štátu označení za zradcov národa. V takto vytvorenej atmosfére sa už diskusia o nezmyselnosti uvedených tvrdení neuskutočnila.

V ďalšom vývoji si vytvorených nepriateľov bolo potrebné profilovať a pestovať. Ich porážky umožňovali zdôvodňovať vlastnú dôležitosť a nenahradiťnosť. Hlavne z tohto vyplývalo to vzájomné rešpektovanie

v referende. Všetky výskumy verejnej mienky ukazovali, že obyvatelia republiky by nesúhlasili s jej rozdelením. Takýto výsledok by samozrejme sponchybnil stranické dohody z Brna, kde niekoľko členov stranického aparátu dvoch politických strán si za niekoľko hodín dovolilo rozhodnúť o osude štátu a miliónov jeho obyvateľov. Otriasol by postavením ich funkcionárov a strán – a aj preto sa referendum nemohlo konať. Na Slovensku navyše naplnenie práva jeho slobodných občanov rozhodnúť o svojom osude v referende prisľúbil osobne V. Mečiar. Aj tento sľub z posvätej pôdy pod Devínom, ako ju pri tej istej príležitosti jeho prívrženci nazvali, ostal obyčajným klamsrvom. Aké blízke k týmto postupom sú osudy referenda na Slovensku z obdobia vlády V. Mečiara. Vznikla teda samostaná slobodná Slovenská republika s malou chybou, nesvojprávnymi občanmi, ktorým sa jej tvorcovia nedovolili vyjadriť o ich vlastnom osude.

Vo svojom veľikášstve niektorí stratili zdravý rozum, ak celkom vážne chceli pre seba navrhnuť Nobelovu cenu za to, čo urobili. Niektorí sa dokonca celkom vážne pasovali do úlohy

záchrancov obyvateľov Československa, pretože rozbitím spoločného štátu vraj zabránili, aby v našej krajine vznikla situácia ako v bývalej Juhoslávii.

Postupovalo sa nedodrzaním ústavného zákona o referende a porušením Ústavy SR a nahradení legality postupom zákonom o spôsobe zániku ČSFR. Subjektom práva na sebaurčenie v tomto prípade boli obyvatelia ČR a SR a naplnenie tohto práva bolo neprenosné. Legitimita zrušenia ČSFR bola viazaná na referendum. Navyše rozbitím spoločnej republiky došlo k jednoznačnému porušeniu už vtedy platnej Ústavy Slovenskej republiky. V nej bolo zakotvené, že o vystúpení zo zväzku s iným štátom sa má rozhodnúť referendum. Ak sa toto všetko stalo bez najmenších dôsledkov pre realizátorov, aká môže byť v budúcnosti úcta k zákonu a právnemu štátu?

Nepoučili sme sa z histórie, že politické ciele, ktoré sa zdajú byť výhodné v určitom čase, zdôvodňované pragmatickými hľadiskami, znamenajú často v budúcnosti katastrofu nielen pre jednotlivcov, ale i celé spoločnosti.

Mnohé z toho horšieho, čo dnes vidíme v politike, je založené na rovnakých princípoch aké sa spomínali vyššie. Na vytváraní sveta umelej politickej skutočnosti, ktorá má len veľmi málo spoločné s reálnym životom občanov a potrebami štátu. Toto sa vďaka záujmu médií o najrozličnejšie kauzy a podrazy predvádza obyvateľom ako politická realita a skutočné poslanie politiky. Je zarážajúce, že aj v materiáloch, ktoré dokumentujú postupy, ktorými sa rozbiť spoločný štát, sa nespomínajú niektoré dôležité skutočnosti. Akoby existovalo nejaké falošné tabu, zabraňujúce analyzovať podstatu politických postupov najmä vo vzťahu k obyvateľom Československa.

Je našou povinnosťou oponovať, ak sa nehovorí celá pravda o tom, ako sa rozbiť Československo. Nie len pre pravdu o minulosti, ale najmä pre budúcnosť, aby sa postupy pýchy moci nemohli v našej krajine stále opakovať. Ak to nedokážeme, vlak do ktorého sme nasadli, sa bude hnať zlým smerom a nesmieme si dať nahovoriť, že zmyslom našich snažení má byť to, ako sa dostať z kufrov na chodbe do reštauračných vozňov.

Malý český nacionalismus

Na negativa a pozitiva, ktoré prinieslo rozdelenie Československa jsme se zeptali Petra Uhla, komentátora deníku Právo (a občana SR i ČR).

Jaké jsou podle Vás nejvýraznější negativní důsledky rozdělení republiky?

Hospodářsky i kulturně obě země trápily. Větší ztrátou je ale vzrůst „malého“ českého nacionalismu v ČR, spojeného s xenofobií a českým (etnickým) premiantstvím a výlučností. Společnost má po postupném vyloučení Židů, Němců a Slováků snahu po etnické homogenitě, sociálně vylučuje poslední neasimilovanou menšinu – Romy. V politických postojích se projevoval primitivní antikomunismus, netolerance, okrajově i příklon ke krajní pravici. Stále je přítomna tendence k izolacionismu, lidé se bojí Východu a pocítují nebyvalou averzi k Němcům.

Zproblematizovala se tak integrace obou států do Evropské unie, tedy proces kulturní a hodnotové integrace po vstupu. Vedlejšími negativními důsledky jsou bludy, které přežívají léta: To Slováci prý chtěli odejít z federace, dokonce pro to hlasovali ve volbách. Hospodářská transformace se Slovenskem nebyla možná. Způsob rozdělení nás proslavil ve světě, který nás za to chválí. Slováci a Češi jsou jiní. Každý (etnický) národ si má zakusit „vlastní“ stát. Mezinárodněprávní subjektivita částí federace je nemožná. Dvoučlená federace je nemožná. Jsou to ale všechno nesmysly, o jejichž rozšíření se postarali politici, kteří se nechťeli dělit o moc, neuměli se dohodnout, a – pokud

jde o ty české – bytostně byli proti jakékoliv decentralizaci, samosprávě či subsidiaritě.

A jaký je největší pozitivní důsledek rozdělení?

Na Slovensku ten, že usvědčil českou pravici z demagogie (prorokovala Slovensku úpadek hospodářský i politický, řadila je k Balkánu a Rusku) a také že oslabil vliv Hejslováků. V České republice bude prvním pozitivním důsledkem zveřejnění a popularizace dlouhého seznamu jevů (zákonů, kroků, situací), které jsou po deseti letech na Slovensku lepší než v České republice – nebo tam aspoň nejsou tak velkým průšvihem jako v ČR. A je jich hodně. A v obou státech je kladem společný vstup do Evropské unie, což je ovšem pozitivní důsledek vývoje v obou zemích i v Evropě, ne důsledek naší státní porážky z roku 1992. Do Unie vstupujeme navzdory tomu, že jsme nezabránili rozbití Československa, ba dokonce se o to ani nepokusili.

FOTO: MARTIN ANDER

Život na hranici

Martin Ander

Jak se rozdělení Československa promítlo do běžného života občanů na nově vzniklé hranici, popisuje reportáž z Bílých Karpat.

Již od poloviny loňského prosince se to v médiích hemží úvahami, komentáři, analýzami, ale i statistikami a jinými srovnáními na téma česko-slovenských vztahů po deseti letech. Srovnávané jsou v lepším případě ukazatele jako HDP, průměrná mzda, míra nezaměstnanosti apod., v těch absurdnějších pak počet olympijských medailí a vstřelených gólů na mistrovství světa v hokeji. Jen málo se však hovoří o tom, jak se desetiletá existence nově vytvořené státní hranice mezi Českou republikou a Slovenskem projevila v běžném životě těch, kteří žijí v její těsné blízkosti. Proto jsem se vydal na malý výlet do okolí Velké Javořiny.

Nová Šance

Železniční stanice Vrbovce leží opravdu jen několik metrů za uměle vytvořenou česko-slovenskou hranicí. Ta historická totiž leží o několik set metrů dál, až dole v údolí, kde protíná mediálně známou osadu U Sabotů, nyní již 5 let nesoucí nový název, Šance. Rozdělení Československa si zde vyžádalo opravdu

krutou daň v podobě dlouhotrvajících spotů a tahanic. Většinou slovenské obyvatelstvo totiž žilo ve vsi administrativně spadající na Moravu. Spádově však měli obyvatelé osady vždy blíž ke slovenským Vrbovcům než moravskému Javorníku nad Veličkou. Chodili tam do školy, do kostela, k lékaři. Není tedy divu, že nově vytvořená hranice nakonec musela ukrojit kus historicky moravského území ve prospěch Slovenska. Starousedlíci byli postaveni před volbu mezi českým a slovenským občanstvím. Ti, kteří zvolili Českou republiku, dostali odškodné. To pak vyvolávalo závist jiných. Po deseti letech jsou však spory urovnány a vše zahlazeno. Potvrzuje to mimo jiné i Samuel Redecha, sedmačtyřicetiletý čerstvě zvolený starosta Vrbovců, které městskou část Šance spravují. „Ti ľudia to vnímajú ako bolestné obdobie a sú preto z ustavičného záujmu médií náležito otrávení. Dnes nž ale naozaj žijú inými problémami,“ konstatuje starosta.

V mrazivém lednovém dopoledni je na vrbovecké návsi docela živo. Lidé chodí pro potraviny do malých obchůdků

a ochotně se mnou zapřádají hovor. Těm mladším hranice za vsí nevádí. Život jim nikterak nekomplikuje, napať oceňují spíše výhody, které jim skýtají výhodnější ceny některých služeb v ČR. Na dobu, kdy se do Velké nad Veličkou jezdilo bez ukazování občanek policistům, si ani nepamatují, takže jim ten mírný diskomfort vrásky na čele nedělá. Zato tí starší kritikou nešetří. „Všetci sme tu jedna rodina a tá hranica nám to komplikuje,“ svěčuje se mí starší muž. Názor, že především lidi z měst Mečiarovi začátkem devadesátých let naletěli, je tu velmi rozšířen. „Tou hranicou nás potrestali,“ dodává bývalý vrbovecký místostarosta. I výhodnější nákupy na Moravě jsou už otázkou minulosti, shodují se tí starší, takže není důvod, proč nad existencí hranice jásat. Nostalgie po společném státu Slováků a Čechů je tu mezi starší generací opravdu znatelná. „Bolo nám lepšie po kope,“ uzavírá náš rozhovor nazlobená starší paní.

Pohled starostů

Oba starostové sousedících hraničních obcí Vrbovců a Javorníku nad Veličkou však hodnotí tehdejší rozhodnutí politiků rozdělit Československo poněkud jinak. „Jak znám mentalitu lidí, ten klid by asi nebyl nikdy,“ říká třiašedesátiletý starosta Javorníku, Jan Hozák. „Pořád by se jen zkoumalo, jestli ten dostává víc nebo méně, takže nakonec to rozdělení asi bylo vzájemným vztahům ku prospěchu.“ Vrbovecký starosta Redecha to vidí podobně: „Slovenský národ potreboval tú etapu prejsť, aby si dokázal, že je schopný určirej samostatnosti. Veď v Európskej únii sa k sebe vrátime.“

Že by se rozdělení federace odrazilo nějak negativně ve vzájemných vztazích, to odmítají důrazně a svorně oba. Obě obce totiž pořádají společné kulturní akce a posilování vzájemných vztahů vidí starostové jako svou prioritu.

Oba se shodují i na problémech, které jejich region trápí. V první řadě je to těžká kamionová doprava, která si po uzavření přechodu Holíč-Hodonín vybrala trasu právě přes hraniční přechod v blízkosti osady Šance. Hlučné kamiony znečišťující ovzduší trápí občany snad nejvíce. S vytvořením hranice však

vznikl také problém, který tu dosud neznali vůbec, a to je převaděčství. Na obou stranách hranice pohraničníci měsíčně zadržují desítky uprchlíků, kteří s pomocí některých místních „podnikatelů“ nelegálně překračují hranici. Ačkoliv je místním veřejným tajemstvím, kdo na penězích vybraných od uprchlíků postavil svou podnikatelskou kariéru, policii se daří tuto kriminalitu odhalovat jen pomalu. „Je to těžko dokazatelné,“ komentuje situaci na slovenské straně starosta Redecha. „Existují podezření, ale důkazy často chybí.“ Pohraničníci totiž nemohou být všude a stále se jim nedaří pokrýt celou hranici.

Místní však více než přítomnost uprchlíků trápí neustálé kontroly na hranicích při cestě za příbuznými. „Ten problém nie je právny alebo faktický, cez tú hranicu nie je problém prejsť,“ vysvětluje Samuel Redecha. „Ale už to, že člověk je nucen zastavit, colníci kontrolují, ptají se odkiaľ idete, to je mnohým nepříjemné.“

Na události před deseti lety však už oba starostové vzpomínají bez větších emocí. Jan Hozák například připomíná, že tehdejší realita bylo podle něj jiná, než jak byla prezentována v médiích: „Mluvílo se o tom, že Slováci rozdělení chtějí, ale nakonec se ukázalo, že česká strana na něj byla připravena mnohem lépe a v podstatě čekala jen na záminku.“ Obec Javorník nakonec přišla o celkem 124 hektarů půdy, za které měla tehdejším ministrem vnitra Rumlem slíbeno desetimilionové odškodné. Ve skutečnosti však obec dostala sorva čtvrtinu, což starostu Hozáka viditelně mrzí dodnes.

Příhraniční komplikace

O tom, že česko-slovenská hranice přináší běžnému občanovi skutečně řadu komplikací, jsem měl možnost se přesvědčit na vlastní kůži hned při zpáteční cestě z Vrbovců. Na vlakové nádraží ležící téměř pět kilometrů od obce mě v mrazivém a větrném odpoledni vzal

autem bývalý místostarosta Vrbovců. Jak jsem však záhy zjistil, některé vlaky do Veselí, a to i v brzkém odpoledni, nemají ze Slovenska přípoj a začínají svou cestu nikoli ve Vrbovcích, ale až v první (či snad poslední) moravské stanici Javorník. Nemáte-li navíc ani jednu slovenskou korunu, nezbyvá než se dostat přes hranici autostopem. Těch několik kilometrů cesty se vám ale nakonec bohatě vyplatí. Rozdíl v ceně vlakové jízdenky z Brna do Javorníka či do pět kilometrů vzdálenějších Vrbovců totiž činí více než 40 Kč. Jak tedy již bylo řečeno, desetiletá státní hranice mezi Českem a Slovenskem cesty neznamená, ale zpřijemňuje. Poslední zprávy z tisku dokonce hovoří o tom, že v regionu budou na polních cestách instalovány uzamykatelné závary do doby, než obě země přistoupí k Schengenské dohodě. Přestože vzájemné vztahy Čechů a Slováků v Bílých Karpatech rozdělením Československa rozhodně neutpěly, komplikací, jak se zdá, zatím ubývat nebude.

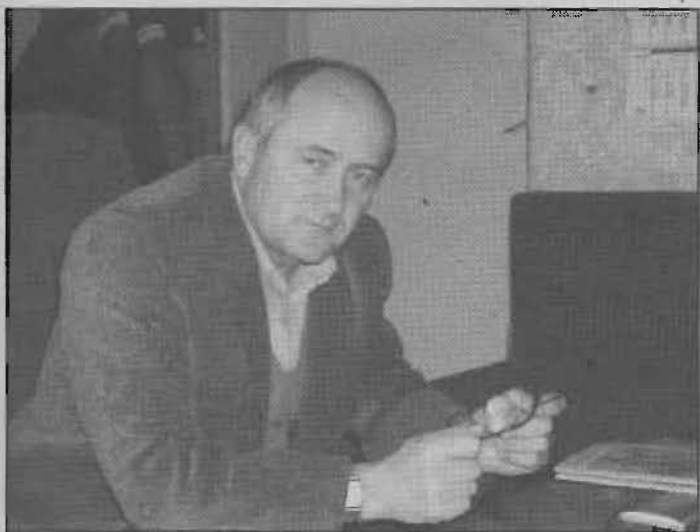

FOTO: MARTIN ANDER

Rozhovor se Samuelem Redechou

Sedmačtyřicetiletý starosta obce Vrbovec nastoupil do funkce teprve 3. ledna 2003. V loňských prosincových komunálních volbách kandidoval jako nezávislý.

Jak se rozdělení federace promítlo do osudů zdejších lidí?

Pre ľudí z bývalej osady U Sabotů, teraz Šance, to bolo bolestné obdobie, kedy boli pod veľkým psychickým tlakom. Dnes už ale žijú bežnými problémami občanov prihraničnej obce, ako je zamestnanosť, dostupnosť služieb apod.

Celkovo tu však stále pretrvávajú silný pocit spolunáležitosti s ľuďmi na Morave. Rozdelenie to nezničilo a ani nezničí. Vzájomné vzťahy nikdy neboli natvrdo prerušené. A ja si za jednu zo svojich prvoradých úloh v role starostu dávam pokračovanie v tradíciách vzájomných vzťahov a ich rozvíjanie.

Přineslo rozdělení Československa vaší obci nějaká výrazná negativa?

Veľmi silne vnímam predovšetkým vznik hraničného prechodu a s tým súvisiaci extrémny nárast kamiónovej dopravy. Jazdia tu desiatky, možno stovky, nákladných áut denne. Tá cesta nie je na túto ťažkú dopravu stavaná, zvlášť v obci je cesta úzka a pôsobí to problémy. Navyše často stoja fronty kamiónov až do osady Šance, kde nočné štartovanie motorov, vyhadzovanie odpadkov šofermi z okien apod. občanov obťažuje.

Ludia, ktorí si pamätajú, že tu hranica nebola, to vnímajú tak ako ja – je to niečo nepriradené, umelé, silou nám vnútené, je to zbytočná záťaž. Preto sa teším na vstup do EÚ, kedy tá hranica zanikne. Problém totiž nie je právny alebo faktický, cez tú hranicu sa dá prechádzať, ale už to, že človek musí zastaviť, je kontrolovaný, pýtajú sa ho, odkiaľ ide, to je nepříjemné.

Nový problém vzniknutý v dôsledku existencie hranice je tiež prevádzčstvo. Je takým verejným tajomstvom, kto sa týmto živí. Existuje podezrenie, že sa tým niektorí mladí ľudia priživujú. Je to však obtiažne dokazateľné. Polícaji nestíhajú byť všade, pokrýt celú hranicu. A občania to vnímajú trochu s obavami, predovšetkým väčší pohyb cudzích ľudí, zvlášť v noci.

Jak hodnotíte rozhodnutí politiků rozdělit Československo s odstupem deseti let?

Mnoho ľudí potvrdzuje to, že keby vtedy prebehlo referendum, prevažná väčšina by rozdelenie odmietla. Domnievam sa však, že slovenský národ si potreboval touto etapou prejsť, aby si dokázal, že je schopný určité samostatnosti. Ved v Európskej únii sa k sebe zase vrátíme.

Už to nikdy nebude to, čo to bolo, ale vzájomné vzťahy získajú novú úroveň. Navyše inak to určite vnímajú ľudia tu a inak napríklad ľudia zo Žiliny. Ten vzájomný vzťah je treba mať precitovaný a zažitý.

Rozdelenie tu bolo vnímané ako vec zbytočná, ale ja sa prikláňam k tým racionálnym hlasom, ktoré hovoria o tom, že to bolo potrebné. To by sa naši poslanci donekonečna hádali, či pomyšľka áno, alebo nie, viedli by sa jalové reči, ktoré by vzájomné vzťahy len otrávil.

Rozdelenie Slovensku z medzinárodného i ekonomického hľadiska iste veľmi ublížilo, ale verím, že už je to všetko za nami.

STIGMA

Petr Bukovjan

***

Tichá bolest
z přimykání

kdy v prachu
rozvířeném k zemi
lokty silně
opř se mi
o chybějící žebro

Eva

***

Pár sekund před zbořením
snad bys mne
i objala

Přitiskla ruce na pilíř

S roubeným strachem
že ten dům
nakonec nespadne

KŘEHKOST

to když se Ti
sevře hrdlo
podaného džbánu

***

Jak se řekne r i c h o
ve znakové řeči
pro sebe ptal se
s každým zaklepáním
na dveře

Ve vykřičeném domě
bylo dokofán

STIGMA

...aby mohl tentýž kat
nezaschlou krev vyklepat
topůrkem kladiva

JARO

kdy noc dohnaná dnem
jak kulka plachou laní
mě nechá vlastním dlaním
na dostřel

Křikcentra

Jedno odpoledne syn se vrátil ze školy, aktovku položil na lůžko, pak se nadechl a spustil: „Aúúúháááúúú hádáááúúúáá!!“

„Proč tak křičíš!“ tiším ho. Místo odpovědi se znovu ozval tvrdý pokřik.

„Kdo tě má poslouchat!“ vztekám se. Adam se brání: „Ale nám paní učitelka ve škole řekla, abychom se doma vykřičeli.“

Dobrý nápad, dobrá rada, jak přirozeným způsobem odčerpat energii.

„Tak běž ven! Do zahrady.“

A je po problému. Najednou slyším přes okno divný lomoz. Za chvíli je zpátky: „Tati, nadala mi sousedka.“

„A proč?“

„V kočárku jim tam spalo děcko. Tak kde se mám jít vykřičet?“

Mnu si mozkové závity. Na ulici? Asi těžko. Zavrhuji obchod i náměstí. „Víš co, zajedeme na hřiště.“ Sedáme na kola. Škvárová plocha byla prázdná. „Tak křič!“ pobízím syna.

Po prvním razantním zvuku se lekl starý muž, který tam kosil trávu. Zamračeně nás pak pozoroval. „Pojďme odsud pryč!“ velím jednočlenné armádě k ústupu.

„Zkus křičet za jízdy!“ volám na horlivého školáka. „Hluk hěhem pohybu se lépe rozplyne!“

Člověk by ani netušil, jakou pozornost budí malý řvoucí cyklista, kterého (pro)následuje zdánlivě rozzlobený otec. Projet takto kolem nás peloton halasících závodníků, museli bychom si dávat klapky na uši. Blížící se skupina jezdců by naháněla hrůzu jako zpívající Žižkova vojska.

Po debaklu v místní etapě mi nezbývalo, než Adamovi slíbit, že rájem pro vykřičení se, bude dovolená v Luháčovicích. Samozřejmě ve městě jsme se o to ani nepokoušeli. Zato přehrada skýtalá větší naději.

Přivstali jsme si. Scházíme k běhu. „Tak spusť. Bez obav!“

„Taťko – ale za tím keřem sedí rybář...“

Půjčuji loďku. Uprostřed vodní plochy se hluk rozptýlí. Šmůla je, že kolem nás se nechává vlnkami unášer milenecká dvojice.

Cestou zpět přemýšlím o speciálních místnostech, které by byly v každém městě. Namísto fitcenter – křikcentra, kde by odhlučňené stěny pohltily i to nejpronikavější děrské ječení.

Mezitím naše loďka zakotvila v přístavišti. „Pojďme tady nahoru do lesa,“ beru Adama za ruku. Popálený od vysokých kopřiv, lituji, že s sebou nemáme mačetu. Když se nám podařilo zdolat asi padesátimetrové zahavé pásmo, konečně před námi stojí pořádný lesní smrk. Jenže s tabulkou PROSÍME, NERUŠTE ZVĚŘ!

Blesková válka

„Vy mi pijete krev!“ Mít někdo našpicovány uši pod otevřeným oknem, zřejmě by ho napadlo, že se stal svědkem rodné háda(taha)nice. Nadávka nepatřila příbuzným ani upírům, kteří by se nastěhovali do našeho obydlí, nýbrž tvorům neméně krvelačným – komárům a komárkám.

Nepřítele bychom před vyhlášením totálního střetu měli nejdřív prorentgenovat a potom vysunout útočné hroty. Starý encyklopedák prozradil, že bzučáků ve světě bodavě haraší dva tisíce druhů. V českých luzích pouhá padesátka, zvláště Culex pipiens – komár pisklavý a komár obecný Aedes cautas.

Jak vypátrat, zda se i tito dvoukřídlatci při dělení států netrhli a doma nezůstali třeba pisklouši, kdežto za hranici odtráhli obecníci. Nebo opačně?

V tropech šíří malárii a jiné zlořády. V Česku by se asi zabývali stejně podlou činností, ale tady doručím chybí pořádný rozlet. Než by s nákladem těžké choroby nabrali výšku, rychlost a směr, už by se ocitali v pohraničním pásmu a museli se šacovat kvůli cestovnímu leteckému pasu...

A tak v tuzemí tento vedlejší možná neprovozují a uspokojí se s hlavní životní nutností i zálibou: – samci jako Dionýsos sají víno, květní nektar a samičky – krev. To mě kapku uklidnilo, protože na bakteriologický duel postrádám výzbroj. Dokonce, ovlivněn léčiteli a ekology, zbraně mám založeny na přírodní bázi.

Co my, štípaní však známe o komářích vojenské strategii, učí se raktice snad na nějaké katedře válečnictví? V případě mého svižného výpadu, zaútočí jednotlivci či seskupení? Zvolna krouživě? Stylem kamikadze?

Abych nešel na komáry s dělem a zvířátkomili mne nedegradovali na surovce, diplomatičtěji v roli vyjednávače vypuzovače, který soupeřům naznačuje, aby opustili své golanské výšiny na stropě a dřevěné zákopy mezi obklady.

Studeuou válku jsem neusmlouval, takže vykopávám válečnou sekeru – kořeně na polici. Ocet s hřebíčkem (rada praprabáb) hejnu spíš voněl, proto chystám odrazovací mišmaš z vlastní zbrojírny – oregano, mletý pepř, kari...

Nepohnula-li se bojová linie ani po dvou dnech zapáchání, rozhodují se k bleskovému úderu, o jehož úspěšnosti bývávají přesvědčeni leckteří vojevůdci. Nechci ty otravy zabíjet, jen zbavit bojeschopnosti.

Pogromový program spočívá na válečnické lsi – komářích ješitnosti. Večer si beru zrcadlovku s fleší (směrné číslo padesát) a blížím se na doblesk k hmyzím vojákům. Mysleli si, jak budou slavní, jsou-li fotografováni – a já je oslepoval...!

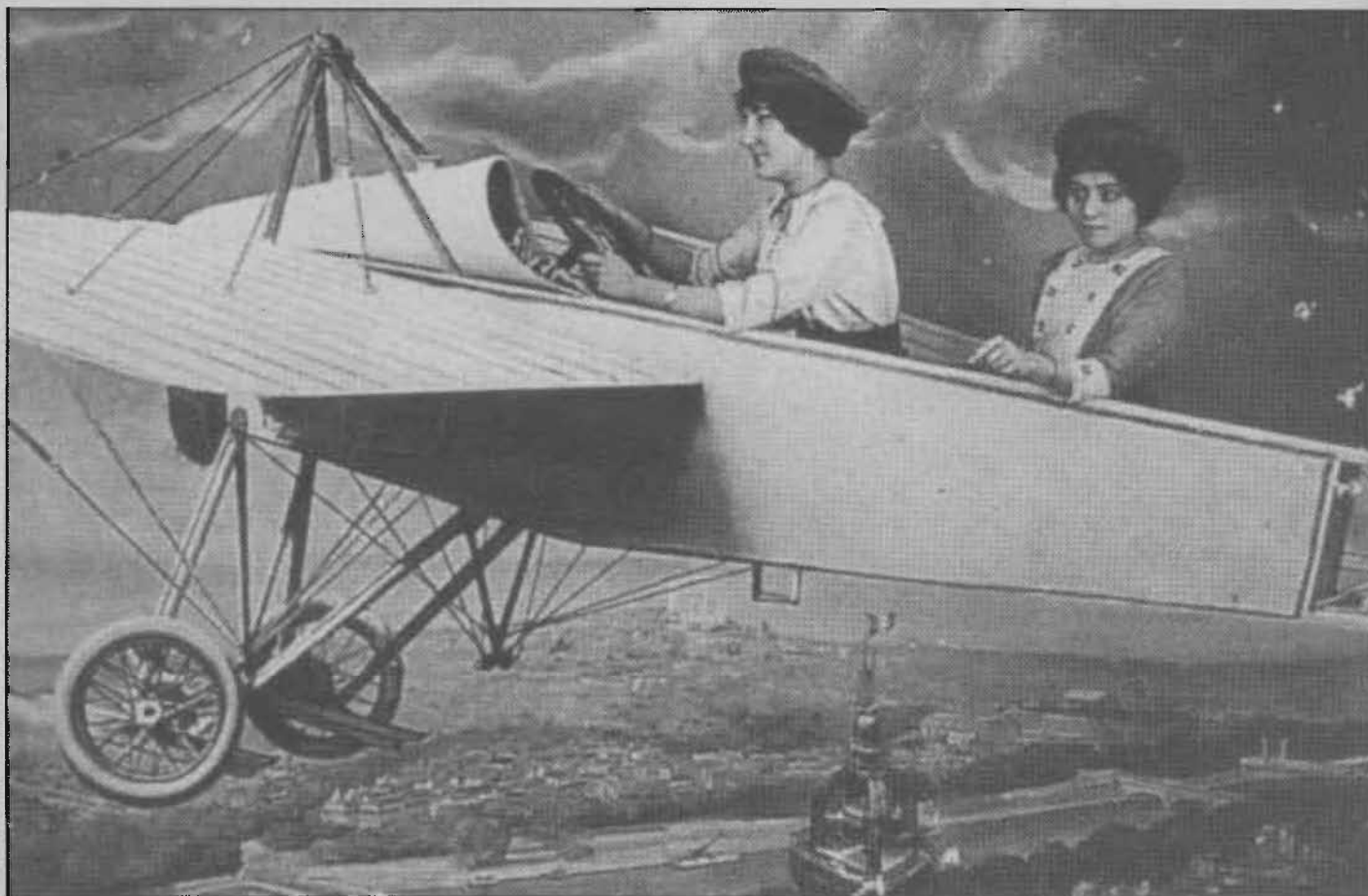

FOTO: ARCHIV UMĚLNÍKŮ GÉRARDŮ

Válka s dinosaury

Thom Hartmann

V posledním čísle časopisu *The Ecologist* se Thom Hartmann, autor knihy „Nerovná ochrana: růst vlivu korporací a krádež lidských práv“ pojednává o možnostech návratu lidských práv do rukou voličů, zamýšlí nad důvody amerických příprav útoku na Irák.

Přemítal jsem o ní jako o dinosaurí krvi, když mi spadla ra kapka benzínu na ruku při tankování nádrže pronajatého auta nedaleko letiště DWF v Texasu. Lámal jsem si hlavu nad tím, jak by se válečná strategie Spojených států změnila, kdyby Saddám jen mírně přehodnotil své obchodní praktiky.

Samozřejmě že prapůvod benzínu, kterým jsem se ráno počákal, je znatelně starší než kosti velkolepého Tyranosaura Rexe nalezené severně od DFW. Tyranosaurus Rex vyhynul zhruba před

65 milionů let, ale fosilie rostlin a bakterie, které urvářely ropu, jsou 300 – 400 milionů let staré. V době, kdy dinosaury ovládali Zemi, byl proces urváření ropy téměř u konce. Vezmeme-li v úvahu tuto měřítka, pak Amerika staví svou zahraniční politiku na omezených zásobách zkamenělin starších než dinosaury.

Právě Saddám Husajn kontroluje nemalé zásoby těchto zkamenělin. Je docela možné, že Irák má největší ropné zásoby na světě, dokonce mohou

být větší než ty v Saúdské Arábii, které jsou čerpány výrazně rychleji a delší dobu. Irák má několikasetkilometrovou společnou hranici se Saúdskou Arábií, stejně tak jako s Kuvajtem a Íránem – zeměmi, kde se nachází značná část zbytku ropy tohoto regionu.

To všechno mě vede ke spekulacím, co by se změnilo, kdyby Saddám Husajn zítra oznámil světu: „Rozhodl jsem se prodat ropné zásoby v dražbě tomu, kdo dá nejvyšší nabídku. Stejně jako ostatní národy vlastní ropu, jediné co chci, je provize od ropných společností, které zvítězí v této aukci.“

Vsadím se, že vzápětí po uzavření obchodu by Spojené státy zjistily, že na světě existují tucety jiných diktátorů, kteří jsou nebezpečnější než Husajn. Kupříkladu Robert Mugabe, jenž zavedl systém rasově motivovaného vykořisťování, který přinesl 6 milionům Zimbabwanů hladomor. Barmská junta, která proměnila zemi v jeden velký tábor

plný pracujících otroků, kde jsou mučení, popravu a politický teror na denním pořádku. Také severokorejská policie diktátora Kim Čong Ila proměnila úrodnou a prosperující zemi v koncentrační tábor, kde jsou lidé nuceni jíst trávu, aby přežili, a dovolí-li si někdo zpochybnout výjimečnost velkého vůdce, je popraven. Netrpíme nedostatkem „zlých“ státních vůdců – podrobný seznam by zabral několik sran.

Samozřejmě že žádný z těchto porobených národů nedisponuje ropou. Bude-li však Saddámovi ponechán vliv v ropných společnostech – jež se společným rozkrádáním lidských práv (podrobnosti později) zmocnily rozhodování v mnoha oblastech americké politiky – mohou i další předsudky o bohatých ropných zemích Blízkého východu projít zásadním přehodnocením.

Lze si povšimnout, že Irák není státem pěstujícím a exportujícím tu nejučinnější protiamerickou formu náboženské nesnášenlivosti. Ani jeden z únosců letadel z 11. září nebyl Iráčanem, Irák prakticky nikdy nebyl přátelsky naladěm vůči teroristické síti Al Kajda. Irák rozhodně není nejméně stabilní zemí, která vyvíjí nebo už vlastní atomové zbraně. To lze naopak tvrdit o Pákistánu, který je domovem milionů stoupenců Usámy bin Ládina. Můžeme si všimnout, že ženy v Iráku nejsou nuceny nosit roušku, jak je tomu v jiných bohatých ropných arabských srátech – se Západem spřátelených.

Nelze v této souvislosti nevzpomenout nedávnou politiku Spojených států, kdy v roce 1983 tehdejší blízkovýchodní vyslanec a současný ministr obrany Donald Rumsfeld přátelskou schůzkou se Saddámem Husajnem v Bagdádu obnovoval americko-irácké vztahy. Spojené státy tehdy vyměnily antrax, neštovice, vrtulníky a bojová letadla za iráckou ropu – model úspěšně používaný napříč tímto regionem.

Buď jak buď, klíčovým je v celé záležitosti fakt, že americkou domácí a zahraniční politiku řídí zájem vlivných ropných korporací. Kdyby Saddám neměl dost ropy na to, aby měsíčně přinesla americkému ropnému průmyslu několik stovek milionů dolarů, Spojené státy by mu jistě poskytly stejné zacházení jako Mugabemu v Zimbabwe.

Snižování ropné závislosti

Kdyby Amerika zrušila výjimku pro výkonné terénní vozy ze závazných standardů spotřeby paliva a jejich výkonnost vzrostla o pouhé tři míle na galon, nebylo by zapotřebí dovážet ropu z Blízkého východu. Čím větší je však auto a jeho spotřeba, tím větší je také zisk ropných a automobilových společností. Tyto firmy utržitely na financování washingtonského politického establishmentu miliony dolarů. A nyní, poté co byly americké aerolinie prodány korporacím, budou smět politici mluvit jen tehdy, budou-li platit. Politické kampaně totiž hltají peníze stejně tak jako americká terénní auta benzín.

Kdyby USA konečně realizovaly program vývoje a využívání vodíkových technologií a malých, lokálních elektřáren ve stylu Projektu Manhattan, podařilo by se vyčistit vzduch a osvobodit jednotlivé státy unie od tyranie energetických společností přicházejících odjinud a manipulujících s nabídkou a cenami elektřiny. Zhruba 10 % elektřiny vyráběné v USA se v současné době ztrácí během její přepravy dlouhým vysokonapěťovým vedením k zákazníkům. Přitom parní generátory mají jen třetinovou účinnost.

Kdyby Spojené státy podporovaly takové způsoby místního zemědělského hospodaření jako za druhé světové války, kdyby se pěstování zeleniny na

korporací, které jsou bohatší než většina států světa), odmítá brát v úvahu podobné racionální úvahy. Korporace se totiž dožadují svého ústavního práva svobody projevu. Práva, které zahrnuje též svobodu ovlivňovat legislativu a dávat peníze politickým sranám. Američané jsou tak z rozhodování systematicky vynecháváni.

Zneužívání práv korporacemi

V minulosti tomu tak nebývalo vždy. Ještě před rokem 1886 platil ve většině amerických států zákon, který společně zamezoval vměšování se do politiky. Jeho logika říkala jasně, nemohou volit, tak proč by měly promlouvat k politikům.

Například stát Wisconsin měl následující zákon: „Žádná obchodní společnost provozující obchod v tomto státě nesmí platit či přispívat nebo nabídnout svolení či přislíbit zaplacení či příspěvek, ať přímo či nepřímo, penězi, majetkem, bezplatnou službou jejich úředníků nebo zaměstnanců či věci cennou žádné politické straně, organizaci, výboru či jednotlivci pro jakékoliv politické záměry či pro záměr ovlivnit jakoukoliv legislativu, nebo propagovat či zamítnout kandidaturu člověka na nominaci, jmenování nebo zvolení do politického úřadu.“ Trest za porušení tohoto zákona bylo odnětí svobody na pět let a značná pokuta.

Kdyby Saddám neměl dost ropy na to, aby měsíčně přinesla americkému ropnému průmyslu několik stovek milionů dolarů, Spojené státy by mu jistě poskytly stejné zacházení jako Mugabemu v Zimbabwe.

zahradách opět stalo otázkou vlastenectví, zbavili bychom se totální závislosti na průmyslovém zemědělství, které spotřebovává miliardy galonů ropy k výrobě a přepravě jídla plného pesticidů, herbicidů a konzervačních látek. Co je však nejdůležitější, USA by se zbavily nutkové potřeby permanentně kontrolovat světové regiony bohaté na ropu.

Leč vláda, jejíž politiku určuje ropný, automobilový a zemědělský průmysl (sektory ovládané několika tucty

Svoboda slova byla lidským právem a jednotlivci – reprezentující sami sebe a své vlastní názory – měli volnost v tom, co říkají a dělají. Obchodní společnosti neměly práva, ale výsady. Domovský stát, ve kterém byly společnosti zapsány, určoval tato privilegia i podmínky jejich využívání.

Právnícké školy učí, že v roce 1886 Nejvyšší soud USA toto všechno změnil – učinil rozhodnutí, jehož stopy můžeme sledovat až k současné blížící se

válce s Irákom. V učebnicích je psáno, že ve sporu mezi správni oblastí Santa Clara a Jihopacifickou železnicí soud uznal obchodní společnost jako osobu ve smyslu čtrnáctého doplnku americké ústavy. Obchodní spoločnosť tím získaly práva, ktoré otcové zakladateli dali ľuďom k tomu, aby mohli čeliť vláde, stane-li se represivní. Ozbromy touto mocnou zbraňou, uplatňujú nyní korporácie nárok na slobodu slova, sulkromí a právo nemlúvit. Využívajú protidiskriminačných nařízení, ktoré byla původně přijata za účelem osvobození otroků zamítnutím tzv. zákona „špatných hochů“. Ten zvýhodňoval místní podnikatele proti velkým firmám a společností, které byly usvědčeny z těžkých zločinů.

Nicméně později jsem zjistil, že Nejvyšší soud v roce 1886 zmíněné rozhodnutí v této věci neučinil. To, že „korporace jsou osobami“, je fikcí vytvořenou soudním zpravodajem. Ten jednoduše vepsal tato slova do záhlaví rozhodnutí. Ta slova byla však v naprostrém rozporu s tím, co soud skutečně řekl. V Národním archivu USA je uloženo vyjádření tehdejšího předsedy Nejvyššího soudu výslovně informující zpravodaje o tom, že soud v případě Santa Clara nerozhodoval o korporaci jako o osobě.

Přesto si americké korporace nárokují lidská práva vybojovaná zakladateli Spojených států. Používáním těchto práv se korporace zmocnily americké vlády do té míry, že její domácí politika je založena na tom, co nejvíce prospívá jejich zájmům. Zahraniční politika je pak jen jejím nevyhnutelným důsledkem.

Moje úvaha o tom, co by se stalo, kdyby Saddám nechal zírna vydražit svá ropná pole a stal se jen dalším blízkovýchodním despota ukazuje, že Amerika nevstupuje do války jen kvůli ropě; chystáme se válčit za „bezpečnost“ zisku. Avšak zatímco zisk je dobrou hodnotou pro korporaci, není ani zdaleka klíčovou hodnotou pro lidstvo. A rozhodně to není hodnota, která určuje, či dokonce chrání demokracii. Máme-li svět ušetřit Armageddonu poháněného ziskem a mají-li Spojené státy vzkřísit demokracii na svém území, je třeba nejdříve zbavit vládu vlivu korporací. Teprve pak se politici opět sranou státníky.

Z *The Ecologist* (Dec 2002 / Jan 2003)
přeložila Jana Hajdová.

Novinky zo sveta genetických technológií

Luba Lacinová

Kontaminace hospodářských rostlin jako neplánovaný důsledek testování geneticky modifikovaných organismů způsobuje řadě států milionové škody. Jak se proti znečištění brání, popisuje slovenská biofyzička působící v ústavu molekulární fyziologie.

Počas sezóny 2001 boli na rakúskych poliach nájdené tradičné plodiny kontaminované geneticky modifikovanými odrodami. Kontaminácia znehodnotila 180 ton semien, ktoré boli vysiate na 6 000 hektároch pôdy. Rakúska vláda prikázala zničiť plodiny z 2 000 hektárov a vyplatila roľníkom odškodnenie vo výške 2,67 miliónov Eur. Následná verejná diskusia vyústila do prijatia nových regulačných zákonov. Podľa nich každá šarža semien musí byť jej dodávateľom otestovaná na prítomnosť GM konaminácií a iba ak je test negatívny, možno ju predávať. Zákon platí rovnako pre organické i bežné odrody semien a pre kontaminácie GM odrodami povolenými i nepovolenými v EÚ. Testovanie sa vzťahuje na semená dovážané do Rakúska i na semená z domácej produkcie. Príslušné úrady zasiahnu, ak by sa na trhu objavili semená s GM kontamináciou presahujúcou 0,1%. Porušiteľa čaká pokuta 14 500 Eur a zabavenie semien.

Región bez genetických modifikácií

Rakúske Korutánsko, talianska Friulia a Slovinsko sa dohodli na vytvorení spoločnej zóny bez genetických modifikácií. Cieľom je chrániť organické poľnohospodárstvo. Korutánsko a Friulia sa na vytvorení oblasti už dohodli, Slovinsko sa k nej pripojí po svojom vstupe do EÚ. Korutánsko pripravuje aj zákon, zakazujúci na jeho území pestovanie GM plodín a chov GM zvierat. Počítajú aj s tým, že Brusel bude proti podobnému zákonu protestovať.

Kontaminácia potravinárskych plodín biofarmaceutikami

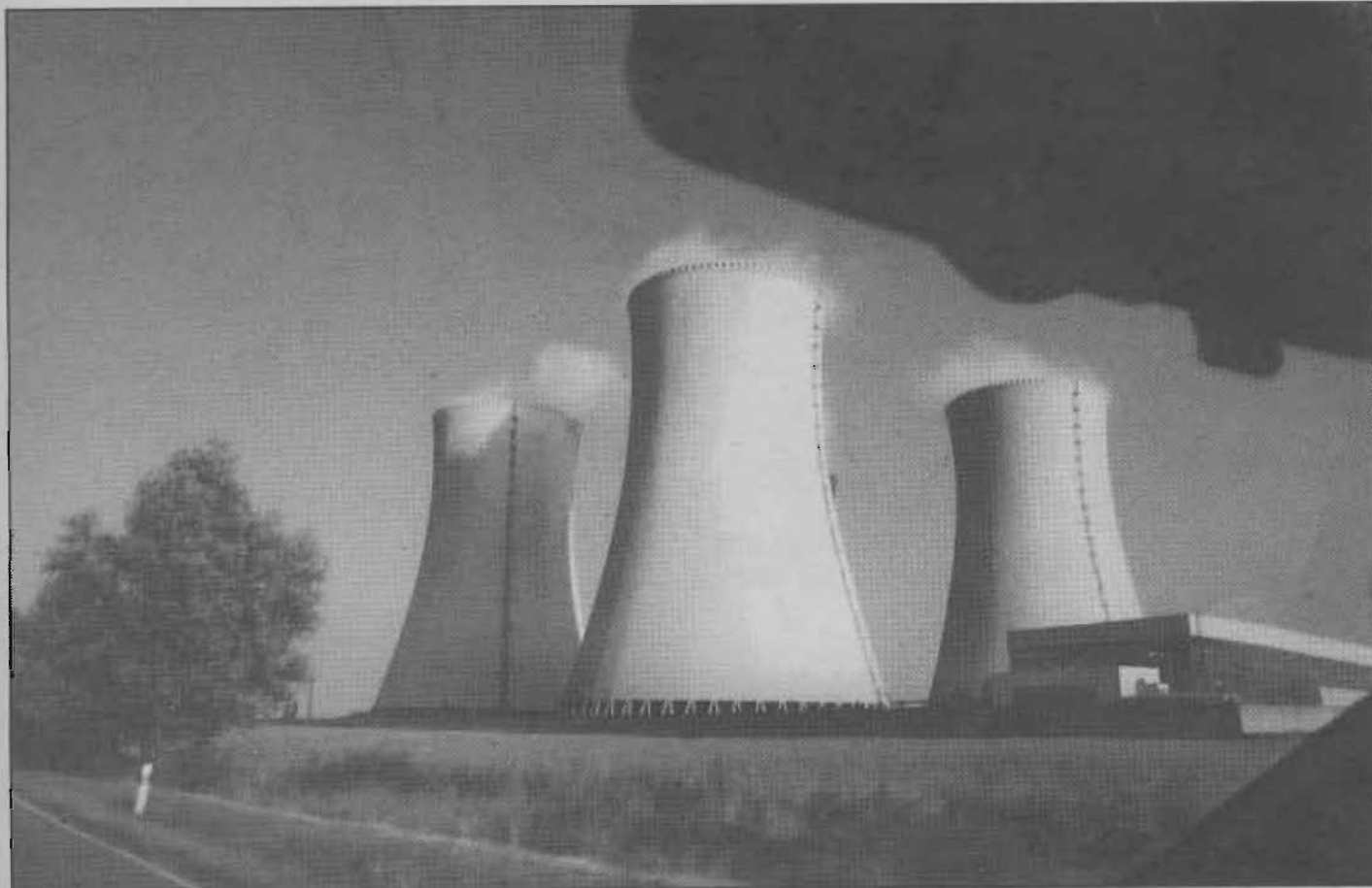
V novembri 2002 Ministerstvo poľnohospodárstva USA oficiálne potvrdilo, že potravinárske plodiny boli kontaminované

plodinami, pestovanými na výrobu farmaceutických preparátov. Ministerstvo prikázalo zabaviť a neskôr aj zlikvidovať plodiny, ktorých sa kontaminácia týkala.

Problém spôsobila spoločnosť Prodigene. Prodigene získala 85 povolení na poľné testovanie rastlín, ktoré sú geneticky modifikované, aby produkovali rôzne farmaceutiká a priemyselné chemikálie. Firma nebola dostatočne dôsledná pri odstraňovaní zvyškov rastlín a tak niektoré vyklíčili i v nasledujúcej sezóne a kontaminovali tradičné plodiny, ktoré sa na poli pestovali pre potravinárske spracovanie. 500 000 ton sóje v hodnote 2,7 milióna dolárov muselo byť zničené. Úrady nezverejnili, čo obsahovali plodiny, ktoré sóju kontaminovali. Je známe, že firma Prodigene vyvíja plodiny s vloženým génom pre vakcínu proti AIDS, hepatitíde B alebo prenosnej gastroenteritíde i plodiny, produkujúce faktor zrážania krvi alebo tráviaci enzým trypsin. Mohlo sa teda jednať o niektorú z nich.

Nová technika vývoja rastlín

Spoločnosť Morphorek so sídlom vo Filadelfii (USA) vyvinula novú technológiu vývoja nových odrôd úžitkových rastlín. Do vybranej odrody vnesú gén, spôsobujúci u ľudí rakovinu hrubého čreva. Vnesený gén zvyšuje až tisícnásobne frekvenciu výskytu mutácií. Mutáciami vzniknuté nové odrody sú potom testované na ich úžitkové vlastnosti. Firma medzi nimi hľadá odrody so zvýšenou odolnosťou voči škodcom alebo mrazu, prípadne so zvýšeným výnosom. Podľa jej tvrdení z vybraných odrôd úplne odstránia vložený rakovinotvorný gén. Takéto rastliny by nemuseli spadať pod legislatívu, regulujúcu GM plodiny. Tým by ale mohli obísť aj dôslednú kontrolu toho, či bol gén a jeho produkt skutočne dokonale odstránený a nemôže sa dostať do potravinového reťazca.

12 případů

Plané vládní sliby

Martin Ander

První díl seriálu o dvanácti významných kauzách ekologického hnutí bude věnován výstavbě meziskladu vyhořelého jaderného paliva v Dukovanech.

Dukovanská jaderná elektrárna byla uvedena do provozu ještě v době, kdy podle ústavy vedla naši společnost komunistická strana. Vyhořelé jaderné palivo bylo tehdy ponecháváno v tzv. vymíracích bazénech po dobu tří let, poté odváženo do Jaslovských Bohunic a následně pak do Ruska, kde z něj získávali plutonium do jaderných hlavic. Hledání koncepčního řešení „kam s odpadem“ tedy nebylo třeba. Na počátku devadesátých let však ČEZU vznikl v souvislosti s vypovězením smlouvy s Ruskem problém, a tak začal usilovat o vybudování meziskladu pro vyhořelé palivo z Dukovan přímo v areálu elektrárny.

Petice a pochody

Záměr se setkal s velkou nevolí místních obyvatel především proto, že přinášel do

již dost zasažené oblasti další riziko. K jaderné elektrárně, skládce nízců a středně radioaktivních odpadů a nedalekému vojenskému letišti v Náměšti nad Oslavou měl přibýt ještě mezisklad vyhořelého jaderného paliva.

Hnutí DUHA se problematikou jaderných elektráren, včetně té dukovanské, věnovalo již od svých prvopočátků na podzim 1989. Není tedy divu, že okamžitě po zveřejnění záměru vybudovat v Dukovanech mezisklad zahájilo svou první velkou kampaň. „Začali jsme spolupracovat s lidmi z Dukovan, Rouchovan, Mohelna, a to včetně starostů,“ vzpomíná Jan Beránek, který stál v čele kampaně. „Tehdy se ještě všichni domnívali, že když se občané proti něčemu postaví, tak si svou nakonec prosadí,“ komentuje tehdejší

nadšení místních občanů. Koncem dubna 1992 uspořádalo Hnutí DUHA první velkou veřejnou akci – pochod z Dukovan do Rouchovan, kterého se zúčastnilo na dvě stovky místních. Poté vznikla petice, se kterou aktivisté obcházeli dům od domu všechny obce v okolí, aby prokázali, že většina obyvatel si mezisklad nepřeje. To se podařilo již na sklonku léta 1992.

V této atmosféře se do případu vložila i Pithartova vláda, která nakonec vyjednala se starosty kompromis. Ve svém usnesení č. 213/1992 se zavázala, že mezisklad bude mít jen omezenou kapacitu 600 tun a že odpady se do roku 2005 přesunou do centrálního úložiště mimo region. Kromě toho se podařilo ministerstvu životního prostředí, vedenému v první polovině roku 1992 ještě Ivanem Dejmalcem, uzavřít dohodu s ČEZem, že záměr výstavby meziskladu bude posouzen podle zbrusu nového zákona o posuzování vlivů staveb na životní prostředí, tzv. EIA. Ta dohoda byla cenná, neboť v době zahájení územního řízení nebyl tento zákon ještě v platnosti. Byla za ní především snaha otestovat nový zákon v praxi a zapojit místní veřejnost.

Nelenil však ani ČEZ. 17. září 1992 uspořádala JE Dukovany společně s oblastním sdružením ODS v Třebíči veřejnou besedu na téma meziskladu. Pozvání ředitele elektrárny vyslyšelo hned několik stovek zaměstnanců. I v tomto nepřátelsky naladěném prostředí však dokázali odpůrci meziskladu argumentačně uspět.

Veřejné projednání

Zákonem stanovené veřejné projednání posudku EIA proběhlo 29. října 1992 v Rouchovanech. Ve svém stanovisku tehdy Hnutí DUHA společně s místními odpůrci projektu napadlo výsledky posudku zpracovaného Ústavem jaderného výzkumu v Řeži. Požadovalo mimo jiné přezkoumání technologie ukládání paliva v kontejnerech typu Castor-440 a nové posouzení přepracované studie nezávislou komisí. **Leč úředník** MŽP ing. Doubrava, který jednání řídil, byl jiného názoru. Připomínky odmítl jako bezpředmětné a celé projednání záhy předčasne ukončil. „Ukázalo se, že cílem procesu není věnovat se podstatným otázkám, jako jsou bezpečnostní rizika, ale nějak to ukormidlovat, vyřadit námitky občanů a proces co nejrychleji uzavřít,“ vzpomíná Jan Beránek.

Při projednávání MŽP zamítalo nejpodstatnější připomínky z hlediska bezpečnostních rizik s tím, že mají být uplatněny až v pozdějších řízeních, územním a stavebním, neboť proces EIA údajně slouží pouze k obecnému posouzení záměru. V dalších řízeních však úřady argumentovaly tím, že námirky k technologii měly být uplatněny již v procesu posuzování vlivů na životní prostředí, neboť nyní už se řeší jen územní záležitosti, respektive stavební detaily typu jakou barvu bude mít střecha nad skladem. K posouzení bezpečnostních rizik tedy opět nedošlo.

Celá věc proto skončila u soudu. Po dlouhých pěti letech, 10. července 1997, dal nakonec až Ústavní soud za pravdu Hnutí DUHA. Ve svém nálezu konstatoval, že sdružení bylo poškozeno ve svých ústavních právech na příznivé životní prostředí, na projednání věci bez zbytečných průtahů i v právu domáhat se v zákonem stanoveném rozsahu svých práv. Soud poté zrušil některá rozhodnutí, která následně musela být vydána znovu, ale to už

bylo v době, kdy dukovanský mezisklad stál.

Nález Ústavního soudu byl přesto významným precedentem, neboť ukládá státní správě vždy skutečně zhodnotit námitky občanů. A v případě, že je zamítné neopodstatněně, dává občanům právo domáhat se uplatnění svých připomínek soudně, tak jako ro udělalo Hnutí DUHA.

Pošlapání slibů

Kauza dukovanského meziskladu však měla své pokračování i v druhé polovině 90. let. Usnesením Pithartovy vlády omezený mezisklad mohl ČEZu vydržet jen na deset let, a proto již v roce 1993 začal český energetický moloch hledat lokalitu pro mezisklad nový. Jako nejlepší řešení pochopitelně vyšlo rozšíření rohu stávajícího. Místní

známý moderátor ing. Doubrava z MŽP. „Vše probíhalo obdobně jako před sedmi lety, úředníci se však poučili a měli po formální stránce dohře zpracovanou argumentaci, proč se při řízení nemůžeme zabývat bezpečností kontejnerů,“ vzpomíná Jan Beránek. „Připouští se diskuse o střese, ale nikoli o kontejnerech uvnitř skladu.“

Soustavná bagatelizace bezpečnostních rizik dostala trhlinu v roce 1999, kdy zhruba 4 km od elektrárny havarovalo stíhací letadlo Suchoj. Přitom úřady a ČEZ vždy tvrdili, že pád letadla přeci nehrozí, protože kolem elektrárny je bezlerová zóna.

Velká škola aktivismu

Přestože na první pohled ekologické hnutí v kauze dukovanského meziskladu prohrálo (ČEZ nakonec dosáhl svého

Soustavná bagatelizace bezpečnostních rizik dostala trhlinu v roce 1999, kdy zhruba 4 km od elektrárny havarovalo stíhací letadlo Suchoj.

odpor se ČEZu podařilo během několika let účinně rozložit stamilionovými dotacemi vybraným obcím a místní občané již z polistopadových iluzí o demokracii vystřízlivěli. A tak v dubnu 1997 Klausova vláda pružně vyšla ČEZu vstříc a usnesení o zárukách zrušila. Ukázalo se, že vládní sliby neměly ani cenu papíru, na kterém byly vytištěny.

Dukovanský mezisklad měl být rozhodnutím vlády z roku 1997 rozšířen na více než trojnásobek. Začalo další kolo posuzování vlivů stavby na životní prostředí. A scénář se opakoval. Opět se posuzovalo bez znalosti konkrétního typu kontejneru. V dokumentaci byl posuzován virtuální kontejner, jehož parametry vyhovují vyhlášce Státního úřadu pro jadernou bezpečnost. V červnu 1999 se konalo veřejné projednání posudku v Rouchovanech. Sál byl naplněn k prasknutí lidmi, které sem přivezl ČEZ. Přestože jednání trvalo celých sedm hodin, odpovědi na zásadní otázky se zástupcům Hnutí DUHA, Jihočeských matek a sdružení Calla opět nedostalo. Svou úlohu přitom sehrál už z dřívějších projednání důvěrně

a mezisklad stojí v jím předkládaných parametrech), byla tato kampaň významnou školou pro mnoho ekologických aktivistů. Jan Beránek k tomu dodává: „Především aktivity v roce 1992 byly velkou školou jak pro nás, tak pro místní lidi. Poprvé jsme se účastnili správních řízení s celostátním významem v takovém měřítku.“ Ekologické hnutí se naučilo pořádat velké masové akce a pochody, mnozí z aktivistů prošli zkušeností ostré veřejné debaty. Ukázalo se, že ekologové jsou schopni uspět i v konfrontaci s nejvyššími představiteli ČEZu. Podařilo se vyvolat bouřlivé debaty na stránkách novin, začalo se orevně psát o rechnerologických a jejich rizicích, o kterých do té doby věděl jen málokdo. A koneckonců i důsledné používání právních nástrojů až po Ústavní soud vedlo k pošlapání cesty, kterou nyní využívají další a další.

Přesto však byla kauza dukovanského meziskladu jen předzvěstí rodící se mohutné protitemelínské kampaně, které uvolnila cestu již na jaře roku 1993.

Od počátků písemnictví

Jan Jícha

Mimo cedr měl jsem ještě jednoho přítele a to byl cvrček...!

Nový ročník Sedmé generace přináší čtyřdílný seriál studenta české literatury z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy o reflexi životního prostředí v českém cestopise. První díl nás zavede do nejstarších dob písemnictví.

Pojem cestopis omezuji výhradně na díla knižně vydaná a mající konkrétního autora. Pro určitá období, zejména pro nejstarší dobu a konkrétně osmnácté století, vycházím z děl, která byla sepsána jako dopisy či poznámky a knižní podobu získala až dlouho poté.

Životním prostředím zde rozumím přírodu a krajinu v mezích dosažitelných člověkem, tedy oblasti jím ovlivnitelné, využitelné a obecně řečeno pozorovatelné. Nejde ale o čistý popis přírody, nýbrž také o zachycení vztahu člověka k ní, o zamýšlení nad využíváním přírodních zdrojů, udržitelným rozvojem, vznikem kulturní krajiny, revitalizací apod. Za významný považuji rovněž postoj k domorodým obyvatelům a jejich kulturám, rasismu a šíření křesťanské kultury. Pominout nelze ani chování samotných cestovatelů, tj. jejich vlastní potřeba se s cizím prostředím sžít, zkoumat jej, využívat, těžit z něj, chránit ho, anebo ničit.

Z pera cestopisců

Cestovatelé od nejstarších dob do současnosti při svých pozorováních vždy vycházeli z aktuálního stavu životního prostředí ve své době, a lze tedy vysledovat, jak se určité postoje postupně vyvíjejí. Například v případě velryb je to posun od jejich reflexe jako nepřemožitelných, majestátních obrů, jímž je třeba lichořit: *[Velhybové] Štřím překážky nečiní, avšak potud, pokud se jim žádné příčiny nedává, sic jinak zle by bylo, kdyby čím zdráždění a k hněvu popuzení byli. Protož v ten čas i křiku, ovšem střílení zanechati a jim všelijak pěknými a oulislými slovy lahoditi musejí.*² přes lítost nad jejich mizením: *Stojím na palubě zaražený, udívený a smutný, říkám si, takové veliké zvíře, a tak bídně musilo zajít!*³ až po lakonické doporučení, aby

si čtenář pospíšil, chce-li je ještě vidět. *Třeba budete mít víc štěstí a (...) zahlednete černé tělo s bílým břišním lemováním. Ale pospěšte si, musíte to stihnout dřív, než tito krásní bezbranní obři definitivně vyhynou.*⁴ Dozvídáme se tak i podstatné informace o stavu přírody v té které době. Zdá se totiž, že žádný český cestovatel neprocházel cizími kraji s cílem je zničit nebo radikálně přetvořit a že všichni si více či méně všimli, kde je příroda nebo některá její součást v ohrožení; spíše pak pronесли slova lítosti a odsouzení nebo burcovali k nápravě, než aby se přidali k hlavnímu proudu těch, kterým kraj sloužil jenom jako zdroj zisku a pohodlného života.

Čeští cestovatelé, resp. cestopisci nejsou v zásadě kolonisty. Náš národ stál z historických a geografických důvodů stranou, když se parceloval necivilizovaný svět, a ten tak zůstal ušetřen radikální exploatace českými rukama. To s sebou nese zásadní výhodu pro psaní cestopisu: příležitost k vyšší objektivitě v politicko-sociálním smyslu. Češi neměli potřebu ani povinnost obhajovat kořistnické aktivity svých krajanů, a mohli tak hodnotit způsob využití (či zneužití) lokality z pohledu evropského i domorodého; jejich vlasti nepřineslo užitek ani čerpání místního přírodního bohatství ani otrokářské práce podmaněných národů, a mohli je tedy podle svého uvážení kritizovat. Z tohoto pohledu se zdá, že Češi jsou opravdovým holubičím národem, který ani neumí podmanovat a zneužívat jinou zemi či bližního svého. *Byli to především Slované, kteří nejeli do Argentiny zchytřa. Pomodlili se, než skáceli první strom. Koupili si nejlevnější a nejtěžší půdu. Jejich první synové se narodili pod rákosovou střechou. Nechtěli kořistit, nesli zemi práci.*⁵ Pravda je však spíše taková, že ke kořistění

nikdy nedostal opravdovou příležitost.

Dělník na vinici boží

Cestopisy nejstarší doby mají jedno pojítko – religiozitu. Víra v Boha je společná všem cestovatelům a bible je základní příručkou pro život i cestu. Středověký cestopis pak není především zdrojem nových informací, ale spíše příspěvkem ke komplexnímu potvrzení správnosti cesty životem směrem k Bohu. Od 16. století vystupuje informační funkce do popředí, teocentrické pojetí však přetrvává. Veškeré přírodní bohatství je darem božím a vztah k životnímu prostředí můžeme nazvat vztahem k tomuto daru. Úcta a vděčnost znamenají rozumné nakládání se zdroji, naopak sobectví a nevďek s sebou nesou nadměrné zásahy do krajiny a její rovnováhy. Člověk je chápán jako hospodář, dělník na vinici boží; zatím však je jen ve skromných náznamech vyjádřena jeho odpovědnost za případné rozsáhlé škody na této vinici: *Tato země někdy byla velmi úrodná, mlékem a medem oplývající, jak Písmo o ní praví, ale na tento čas hrubě zpuštěná (...), neb na větším díle všecko zplundrováno (...) a mám za to, kdyby do rukou a pod zpravu křesťanskou přišla, že by v krátkých časech zas povstala a zvelobena byla a k své staré ourodnosti a hodnosti by přišla.*⁶ Spíše se setkáme s pohledem „Bůh dal, Bůh vzal“: *Nebo tu pod vrchem Engaddy byla zahrada královská veliká, na způsob obory nějaké, v nížto a nikdež jinde za času Herodesa krále ten vznešený balsam a mnoho jiného drahého ovoce rostlo. Ač před lety i u Jericha a ve všem tom okolním kraji balsam rostl, ale z dopuštění božího a z hodné pomsty čím dále tím více země neúrodnou scházela, až toliko v té samé zahradě nashvále štípen a draze vyvážen byl.*⁷ I tak má ale člověk mnoho příležitostí dokázat, jaký je jeho osobní postoj ke svěcenému daru. Zda cítí jako rozumné nakládat s nabízeným bohatstvím plánovitě, tedy v rakové míře, jakou bychom dnes nazvali trvale udržitelným rozvojem, nebo jestli je jeho pohled krátkozraký a raduje se jen ze snadného vykořistění bez ohledu na následky podle rčení „po nás potopa“.

Úsloví o potopě nezmiňují náhodou. Právě potopa světa je jedním z mála biblických příkladů dokonalé zkázy, či

chceme-li, ekologické katastrofy. Cestovatelé ji nazývají božím trestem za lidské hříchy; v pozadí vidíme i zřejmé poučení z příkladu Noemovy archy: Bůh trestá lidi za jejich zpupnost, ale dá zachránit ostatní živočichy. Je-li i když veškeré lidské činění je hodnoceno měřítky bible a chváleno nebo káráno citáty z ní, nemůžeme očekávat environmentální úvahy v našem slova smyslu. Bible neodpovídá na otázku životního prostředí⁸, poselství

Křesťanský světonázor způsobuje, že nevzhledná nebo špatně obdělaná krajina je přičítána za vinu špatnému náboženství místních lidí.

Misionáři barokní doby uznávali jedinou hlavní hodnotu – víru v křesťanského Boha. Nedokázali se vcítit do přírodní filosofie, nedokázali pochopit či dokonce přijmout hierarchii hodnot domorodých učení. Schopnost celých národů a kmenů žít v naprosté harmonii s životním prostředím, tedy nejen nič-

soužití s prostředím, z nějž pocházíme: *Ó matko milá, země, země, matko milá, kde jsi? Vodu rybám, tebe dal nám Stvořitel Bůh. Ryby se bydliště svého, ach rozšafně drží: my pak nesmyslní své opouštíme.*¹¹

Cestovatelé se od počátku snaží navštěvovaným krajům porozumět, i když je samozřejmě hodnotí na základě vlastních zkušeností. Nevede to ale k tomu, že by některé jednotlivosti byly šmahem odsouzeny jen proto, že do autorovy hodnotové struktury nezapadají. Jediné, o čem se vyjadřují s podivem snad negativním, jsou případy, kdy země vhodná k obdělání není obdělána.

Naši nejstarší cestovatelé zdaleka nejsou k přírodě lhostejní. Nevolají však po brzdění lidských aktivit s ohledem na přírodu, naopak, rádi by viděli lidské plémě všude, kde je možné jakkoli smysluplně využít půdu a ostatní zdroje. Jsou si ale také velmi dobře vědomi, že lidské rozpínání a čerpání z nabízených zdrojů nemůže být bezbřehé. Menší nesnáze (neúroda, bouře atd.) chápou jako boží napomenutí a dalekosáhlé ekologické a jiné katastrofy (potopa, desertifikace, Sodoma a Gomora) jako boží trest. Jinými slovy tak pojmenovávají rytěž hodnoty, které si uvědomujeme v současnosti.

Poznámky:

- 1 Josef Václav Sládek – Moje Amerika, s. 22.
- 2 Daniel Vettera *Islandia*. In: Česká touha cestovatelská, s. 142.
- 3 Jan Welzl – Třicet let na zlatém severu, s. 82.
- 4 Vladimír Kroc – Jižním křížem krázem, s. 75.
- 5 František Alexandr Elstner – Tango Argentino, s. 117.; srv. výrok Hernána Cortése: „Nepřijel jsem do Ameriky, abych ryl zemi jako nějaký sedlák. Přijel jsem, abych získal zlato.“ Cituji podle: Oldřich Kašpar – Dějiny Mexika, s. 56.
- 6 Oldřich Přefát z Vlkanova – Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny. In: Jak staří Čechové poznávali svět, s. 52.
- 7 Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic – Cesta do Země svaté a do Egypta, 1. d., s. 175.
- 8 Viz pozn. 12.
- 9 Antonín Xaver Malínský – listy z misie. In: Cesty ve znamení kříže, s. 141.
- 10 Vojtěch Eusebius Bukovský – listy z misie. Dtto., s. 104.
- 11 J. A. Komenský. In: Česká touha cestovatelská, s. 203.

Čeští cestovatelé, resp. cestopisci nejsou v zásadě kolonisty. Náš národ stál z historických a geografických důvodů stranou, když se parceloval necivilizovaný svět, a ten tak zůstal ušetřen radikální exploatace českýma rukama.

všech jejích příběhů a podobenství je jen takové, že příroda je silnější než člověk, že mu do určité míry může sloužit a dát mu život, ale když se míra překročí, zničí ho. Filosoficko-etický základ, který si může dávný cestovatel odnést z tehdejšího biblického světonázoru pro vztah k životnímu prostředí, je potřeba skromnosti, umírněnosti a pokory.

Lesní domorodci

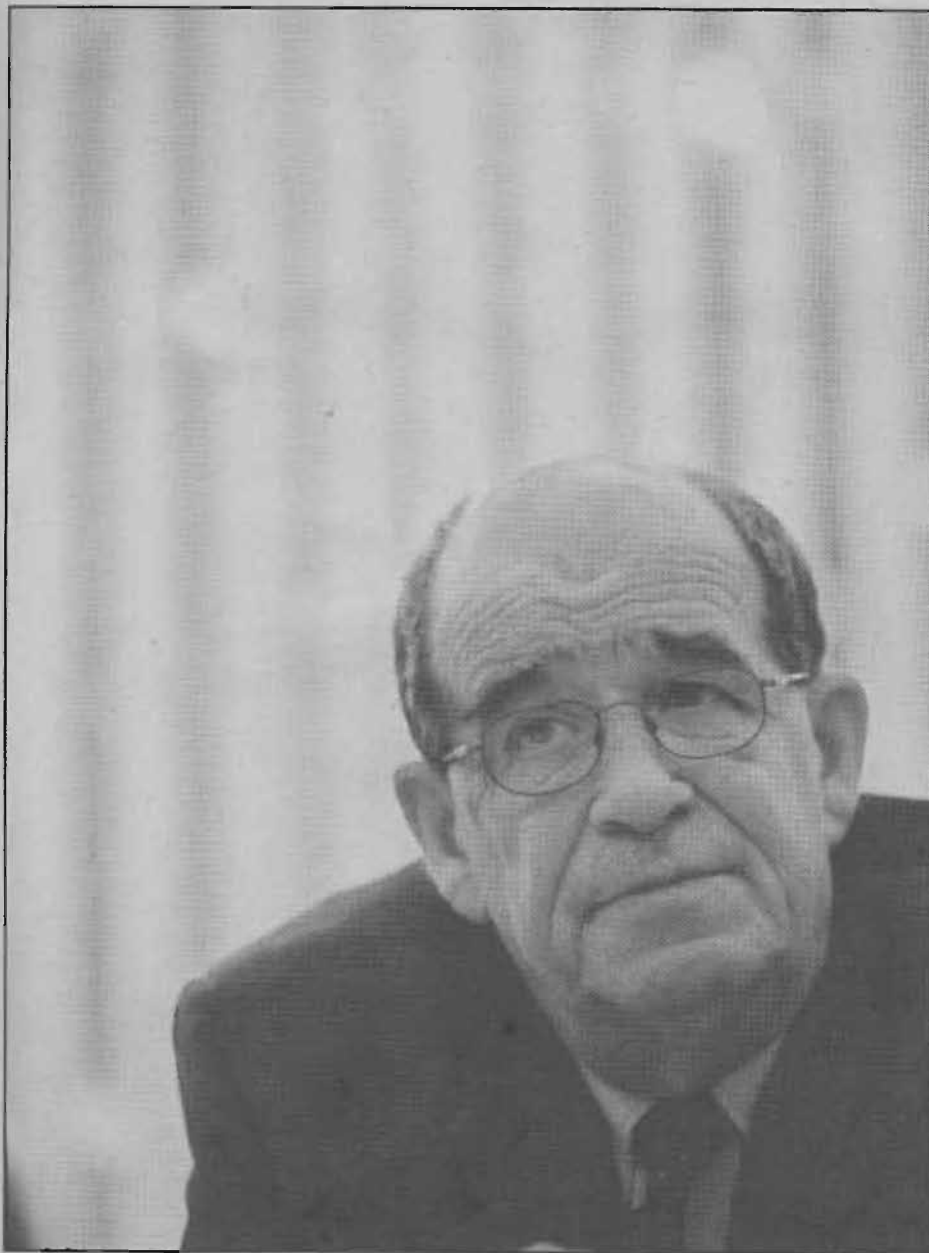
To se nevyklučuje s bazálním přesvědčením všech cestopisců těchto staletí: že totiž příroda a krajina je tu především proto, aby se v ní usadili lidé a zemědělsky ji využívali. Rozplemenění lidského rodu je nejvyšší hodnotou a cílem všeho stvoření, člověk má právo a dokonce úkol vyhledávat vhodná místa a přizpůsobovat je k obrazu svému. Dá-li Bůh, dílo se podaří, v opačném případě je boží vůle nepřiznivá. Půdu je vhodné obdělávat, zvířata lovit a stromy kácet. Najdeme jen sporadická pozorování, že už to někde překročilo jisté oprímání hranice – prostě z toho důvodu, že to ještě téměř nikde tyto hranice nepřekročilo. Proto je třeba si uvědomit, že životní prostředí jako samostatné téma je do značné míry irrelevantní. Není potřeba mluvit o tom, co je v nejlepším pořádku, účta a pokora se tím nevyklučuje.

mu nadměrně neškodit (k tomu ostatně neměli ještě prostředky, stejně jako tehdejší bílá kultura), ale zahrnout to také do svého etického kodexu, pro ně neznamenala nic; podstatná byla pouze schopnost pochopit a přijmout křesťanství.

*Nemám, co bych řekl dalšího, než že ona nesmyslná touha těchto domorodců po životě v lesích, o níž jsem referoval v témž dopise, nyní zesílila, když jich několik vskutku uteklo do horských pustin.*⁹ Odsouzení si vysloužil i postoj domorodců ke konzumaci masa. Etické důvody, kterými v současnosti argumentuje velká část vegetariánů, byly sice misionáři přijaty (v zájmu úspěšného provádění evangelizační činnosti), ale interpretovány s despektem: *Misionáři (...) masa nikdy nepožívají (...). Neboť tak žijí tamější lidé, kteří z jakéhosi falešného soucítu nechťjí zabíjet zvířata...*¹⁰

Na naše slova jednou dojde

Dnes se objevují názory, že není správné (ve smyslu: šetrné k životnímu prostředí či k vlastnímu zdraví) cestovat a převážet hmotu na velké vzdálenosti, opouštět vlastní prostředí a obohacovat se produkty zcela odlišných krajů. Jako všechny zásadní myšlenky, i tato je staronová. Z barokní doby máme zachován popis bouře, v němž slyšíme právě nabádání k pokornému

Nic není černobílé

Rozhovor s Otakarem Motejlem

JUDr. Otakar Motejl (1932) vystudoval Právnickou fakultu UK v Praze. Vedle advokacie pracoval v letech 1966–1968 také v Právnickém ústavu ministerstva spravedlnosti. Od září 1968 byl zvolen soudcem Nejvyššího soudu v Praze, v dubnu 1970 odešel zpět do advokátní praxe. Po roce 1989 byl předsedou Nejvyššího soudu ČSFR, po rozdělení republiky pak předsedou Nejvyššího soudu ČR. V roce 1998 byl jmenován ministrem spravedlnosti. Od prosince 2000 vykonává funkci veřejného ochránce práv.

FOTO: IAN SYMON

Nebylo by pro českou společnost přínosnější, kdybyste zůstal ombudsmanem, než kdybyste se stal prezidentem?

Jak se říká, každý švec může prospět železniční dopravě a každý strojuvůdce může prospět ševci. I když svou funkci plní zodpovědně, může každý prospět jen částečně. Z tohoto hlediska není prezident všelék, stejně jako není všelékem ani ombudsman.

Znepokojuje mě ale, že někteří vidí spásu v přímé volbě prezidenta. V takovém případě by došlo k významnému posunu v chápání této funkce a já bych nechtěl být v kůži přímo voleného prezidenta. Lidé, kteří mu dají své hlasy, za ně logicky budou něco chtít – já jsem tě zvolil, tak pro mě něco udělej: dej mi milosr, sežeň mi byt, donuť otce dítěte, aby platil alimony atd. Nemůžeme zavést přímou volbu, aniž bychom prezidentovi nedali odpovídající pravomoci. Podle naší ústavy je totiž silně determinován. Jistě, v dnešní koncepci je prezident nezastupitelný v mocensky velmi významné roli – navrhuje osoby do obsazení nejvýznamnějších státních institucí. Vláda například nemůže nikoho udělat velvyslancem, dokud nepřemluví prezidenta, aby toho člověka navrhl. Zatímco se obecně jako největší problém jeví udělování milostí, mnohem významnější je právě jmenování.

Za současných pravomocí prezidenta byste tedy do přímé volby nešel?

Podle mě do současného ústavního systému přímo volený prezident nezapadá. Přímou volbu považuji tak trochu za populistický blaf, který si zatím nikdo nedovede domyslet. Za stávající situace bych tedy do přímé volby nešel.

Dokázal byste si tipnout, jak dopadne zítra první volba prezidenta?

Těžko. Já bych si přál, aby byl někdo zvolen. Z toho, co se v současné době nabízí, mi Petr Pithart přijde jako nejrozumnější. I když si říkám – vrchní velitel branné moci táhnoucí na Bagdád – zrovna on ta figura není.

FOTO: JIŘÍ SYKORA

Jedna z ekologických kauz, které dlouhodobě sledujete, je výstavba hliníkářny Nemak na Mostecku. Okresní úřad, mostecký magistrát i Ministerstvo životního prostředí na vaši výzvu, aby obnovily řízení, ve kterých postupovaly v rozporu se zákonem, nereagovaly nebo konstatovaly, že nemají co měnit. Skončily tím i vaše možnosti?

Nedělal jsem si iluze, že zastavím výstavbu Nemaku. Posláním institucí, jako je veřejný ochránce práv, je do velké míry zajistit, aby se zjištěné chyby neopakovaly. Těžko mohou zpětně opravovat rozhodování státních orgánů. Jednak na to nemám oprávnění, a jednak se někde špatná rozhodnutí ani napravit nedají, neboť jejich důsledky se nedají odstranit. Nemohl jsem chtít zrušení v té době již právoplatného územního a stavebního rozhodnutí.

To klíčové, co stálo na počátku všeho, bylo vynětí pozemku ze zemědělského půdního fondu. To řízení, které zdánlivě vypadá, že skoro o nic nejde, je jednostranné, bez předpokladu přezkumu a účastenství lidí. To je jistě nedostatek zákonné úpravy. Tento zákon staví na tradici zachovat v tomto státě zemědělskou ekonomiku založenou na péči o jednotlivé kultury i vzhled krajiny. Dnes však tušíme, že fenomén zachování půdy pro zemědělskou výrobu je zpochybňován globalizací ekonomik, která nabourává potřebu soběstačnosti. Proto je třeba, aby i zákon na tento potenciální konflikt pamatoval.

Nekonfliktní ošetření zemědělského půdního fondu, na kterém je postavena celá procedura odnětí určitého pozemku, by se mělo stát předmětem normálního správního řízení s možností opozic, které budou mít charakter buď ekologický, nebo ekonomický ve smyslu výhodnějšího obhospodařování.

To byla skutečně jediná chyba, která se v případě Nemaku pravděpodobně stala, neboť na rozhodnutí o vynětí pozemku z půdního fondu, které se stalo právoplatné, již navázalo zcela legitimní územní a posléze stavební rozhodnutí. Bohužel se tu se zemědělskou půdou nejvyšší kvality naložilo bez mrknutí oka, přitom na první pohled existovalo mnoho jiných pozemků, které tak vysokou zemědělskou bonitu nemají. Ale může se najít i někdo, kdo mě přesvědčí o tom, že ani zemědělská produkce z této prvotřídní půdy nemá praktický ekonomický smysl, protože stále bude vystavena různým faktorům, které snižují konkurenceschopnost vůči pšenici pěstované o sto metrů níž. Na to navazuje problém, který je dobře znám a který se podceňuje, že všichni noví investoři staví raději na zelených loukách, než aby využili stávající průmyslové objekty.

Kauza byla velmi politicky sledovaná a nešlo si nevšimnout politických tlaků na dostavění závodu. Bývá to při výstavbách běžnou praxí?

Bohužel to není zcela výjimečné. Každý chce po sobě zachovat nějakou hmatatelnou stopu nebo „pomník“,

starosty, přednosty okresních úřadů nebo ministry nevyjímaje. Takže přilákat do vsi zahraničního investora je snahou téměř každého starosty. Le-daže tam dojde ke střetu s lokálními zájmy, které ovšem ne vždy bývají ušlechtilé.

Na Mostecku Nemak vypadá pro mnohé velmi atraktivně, podle mě však došlo k poněkud falešné interpretaci celé zóny Joseph. Nic totiž není černobílé. Nemak postavili, tuším, na 40 hektarech příští průmyslové zóny Joseph, která má mít ale celkem 240 hektarů. U těch 200 navazujících hektarů už ale není tak reálné získat je za korunu, jak je dostala firma Nemak. To znamená, že jakékoliv rozšíření průmyslové zóny jistě narazí na nějakou místní kadeřnici, která tam bude mít pozemek skutečně za 12 milionů. Přitom se pro Nemak v srdci Josepha proinvestovalo spousta milionů, které budou plně využity teprve tehdy, až bude obsazena celá zóna. Tady mám proto nepochybně čisté svědomí, neboť to moje „tytyty“ může paradoxně vést k tomu, že další plocha této zóny již nebude z půdního fondu vyňata. Těch zbývajících 200 hektarů je totiž samozřejmě také první bonita.

Na druhou stranu se tu projevuje také další tragédie moderních závodů, tj. že zaberou velké množství místa, ale zaměstnají malé množství lidí, hlavně pak málo těch rekvalifikovaných. A to je zvlášť na Mostecku problém.

Zabýváte se také kauzou Novomlýnských nádrží. Není v silách vaší kanceláře tlačit na to, aby se věc rychleji řešila? Vždyť tu jde především o čas.

Ohledně Nových mlýnů mám stále ještě čisté svědomí – otevřel jsem tuto kauzu a snažím se, aby se to dořešilo. Nové mlýny jsou postaveny na základě projektu z roku 1973 a dodneska se žije z toho, co všechno udělají. Když si ten materiál vezmete do ruky, tak se dočtete, že zabráníme povodním, uděláme závlahovou soustavu pro celou jižní Moravu a západní Slovensko, vyrobíme spousta elektrické energie a na březích postavíme ohromný komplex odborářské rekreace. Mimo chodem dodneska je aktuální projekt stavby hotelu na pláži třetí nádrže pro zhruba 800 osob. Přičemž se počítá, že denně by se zde mělo rekreovat na 1 400 lidí.

Kdo vlastně má být pánem vod – to je mocensko-ekonomický problém. Jsem přesvědčen, že ministerstvo zemědělství má méně argumentů pro držení tohoto dogmatu novomlýnských nádrží než ministerstvo životního prostředí, které chce respektovat biokoridor. Současná výška hladiny je podle mého soudu legitimní jen za předpokladu, že budou fungovat všechna ta zavlažovací zařízení, která tam však zatím nejsou. Chci, aby někdo zanalyzoval, kolik vody na závlahy vlastně potřebujeme. Nicméně musíme dodat, že voda je pořád zadarmo. Ale přijde čas, kdy zadarmo nebude. Potom se ukáže, jak intenzivně chceme hospodařit.

Velice diskutabilní je také model rekreačního využití vody. Doposud převládá doktrína – čím víc vody, tím je čistší. Což do jisté míry může platit o vaně, jenže zde se zvyšováním hladiny voda rozlévá a zvětšuje se prostor vody mělké. Ta je z biologického hlediska nejzávadnější. Zanedbatelné je i energetické využití. Elektrárna má kapacitu dostačující tak akorát k pohonu vlastních zařízení.

Ministři zemědělství i životního prostředí mi slíbili, že během letošního roku zadají vyhotovení revizní studie – k čemu vlastně ty nádrže jsou či nejsou dobré. Tím by se rozbil mýtus zakládajícího dokumentu.

Určitě znáte projekt Občanských právních hlídek, které usilují mimo jiné o zavedení veřejné kontroly práce policie na služebnách. Intervenoval byste pro ustavení takové možnosti?

Problém vždycky spočívá v tom, kdo bude kontrolovat ty kontrolory. Nemám žádných námitek proti takovým aktivitám. I když jsem stále přesvědčen o tom, že to má význam pouze ve výjimečných situacích, jako bylo například zasedání MMF.

Ministerstvo vnitra v souvislosti se zasedáním NATO nejprve souhlasilo s tím, že by občanské právní hlídky měly přístup na policejní služebny. V dalších kolech se to však obrátilo. Ovšem zadat to jako dlouhodobý program – že by každý večer někdo z hlídek střežil např. služebnu v Hustopečích – to si asi systémově policie nikdy neosvojí. Dovolím si tvrdit, že by to ani nebylo funkční. Ze zkušenosti vím, že takto

organizovaný systém dříve či později zdegeneruje. Tzv. kontrolní orgán se sžije s prostředím, a pak spolu všichni chodí na pivo.

Když si vezmu, kolik případů, zásahů a šetření se ročně na policejních stanicích odehrává a srovnám to se stížnostmi, které mi tu leží na stole, tak mohu říct, že dnešní zajištění kontrolních mechanismů by mohlo být pro standardní situace běžného života dostatečné.

Vraťme se nyní k jedné z jistě zajímavých kapitol vašeho života. Byl jste členem komise pro dozor nad vyšetřováním událostí 17. listopadu

těch událostí. Lidé například podlehlí tmě a navíc bylo vlhko, takže se to na Národní třídě všechno tak divně blýskalo.

Přestože byly nějaké zřetelné výstupy, všechno se to rozklíčovat nepodařilo. Pro členy komise zůstalo dodneška nepochopitelné například to, že po křižovatce u Národního divadla projel v době, kdy se to o sto padesát metrů dál mydlilo, vedoucí tajemník městského výboru KSČ Štěpán a skutečně asi o ničem nevěděl. Dojel až na městský výbor, kde dostal skromné hlášení o tom, že se něco děje. V té době byl v Praze na státní návštěvě také šéf KGB, který seděl na večeri ve vile na

Posláním institucí, jako je veřejný ochránce práv, je do velké míry zajistit, aby se zjištěné chyby neopakovaly.

1989. Došli jste k nějakému jednoznačnému závěru, nebo to celé vyznělo do ztracena?

Rozhodnutí tu komisi sestavit bylo jakási kvazipolitické. Byli v ní zástupci všech politických stran tehdy přítomných ve Federálním shromáždění, ke kterým byli kooptováni 4 zástupci mládeže (dva z SSM a dva stávkující studenti). A právě těm bylo dovoleno vzít si právní poradce. Pracovali jsme způsobem poměrně nezvyklým. Ve snaze získat jakési prvotní informace jsme vyslyšali představitele strany a vlády, což byla v té době situace zcela nevídaná. Pozvali jsme si třeba Jakeše i Štěpána. A oni tam chodili jako beránci, ve dne v noci, a vyprávěli. Materiály pak šly rovnou na vojenskou prokuraturu, kde to nějak zpracovávali. Výsledkem toho byly asi tři obžaloby velitelů jednotek, které 17. listopadu zasahovaly. Ty soudní procesy se však táhly poměrně dlouho.

Díky činnosti této komise se vyřešila například záležitost kolem údajně mrtvého studenta Šmída, alias agenta Zifčáka. Byli jsme asi skutečně první, kteří jsme viděli Zifčáka s ruksakem a státní vlajkou, i když spontánní svědectví aktuálně mluvila o mrtvole. Měli jsme totiž tu výhodu, že mnozí z nás na Národní třídě v té době byli, takže jsme si dovedli představit posuny ve vnímání

Fialce s prvním náměstkem ministra vnitra. Stejně tak projížděli kolem centra dění a patrně také o ničem nevěděli.

Měli jsme ambice, že rozklíčujeme, do jaké míry to byla od samého počátku vedená provokace, do jaké míry byl zákrok na Národní třídě koncepčně připravený a do jaké míry šlo o spiknutí mocných. Ale příliš daleko jsme se nedostali. Přitom bylo zřejmé, že ani vojenská prokuratura se nemůže dostat dál. My jako neformální orgán jsme si mohli domýšlet souvislosti. Vojáci se ale museli držet faktů, která znamenala nějaký škodlivý účinek – něčí smrt, zranění či jinou přímou újmu.

Přesto se nám podařilo rozbit celou řadu fám a mýtů. Například to, že policie připravila na Národní třídě past tím, že s předstihem nechala uzamknout všechny vchody do domů. Nám se podařilo ukázat, že tak to nebylo. Stejně tak, že nedošlo k až tak strašnému krveprolití, jak se nám to všem zdálo 19. listopadu, kdy i já jsem hyl na Národní třídě pálit svíčky za oběti. S odstupem času tedy lze říct, že ta komise spíše demytizovala události 17. listopadu, než že bychom přišli s nějakým skandálním odhalením.

Připravil Martin Ander
a Dušan Lužný.

FOTO: JAROSLAV PULICAR

Strana zelených a občanské iniciativy: střet zájmů?

Jakub Patočka

Polemika o kladech a záporech stranické angažovanosti lidí z občanských sdružení, kterou vyvolal článek Pavla France (SG 10/2002), pokračuje textem šéfredaktora Literárních novin, ekologa a současného člena Strany zelených.

Napsal mi přítel a člen Hnutí DUHA, kterého jsem pozval ke vstupu do Strany zelených: „Přiznám se, že o vstupu do SZ hodně přemýšlím a hlavní argument proti je právě má případná politická aktivita ve straně ve spojení s veřejným vystupováním za Hnutí DUHA.“ V obecné rovině lze jistě argumentovat tím, že nikdo nikomu nemůže zakázat členství v politické straně, a dokonce ani kandidovat; bylo by to proti Listině základních práv a svobod. Je to argument pravdivý, ale nejen pro mého přítele jistě nedostatečný. Jedná se tu totiž ještě o onu jemnější rovinu – tzv. střet zájmů, na kterou právě citované věty poukazují. Tato rovina má složku objektivní a subjektivní. Pokud jde o složku objektivní, jedná se opět o dvě věci: o účinnost kombinace členství ve straně a práce v občanské iniciativě a o veřejný obraz takové kombinace.

Uvažujeme-li o veřejném obraze, česká společnost je poměrně tolerantní. Například současný ministr životního

prostředí kandidoval jako předseda nejpočetnější zdejší ekologické organizace, ČSOP. Na svou funkci rezignoval, až když se stal ministrem, nikoli však dokud byl poslancem. Erazim Kohák, Josef Vavroušek, Ivan Dejmal, ač byli představiteli různých ekologických iniciativ, každý z nich byl či je členem politické strany. Nikdy je za to nikdo nenapadl. I mnozí jiní poslanci mají důležité funkce v různých občanských sdruženích, za střet zájmů se to obvykle nepokládá, na rozdíl od situace, kdy poslanec má i nějaké privátní zájmy ekonomické. Na lokální úrovni to z hlediska veřejného obrazu vůbec není problém a podobné kombinace jsou zcela běžné.

Pokud uvažujeme o účinnosti takového počínání, výrazná většina argumentů hovoří pro vstup do strany – a dokonce bych zde šel až k tvrzení, že nehovoří nutně jen pro vstup do Strany zelených. Politické strany jsou zkrátka jedním z nástrojů ovlivňování ekologické i jiné

veřejné politiky a i když v různých situacích, dokonce možná ve velké většině případů, jsou dnes nástrojem méně účinným než občanské iniciativy, neznamená to, že jsou nástrojem zcela bezvýznamným. Spousta lidí z ekologického hnutí u nás i ve světě je řadovým členem politické strany, v níž posouvá smýšlení žádoucím směrem.

I v českých zemích má právě Strana zelených podle mého mínění nyní dobrou šanci stát se výjimkou v tom smyslu, že bude působit jako účinný nástroj k ovlivňování ekologické i jiné veřejné politiky. Vstupem do ní, i kdyby člověk nadále hodlal 99 % své energie věnovat jiným věcem, přinejmenším zvýší podíl idealistických členů, a tedy jejich vliv ve straně, a tedy i její šanci hrát kladnou úlohu.

Myslím, že například v Brně nyní každý soudný ekologický aktivista jasně vidí, jaký má smysl, dostanou-li se do zastupitelstva zelení politici, kteří jsou současně členy různých ekologických či občanských skupin. Detailně by se dalo popsat, co všechno dobrého by znamenalo, kdyby Strana zelených, za předpokladu, že by už byla v rukou idealistů, v nynější vládní koalici nahradila US.

Pak je tu stránka subjektivní. Každý samozřejmě cítí střet zájmů jinak. Osobně mám za to, že neexistuje žádná příčina, proč by člověk nemohl být ředitelem či předsedou Hnutí DUHA, natožpak jeho činovníkem na jakékoli jiné úrovni, a současně poslancem Parlamentu. Dokonce si myslím, že to naopak – v závislosti na schopnostech dotyčné osoby – může být žádoucí. Pokusím se to prokázat.

V Duze totiž člověk neprosazuje žádný osobně prospěšný zájem, nýbrž zájem obecně prospěšný. Pokud i v parlamentní politice prosazuje zájem obecně prospěšný, logicky se nejedná o střet, nýbrž o soulad zájmů, a dokonce – v závislosti na používaných pracovních metodách – o jejich možnou synergiu.

Pojem střet zájmů se v tomto kontextu používá zcela zmatečně: vzniká právě z potřeby oddělit prosazování zájmů osobně prospěšných a zájmů obecně prospěšných. Tedy ještě jednou: pracuje-li člověk ve správné radě zbrojovky, neměl by zasedat ve výboru pro obranu, a snad by jako poslanec vůbec neměl působit ve správné radě zbrojovky. Jako koordinátor místní skupiny

Hnutí DUHA či jako lídr některé jeho kampaně může přece své zájmy otevřeně deklarovat, a to jak před svými kamarády v Duze, tak před svými kolegy ve Sněmovně.

Myslím, že obava ze vstupu do strany spíše než se střetem zájmů souvisí s rozšířeným mýtem, podle něž kdo je ve straně, musí usilovat o moc a rezignovat na morální principy. Jinak řečeno: politik ani jiné než osobní zájmy neprosazuje, a rudíž je s idealistickými zájmy občanských iniciativ vždycky v konfliktu. To je ale nesmysl, na jehož pěstování mají asi nejspíše zájem nemorální lidé časro ovládající moc, kteří si přejí, aby se osobnosti se silnými morálními principy parlamentní politiky srranily a nechaly ji napospas těm amorálním. Zájem na šíření mýtu mají rovněž anarchisté, kteří se pokoušejí diskreditovat strukturu moci v demokratické společnosti jako takovou.

Jistě je člověk v politice (ale to už i na úrovni občanské iniciativy, byť ve směs ne v takové míře) vystaven tvrdým zkouškám charakteru. Je na každém, aby uvážil, zda si troufá. Anebo ještě jinak, jak říká jeden můj dobrý kamarád: politika morálku nevyklučuje, dobrá politika je uskutečňování morálky v jámě lvové.

Na úrovni subjektivní je tedy podle mne hlavní překážka jiná: a to časová. Ta je veskrze osobní a každý se musí rozmyslet, co dokáže zvládnout. Čas ale může být nejvyšší významnou překážkou v tom, aby člověk pracoval současně na řídicím místě v ekologické organizaci i v politické straně. Avšak vzhledem k tomu, že už pasivní účast, tj. cosi na způsob formálního členství s finančním příspěvkem v Duze či v Greenpeace, může skutečně pomoci proměnit kvalitu Strany zelených a potažmo ekologickou i jinou politiku naší země, nepokládám to za překážku významnou.

Velký problém každé strany spočívá v tom, že v ní idealisté usilující o prosazení své představy o veřejně prospěšných cílech zápolí s početným houfem oportunistů a korupčníků, kteří zde působí z pohnurek ryze či převážně prospěchářských. Takový zápas lze sledovat u lidovců, u socialistů, zahynula na něj ODA, jeho příznaky lze sledovat dokonce i v ODS. Konflikt tohoto druhu se nyní odehrává i ve Straně zelených.

I do budoucna právě na ochotě lidí z občanských iniciativ být členy Strany zelených, třeba jen pasivními, záleží, zda v ní idealisté budou držet rozhodující vliv.

Možná někdo nyní namítne, že jsem byl se střetem zájmů příliš rychle hotov. I když uznáme soulad zájmů, pokud jde o celkové vzdálené cíle, přece jen se mohou občanská iniciativa a politická strana rozcházet v názoru na to, jak k nim dospět. Taková námitka je oprávněná. Pokud by člověk měl současně rozhodovací pravomoci ve straně i v občanské iniciativě, může se mu srát, že se obě jeho politické role ocitnou v konfliktu taktickém. Například tam, kde politická strana může z principiálních důvodů odmítnout útok

nemluvě o tom, že samo ekologické prostředí vždy zůstane značně rozmanité.

Úhrnem: kromě časových možností není vážný důvod, proč by všichni lidé v ekologických i jiných občanských iniciativách nemohli být současně členy některé politické strany, dnes v optimálním případě zřejmě členy Strany zelených.

V SG 10/2002 vyšel článek, který kromě příkrého, i když nepřilíhajícího propracovaného odmítnutí spolupráce občanských iniciativ a politických stran, obsahoval i řadu poznatků o mé osobě, které autor Pavel Franc nejspíše načerpal pozornou četbou Proglasu a Lidových novin. Z nich chci reagovat pouze na jediný, který se spíše než mne

Kromě časových možností není vážný důvod, proč by všichni lidé v ekologických iniciativách nemohli být současně členy některé politické strany, dnes v optimálním případě zřejmě členy Strany zelených.

na Irák, může si ekologická občanská iniciativa s ohledem na své konzervativní členy z taktických důvodů uložit mlčení.

Takové konflikty ale jen zřídka znamenají neřešitelný morální či organizační problém. Případy taktických rozporů nelze vyřešit formulací univerzální doktríny, různé situace budou vyžadovat různé přístupy, a někdy nabídnou i více správných možností. Není-li člověk fundamentalistou, zpravidla nakonec uzná, že celková míra shody převahuje nad mírou rozporů. A jedná-li člověk otevřeně, jeho kolegové naopak zase obvykle uznají, že je v té či oné věci vázán loajalitou ještě k druhému prostředí a v drtivé většině případů naleznou oboustranně přijatelné a přitom zásadové východisko. Takové situace lze ostatně brát rovněž jako užitečnou školu vyjednávání a tolerance k odlišným kulturám, protože ekologů nebude ve společnosti nijak brzy rozhodující množství a vše, co budou chtít prosadit, budou muset prosazovat ve shodě se spojenci s odlišnou mentalitou;

dorýkal Václava Havla. Tmpozrakost různých prostředí dnes spolehlivě diagnostikuje fakt, že se v nich Václav Havel pokládá za figuru bezectnou, takže už samo setkávání s ním obviňnému přitíží. Nejedná se mi tolik o to, že u něj skutečně nejsem „častým hostem“, ani o to, že bych se musel propadnout hanbou ve vteřině, v níž bych připustil, že přátelské vztahy s Václavem Havlem mohou být někomu k tíži. Jedná se mi o naši vlastní zadubenost. Nám, členům ekologických spolků, by mělo hýť jasné, že každému z nás, kdož vykoná pro ekologickou věc tolik, co náš bohužel již odcházející prezident, bychom měli k věčné slávě jeho jména založit nadaci.

Dostí však již o tom. Rozdíl mezi mým až k nesoudnosti rozněhaným kritikem a mnou je především v tom, že já si jeho práce vážím. Konejším se však nadějí, že i on časem zhoupne k takové toleranci.

Můj přítel, který mě k tomuto psaní větami citovanými v úvodu podnětil, do Strany zelených již vstoupil.

Všichni tam nemusí

Daniël Vondrouš

Další pohled na prolínání stranické politiky a činnosti v občanském sektoru nabízí tajemník ministra životního prostředí.

Těší mě, že diskuse vedená o problému ekologické politiky a ekoaktivismu potvrzuje pestrost názorů uvnitř ekologického hnutí – tedy jeho hlavní sílu. Chtěl bych svou troškou přispět k vyvrácení dojmu, že na straně kritiků překotného vstupu ekologických aktivistů do jedné politické strany stojí především anarchisté obávající se o zbourání obrazu nepřítelů, nemorální lidé strachující se, že je od koryt vytlačí ti morální, případně lidé, kteří mají osobní nevyřízené účty s Jakubem Patočkou.

Nepovažuji se za příslušníka ani jedné ze zmiňovaných skupin. Sám jsem nikdy v žádné straně, natož ve veřejné funkci, nebyl. Když jsem před několika lety začal pracovat jako poslanecký asistent Libora Ambrozka, vyřešil jsem svůj potenciální střet zájmů přerušáním svého aktivního působení v ekologickém hnutí.

Možný střet zájmů mezi souběhem veřejně prospěšné práce občanského aktivisty a úředníka či politiky samozřejmě nelze ani vzdáleně srovnávat s klasickými případy střetu zájmů politiků či jejich rodinných příslušníků ve správních a dozorčích radách různých podniků. Přesto je významný přinejmenším pro řadu lidí, kteří nevěří politickým stranám, ale konkrétním občanským sdružením ano.

Nesouhlasím s odsouzením – oč kategoriečtějším, o to hloupějším – ke zmanipulovatelnosti „každého, kdo se dostane do parlamentu“. Zmanipulovatelný je pochopitelně i „řadový“ učitel, úředník či ekologický aktivista. Některé kritizované jevy ve „vysoké“ politice navíc přímo nevycházejí z veskrze zkažené morálky jejich aktérů, ale z logiky politického soupeření. Pomyslná „hranice“ mezi občanskou angažovaností a stranickou politikou obecně odděluje oblasti s jinou přirozenou motivací. I když se na ni nelze zcela spoléhat, přeci jen poněkud usnadňuje orientaci. Proto je, myslím, rozumné ji zachovat jako zřetelnou, byť mnohem prostupnější než dosud.

Nejčastěji se s touto „hranicí“ setkávají občanské spolky na ochranu lidských práv či některé ekologické organizace (například Hnutí DUHA, Arnika, Děti Země, Greenpeace), které hájí veřejný zájem i v konfliktu s politiky a veřejnou správou. Proto ji také vnímají nejcitlivěji.

Pomyslná „hranice“ mezi občanskou angažovaností a stranickou politikou obecně odděluje oblasti s jinou přirozenou motivací. Proto je, myslím, rozumné ji zachovat jako zřetelnou, byť mnohem prostupnější než dosud.

Svůj význam má ale také pro politické strany. Zejména pro ty, které usilují o zvýšení své důvěryhodnosti mimo jiné i tím, že občas přijmou za svá konkrétní řešení, programové návrhy či dokonce konkrétní občanské aktivisty, kteří se k překročení hranice mezi občanským a stranickým aktivismem odhodlají.

Pro Stranu zelených (SZ) je v současné situaci takovéto posílení důvěryhodnosti naprosto klíčové, navíc bez přílivu nových lidí je její přerod v moderní slušnou stranu v podstatě nemyslitelný. Její členové – zejména ti noví – tedy pochopitelně nemohou objektivně hodnotit případná rizika negativních dopadů na ekologické hnutí. Ať už možné snížení důvěryhodnosti ekologických organizací díky setření výše zmíněné „hranice“ či oslabení jejich výkonu v důsledku případného odchodu klíčových lidí do politických funkcí.

Dovedu si představit i jiné – také logické a naprosto legitimní – střety zájmů. Hlavním nástrojem politické strany je volební zisk a následné prosazování jejích členů do klíčových míst ve veřejné

správě. To vyžaduje určitou taktiku, strategii (včetně spolupráce s koaličními partnery) a také vnitřní sounáležitost. Pokud tedy kupříkladu Strana zelených překročí hranici nutnou pro vstup do Parlamentu a uzavře vládní koalici s jednou či více silnějšími stranami, bude moci požadovat jedno či dokonce (při velkém zisku hlasů) i dvě ministerská křesla. Zákonitě bude usilovat o post ministra životního prostředí. Členům SZ – přinejmenším těm významnějším – zřejmě nezbude, než posrupovat stejně jako jejich političtí protivníci, tedy chválit vlastního kandidáta a napadat jeho konkurenty.

Ekologické organizace naopak nejsou svázány logikou politické soutěže.

Mohou proto objektivně a věrohodně srovnávat a hodnotit chování jednotlivých politiků a jejich stran.

Podobný soud, který se pokusí veřejně vyslovit představitel politické strany, ovšem stěžejí může být považován za nezaujatý. A to i kdyby doryčným zároveň působil v pěti ekologických organizacích. Bude-li navíc takto vystupovat dostatečně úporně, vážně tím poškodí pověst všech svých kolegů.

Přechod některých ekologických aktivistů do úřadů veřejné správy i do politických stran považuji za užitečný. Ekologickému hnutí nejspíš nezbude, než se smířit i se ztrátou části svých nejlepších lidí. Chtěl bych jen, aby byl brán opravdu vážně – jako přechod, nejen jako podepsání další petice.

A ty, co jej ještě neuskutečnili, vyzývám – proboha, neodcházejte všichni. Schopné, slušné a věrohodné ekologické aktivisty potřebuje také ekologické hnutí. Jen tak může dál plnit svou nezastupitelnou roli.

Psáno pro Sedmou generaci a Econnect.

FOTO: HENDRICH ŠTREIT

Mnoho povyku pro nic?

Vojtěch Kotecký

Je diskuse o politické angažovanosti členů občanských sdružení jen akademická? Nad relevancí sporů se zamýšlí vedoucí programů Hnutí DUHA.

Člověka by ani nenapadlo, že vztah ekologických organizací a Strany zelených může vyvolat takovou pozornost, nevidět to v Sedmé generaci i jinde černé na bílém.

Hodlám v příštích několika odstavcích kritizovat obě strany sporu, neboť neuměřené jsou argumenty ozývající se z obou z nich. Nechci se však dostat do role alibisticky neutrálního kibice, pozice stejně oblíbené mezi českými komentátory jako nanicoyaté. Proto předesílám, že ve věci samotné sympatizuji se straníky. Soudím, že osobní angažmá některých současných i bývalých špiček českých ekologických organizací v budování konkurenceschopné Strany zelených je správné.

No a co?

Proč vlastně to rozčilení v táboře kritiků? Vadí jim už samotná možnost, že by některý z lídrů neziskových sdružení rozmnožil obsah svých kapes o stranicou legirimaci. Ale na tom přece není nic špatného a především – nic zvláště pozoruhodného.

Nemám ani tušnit, zda některý z mých západních kolegů platí členské příspěvky politické straně. Slyšel jsem také kdysi v docela jiné souvislosti, že generální sekretář European Environmental Bureau, bruselské lobby evropských ekologických organizací, je řadovým členem holandské sociální demokracie. Patrně by se našlo mnoho dalších případů. Ale dozvídáme se o nich obvykle jen náhodou. Sorva někoho napadne se tímto tématem zabírat.

Ani mezi bossy českých dobročinných organizací by nešlo o nic mimořádného. Předseda Sdružení nájemníků je léta poslancem ČSSD. Lidovci svého času na post lídra čtyřkoaliční stínové vlády nominovali šéfa katolické charity. Nikdo by se patrně třikrát nepodívoval řekněme nad ochotou ředitele iniciativy vystupující proti potratům zapsat se na parlamentní kandidátku křesťanských demokratů.

Zvláště bizarně zní výtky lidem, kteří třeba jen v minulosti pracovali na čelných postech v ekologických organizacích a nyní se netají zájmem vážně

se ucházet třeba o poslanecké křeslo: „Neblahý trend propojování nevládního sektoru s politickými strukturami započal a brzy přinese své ovoce,“ zní temným tónem varování (Pavel Franc). Do důsledku domyšlená logika tohoto argumentu před námi otevírá pozoruhodný svět svého druhu apartheidu, který jej dělí na takzvaný neziskový sektor a zbytek. Lidé z neziskového sektoru nechť při změně zaměstnání hledají práci pouze v neziskovém sektoru, pro organizace z branže platí totéž vice versa.

Práce v občanských sdruženích, iniciativách, spolcích či nadacích není žádný zvláštní typ zaměstnání, který by a priori vylučoval angažmá v politické straně. Přinejmenším ne o nic více než řekněme post úředníka, novináře nebo učitele.

Konflikt zájmů

Ohrazení se však zaslouží rovněž ti straníci, kteří soudí, že vůbec není co řešit. Ať si řekněme ředitel Hnutí DUHA je třeba poslancem nebo předsedou politické strany, na tom vůbec nesejde, tvrdí (Jakub Patočka). Do krajnosti vyhnaný příklad přitom neuzívají jen z furiantství. Nic se neděje, ani pokud se mezi členy zařadí i většina jeho podřízených, dodávají. Mezi rolí aktivisty, novináře a politika je volný přechod. K jednomu veřejnému angažmá prostě jen přibude druhé, tak kde je problém?

Za prvé na okraj poznamenejme, že průnik mezi partajemi a dalšími institucemi veřejného života problém občas skutečně představuje. Modelovým příkladem je personální i finanční angažmá odborů v sociálně demokratických stranách: tři čtvrtiny poslanců německé SPD tvoří odboráři a 90 % příjmů britské Labour Party pochází z kasy odborových centrál. Levice vinou této historicky veskrze přirozené aliance přinejmenším neumí férově vážit mezi bezesporu legitimní sociální ochranou dělníků a jinými veřejnými zájmy v okamžiku, kdy se tyto dostanou do sporu. Mezi kongresmany za americkou Demokratickou stranu jsou detroitské odbory nesrovnatelně účinnější lobby za zájmy automobilek než automobilky samotné. A mají výsledky.

Klíčem ke sporu je ovšem otázka, zda vzniká konflikt zájmů. Ovšemže ano.

Kopodivu tam odpověď z debaty nijak zřetelně nevyplývá, ačkoliv je nalučelná. Mohou za to obě strany sporu. Liší se totiž pouze v tom, zda střet zájmů nacházejí. Vzácně se však shodují v klíčové otázce, kde jej hledat: bohužel jej však nalézají úplně jinde, než kde ve skutečnosti je.

Opravdu netřeba spatřovat konflikt zájmů u bosse zelené organizace, který sedí v Poslanecké sněmovně a hlasuje ve prospěch ekologických zákonů. Na rozdíl od poslaneckého šéfa spalovny odpadu nebo člena představenstva elektrárenského koncernu (užijeme-li dva příklady z nedávné české minulosti) totiž nesměšuje soukromý byznys a společný srár, nýbrž dvakrát hájí veřejný zájem. Maximálně mu hrozí, že podobně jako sociálně demokratičtí odboráři nebude na dilemata, před kterými srojí, hledět s dosratečným nadhledem a nezaujatě. Dlužno však poznamenat, že na rozdíl od odborů ekologické organizace nehájí skupinová práva či privilegia svých členů, nýbrž veřejný zájem, ze kterého nezískají o nic více než zbytek společnosti.

Prvotřídní střet zájmů ale nastává tam, kde jej diskutující strany překvapivě vůbec nebledají, totiž v opačném gardu. Že po něm všichni a priori pátrají v politice a nikoli zde, dobře ilustruje uhranutí české společnosti stranami. Ve veřejné debatě se jim dostává daleko větší pozornosti než srovnatelně významným sociálním institucím – například právě různým prvkům občanské společnosti. Ukazuje se, že postižení jsou i lidé, kteří zde sami pracují.

Proč tedy vzniká konflikt zájmů? Představitel, aktivista či pracovník ekologické organizace, který je zároveň politikem, se samozřejmě nikdy neubrání tomu, aby při interních diskusích a rozhodování nebo ve veřejných vystoupeních své straně sem tam nepomohl, třeba v dobrém úmyslu či nevědomky. Tu komentuje činy stranických kolegů, onde hodnotí názory protikandidátů. Spíše než principiální otázka je to problém praktický. Osobní integrita jej zmírní, ale nevyřeší. Kdo věří, že se docela ubrání, pouze dokazuje svoji namyšlenost a neschopnost s odstupem hodnotit vlastní chování.

Ostatní praktická hlediska

Tato diskuse je však pohřchu nanejvýš akademická. Těžko si představit soudnou správní radu ekologické organizace, jež by na vysokou výkonnou – nikoli čestnou – pozici jmenovala řekněme stranického lídra či poslankyni, nebo ředitele, který by tutéž zařadil do stavu svých zaměstnanců. Programový ředitel nizozemských Přátel Země loni anoncoval svoji rezignaci zároveň s veřejným oznámením parlamentní kandidatury na čelném místě zelené listiny. Důvody jsou ještě praktičtější než rizika konfliktu zájmů.

Především vedení dobročinných či veřejný zájem hájících organizací patří mezi zaměstnání, jež s osmihodnovou pracovní dobou věru nevystačí. Člověk, který by svůj čas dělil mezi je a další práci (nota bene potom neměně časově náročné angažmá v parlamentním křesle či vedení politické strany), prostě nebude své úkoly plnit dobře.

Navíc organizace, která dbá na svoji prezentaci, také nemá sebemenší zájem na tom, aby některé ze svých nejvýraznějších tváří sdílela ještě s někým jiným. Nejde pouze o banální otázku, za koho právě náš fiktivní předseda / ředitel právě mluví: představitel politické strany se prostě nemůže vyhnout komentářům k témarům, ke kterým se občanské sdružení nehodlá vyjadřovat, řekněme k systému plareb ve zdravotních pojišťovnách. Především se rozostřuje spojení konkrétní organizace s konkrétními osobnostmi, velmi důležité pro její účinný veřejný obraz.

Konečně za třetí nežijeme ve vzduchoprázdnu. Ať už o střet zájmů jde, nebo nikoli, podstatná část našeho okolí jej vidí. Tento dojem, třeba by byl nesprávný, přirozeně podstatně snižuje efektivnost organizace. Nelze prostě ignorovat smýšlení společnosti. Živě si dovedu představit, jak by se se mnou bavili poslanci konkurenčních stran, kdyby některý z mých prominentních kolegů seděl v parlamentních lavicích.

V případech ekologických organizací, v politických kruzích poněkud více exponovaných než průměrná charita, tento problém platí dvojnásob. Angažmá důležitých postav ve vedení některé strany či v parlamentních křeslech, jakkoli třeba nepředstavuje

fatální principiální problém, tedy mohou zabránit praktické důvody.

Někteří oponenti by ovšem zjevně přivítali nějaké všeobecně respektované pravidlo, jež by takové případy regulovalo pro celý takzvaný neziskový sektor. Ale, u všech všudy, proč? Je privátní věcí každé ekologické organizace, každé humanitární nadace, iniciativy nebo spolku, ale i každých novin, každé odborové centrály a každého jednorlivee, zda a nakolik se hodlají angažovat v politických stranách. Vyhlašovat nějaký kodex dobrého sdružení by bylo bezesporu absurdní.

Poznámka ke stylu

Závěrečnou výtku zasluží styl obou stran sporu. Z jedné se ozývá Francovo temné dunění, včetně slov o neprůhlednosti či parazitování nebo také formulae jako „budovat si zadarmo popularitu na tématech, jichž nejsou nositeli“ (Martin Prokop v Literárních novinách) a „jen jakýsi výtah ke vstupu do partajní politiky“ (Milan Štefanec v Lidových novinách). Na druhé straně se dočteme, že „postoje kritiku jsou projevem jejich politické nezralosti“ (Jan Beránek parafrázovaný Lidovými novinami).

Zvláštní, jak nekompromisní postoje může vyvolat poměrně banální a věcné réma, ve kterém navíc pro stanoviska obou stran lze snést poměrně rozumné argumenty. Stranic i oponentů přesro evidentně považují názory těch druhých nejen za nesprávné, nýbrž za přímo fatálně pomýlené.

Přitom oba přístupy jsou přinejmenším pochopitelné a relevantní. Stačí pohled do zemí, kde zelená sdružení měla na promyšlení svého vztahu k politickým stranám o pár desetiletí více. Najdeme tu patrně nejvlivnější americkou ekologickou organizaci Sierra Club, která během kampaně vybraným kandidátům do Kongresu poskytuje své zaměstnance jako výpomoc do volebních štábů – a nikdo nehovoří o výtazích k moci (nejen proto, že Sierra Club je nepochybně mocnější než průměrný kongresman). A nalezneme zde rovněž Přátele Země, kde by uskutečnění personální unie s politickou stranou znamenalo pro členskou organizaci automatické vyloučení – avšak obvinít jejich lídry z naivní politické nezrállosti by bylo přinejmenším hodně naduté.

Tmavozelená výzva

Sedmá generace přináší plné znění dokumentu, jenž vyvolal ostré reakce některých ekologických aktivistů, a stal se tak dokonce předmětem polemik na stránkách denního tisku. Tento text původně nebyl určen k veřejnému publikování, leč stal se nakonec velmi často citovaným a řada účastníků diskuse se na některé jeho pasáže odvolává. Redakce SG se proto rozhodla jej uveřejnit v původní verzi. Aktuální, k veřejné prezentaci určené znění téhož textu naleznete pod názvem Zelená výzva na stránkách www.zeleni.net.

Přátelé, obracíme se na vás s jednoduchou, byť nevšední žádostí: pojdte za námi do Strany zelených a podpořte v ní náš Tmavozelený proud, který se pokouší vtisknout jí novou tvář.

Jsme přesvědčeni, že Strana zelených může i v české politice začít hrát kladnou a nezastupitelnou úlohu. Porážení politického konceptu ODS se ocitáme v novém období. I když je vláda

nezávislých i z jiných stran. Vedle zájmu ekologického může stejně podstatný důraz klást na prohlubování demokracie zvyšováním podílu občanů a jejich iniciativ na rozhodování – a být tedy stranou *novodemokratickou* stejně tak jako zelenou.

To je vize, kterou od současné Strany zelených dělí světy, i když s ní byla řadou voličů v minulých parlamentních

Jsme přesvědčeni, že Strana zelených může i v české politice začít hrát kladnou a nezastupitelnou úlohu.

socialistů, křesťanů a liberálů při dané skladbě sněmovny zřejmě nejlepší možností, bude trpět řadou těžkých chyb: bude především krajně technokratická, bude byrokratická. Vyrváření předpokladů pro zvládnutí ekologické krize, zvyšování podílu občanů na rozhodování, ani globální odpovědnost nebudou patřit k jejím prioritám.

Právě v tom se otevírá prostor pro Stranu zelených, která může ve spolupráci s podobnými stranami v Evropě i jinde ve světě působit ve prospěch de-rechnokratizace společnosti, ve prospěch hlubších alternativ politických, vzdělávacích, zdravotnických, hospodářských atd. Česká Strana zelených může také nabídnout řadě lidí skutečně smysluplný obsah vstupu naší republiky do Evropské unie vizí transformace Evropy v postimperální velmoc, udávající nový tón celému světu.

Česká Strana zelených se může také stát ošou integrace programově příbuzných sil, zejména Strany pro otevřenou společnost, alespoň části Sdružení nezávislých kandidátů, ale také může získat řadu osobností z komunální politiky,

volbách spojována. V nich získala 2,36 % odevzdaných hlasů, a byl to výsledek o mnoho lepší, než by odpovídal jejímu stavu. Fakt, že získala více než dvojnásobek hlasů oproti minulým volbám, byl dán především dohodou o spolupráci s Brandýskou iniciativou, která Zeleným zajistila podporu osobností z řad ekologických občanských iniciativ i širší občanské společnosti. To, že se tato podpora neprojevila v ještě lepším volebním výsledku, způsobily zčásti obavy řady voličů z oslabení sociální demokracie v rozhodujícím střetu s ODS. Především ale nese vinu bezinvenční vedení kampaně současnou kanceláří SZ a velké vnitřní pnutí v nynějším předsednictvu.

Brandýská iniciativa vznikla na jaře 2001 s cílem přispět v letošních parlamentních volbách k vytvoření demokratické většiny ve Sněmovně bez stran, které mají v programu potírání občanské společnosti. Založilo ji osm osobností spojených s různými známými občanskými iniciativami. Poprvé veřejně vystoupila Brandýskou deklarací, programem pro rozvoj občanské společnosti,

kteřý podepsali Cyril Svohoda a Hana Marvanová a schválila čtyřkoaliční rada. Po krachu 4K a při hrozbě úplného propadu této síly přijala v únoru Brandýská iniciativa nahídku Koalice k vyjednávání o doplnění kandidátek nezávislými osobnostmi. Tato jednání nebyla úspěšná; přesto díky nim má Brandýská iniciativa nyní svou poslankyni - Tánu Fischerovou.

Po neslavném konci jednání s Koalicí, krátce před odevzdáním kandidátek se s nabídkou spolupráce na Brandýskou iniciativu obrátila rovněž Strana zelených. Tato jednání dospěla k uzavření dohody o spolupráci, díky níž za Zelené kandidovalo několik osobností z prostředí občanské společnosti, ale především se uskutečnila společná programová konference, na níž vznikl kvalitní volební program, jež si můžete přečíst na adrese: <http://programbrno.webpark.cz>.

Díky němu a také díky další práci Brandýské iniciativy Stranu zelených podpořila řada osobností, na stránkách internetového deníku Voltezelene.cz, a zejména výzvou Dejme šanci zeleným. Ve prospěch SZ promluvili i předáci ekologických organizací, její program veřejně před volbami chválil dokonce i Václav Havel, začalo se o ní v příznivém světle, byť sporadicky, psát v médiích.

Bohužel další podstatný bod dohody mezi Brandýskou iniciativou a Stranou zelených splněn nebyl. Každý týden se mělo scházet k řešení zásadních politických otázek a ke koordinaci volební kampaně grémium se třemi zástupci Brandýské iniciativy a se šesti zástupci Strany zelených. Grémium mělo jednat se zákazem přehlasování zástupců Brandýské iniciativy. Ukázalo se, že někteří členové předsednictva se spolupráce s Brandýskou iniciativou obávají, poněvadž cítili, že vinou svých horších schopností ztratí vliv.

Brandýská iniciativa se před volbami držela dohody v tom, že bude dělat vše pro co nejvyšší volební zisk SZ. Nechtěli jsme také působit jako další ze směšných malých stran, která bojuje o jeden a půl, nebo dokonce o tři procenta a přitom se v rámci volební kampaně rozhádá nebo rozštěpí. Po volbách se však ukázalo, že situace v SZ je horší, než jsme mohli tušit.

Vyšlo najevo, že předsednictvo Strany zelených bez vědomí Brandýské

iniciativy devět dnů před volbami schválilo nemravnou odměnu manažeru Vachulkovi. Odměna původně závisela na volebním výsledku; v podstatě konstrukce částky byla volebním výsledkem, sníženým na celá procenta, násobeným jedním milionem korun. Neschopný pan Vachulka tedy měl dostat dva miliony korun, které na základě různých protestů nakonec předsednictvo snížilo na částku 1 750 000 Kč. Poměry v předsednictvu podrobně líčit nemá smysl; v kostce lze říci, že členové podporující obdobná rozhodnutí v něm mají obyčejně většinu a že i těm nejlepším členům často schází pohotovost, odvaha, politická obratnost.

Jakmile jsme se o této hrubé neohrabanosti v Brandýské iniciativě dověděli, okamžitě jsme začali jednat ve dvou směrech: za prvé jsme chtěli toto rozhodnutí zvrátit; za druhé chceme změnit poměry v SZ. Kdo získával pro SZ podporu, má za její chování spoluodpovědnost. Proto mnozí z nás, kteří se hlásíme k Brandýské iniciativě, začali organizovat akci Padesát zelených, z níž tento text vychází. Jednalo se o výzvu našim přátelům, aby do SZ vstoupili jako koordinovaná skupina padesáti lidí a pokusili se poměry uvnitř strany změnit.

Tento proces skutečně propukl, noví členové zčásti pronikli do stávajících základních organizací, zčásti založili

Saša Uhlová, Jan Wunsch, novináři Dušan Lužný, Jakub Patočka, Pavel Pečínka, Petr Uhl, nakladatelé Kateřina Dubská, Fedor Gál, Lumír Kolíbal, majitel Dobré čajovny v Táboře Jiří Loskot či tajemnice Petra Pitharta a bývalá tajemnice Svobodných demokratů Jana Strunecká. K Tmavozelenému proudu patří i někteří starší členové, mezi nimi i dva členové předsednictva: předseda strany Miroslav Rokos a pražský předseda Tomáš Brauner. Patří k ní také člen revizní komise Martin Soukup. Komunální volby našemu hnutí velmi pomohly, poněvadž Strana zelených v nich v našem hlavním opěrném bodě, Brně, výrazně uspěla, zatímco v baštách konzervativců – v Ústí nad Labem či v Plzni – skončila debaklem.

Naším plánem od počátku bylo vyvolat mimořádný sjezd a na něm zvolit nové předsednictvo, které se vymaní z vlivu korupčních sil, jež nyní SZ ovládají, a začne ji proměňovat v duchu programových zásad popsaných v úvodu. Nyní se zdá, že předsednictvo si uvědomuje hrozbu, kterou pro něj Tmavozelený proud představuje, a chystá se samo svolat sjezd; zřejmě na konci února.

Pokud se má vaše váha projevit již na tomto sjezdu, je třeba vstoupit nejpozději na konci roku, raději však hned. Na sjezd bude stanoven klíč určující zřejmě jednoho delegáta na tři až čtyři členy. Proto má velký smysl, aby vstoupili i lidé,

intrik a machinací současného vedení, a proto je potřeba, aby byl poměr sil co nejjednoznačnější. A jde nám samozřejmě také o to, aby ve Straně zelených bylo co nejvíce dobrých lidí. Na jedné straně bude třeba zastat spoustu práce, která nás čeká v případě, že uspějeme, a na straně druhé bude třeba, aby idealisté dostatečně převažovali nad oportunisty, kteří začnou ťukat na vrátka hodinu po té, co přijde první většín úspěch.

Míra angažmá každého člena zkrátka závisí na něm. V minimální podobě stačí pouze přijít jednou za rok na členskou schůzi a tam rozumně vystupovat a hlasovat. Velká vada všech nových českých stran spočívá v tom, že jsou v nich sami náčelníci a žádní indiáni. Má přitom obrovský význam, když obyčejní rozumní lidé přicházejí na schůzi mluvit a hlasovat obyčejným rozumným způsobem. Je také potřeba prolomit mýtus, podle něž se slušní lidé nesmějí se stranickou politikou zaplést, a také jiný mýtus, že straník musí vždy mít nad rozumem disciplínu, že nutně ztrácí kritičnost a nestrannost. SZ by měla konvenční představy o stranictví prolamovat mj. tím, že svými prostředky bude podporovat různé občanské iniciativy, okrašlovací spolky, biokluby, apod., a její členové i základní organizace budou s podobnými občanskými iniciativami splývat či do značné míry se s nimi překlývat.

Tmavozelený proud vznikl z Brandýské iniciativy, ale už není její součástí, i když někteří z nás se k ní nadále hlásí. Novinky o našem hnutí si posíláme elektronicky. Každý z nás se snaží získat pro vstup do SZ další osoby. Počítáme v danou chvíli s tím, že vbrzku vydáme veřejnou Tmavozelenou deklaraci, která pravý stav věcí ve Straně zelených popíše a vyzve k nápravě. Budeme přitom programově pracovat víceméně ve směru, který je popsán v úvodu. Jsme přesvědčeni, že se nám společně s dalšími novými členy, jichž soustavně přibývá, zdaří na příštím sjezdu poměry změnit.

Prosíme vás, abyste obsah tohoto psaní pokládali za důvěrný, nemělo by se dostat nikomu kromě adresářů a osob, jež považujete za důvěryhodné. Těšíme se na vaše odpovědi. Zdravíme.

Jan Beránek, Ivan Dejmal, Ondřej Liška, Jakub Patočka, Saša Uhlová.

Je také potřeba prolomit mýtus, podle něž se slušní lidé nesmějí se stranickou politikou zaplést, a také jiný mýtus, že straník musí vždy mít nad rozumem disciplínu.

místní organizace nové, někteří dokonce ještě s vyhlídkou na komunální volby. Ohniskem tmavozeleného proudu, který tak vznikl, je především Brno, silné skupiny vznikly ale též v Praze a v Táboře. Do Strany zelených mj. vstoupili ekologové Martin Ander, Jan Beránek, Ivan Dejmal, Petr Hrdina, Karel Jech, Martin Nawrath, Aleš Máchal, Marian Páleník, Dalibor Stráský, Miloš Tuháček, Eva Vavroušková, sociálně-kulturní aktivisté Ivo Bělohoubek, Petr Lebeda, Ondřej Liška, Tomáš Tožička,

kteří se sami nehodlají angažovat ani natolik, aby se na sjezd vypravili, ale jinak chtějí tuto reformu podpořit. Pokud se rozhodnete vstoupit, nejsnáze to lze v dané chvíli uskutečnit v Brně nebo v Praze. V Praze kontaktujte předsedkyni ZO Praha 1 Sašu Uhlovou: lubni.pativali@seznam.cz. V Brně kontaktujte předsedu ZO Brno-střed Ondřeje Lišku: liska@email.cz.

Rozložení sil je t-kové, že náš proud spolu s lepší částí současného členstva by měl získat většinu. Obáváme se ale

FOTO: JAROSLAV PULCAR

Vzpouora na lodi Bounty

Filip Fuchs

Tmavozelená výzva a s ní spojená reforma Strany zelených vyvolala několik odmítavých reakcí. Jednu z nich – z pera aktivisty NESEHNUTÍ – vám nyní nabízíme.

Diskuse o angažování ekologických aktivistů v politice (resp. především ve Straně zelených), která se na stránkách Sedmé generace vede, se nyní, po zveřejnění tzv. Tmavozelené výzvy (tedy něčeho, co se dá označit za náborový manuál k převzetí moci ve Straně zelených), může posunout z teoretických výšin o něco níže. K diskusi o prostředcích, jaké Tmavozelená padesátka pro dosažení svých cílů volí.

Jedeme v tom všichni?

„Strana zelených by měla konvenční představy o stranictví prolamovat mj. tím, že svými prostředky bude podporovat různé občanské iniciativy a její členové i základní organizace budou s podobnými

iniciativami splývat či do značné míry se s nimi překrývat.“ (Tmavozelená výzva)

„Nevěříme ve schopnost politických stran překonat dnešní krizi.“ (z textu o Hnutí DUHA v knize Jana Kellera „Až na dno blahobytu“)

„Svou činnost vyvíjíme nezávisle na stranických zájmech.“ (z programového prohlášení NESEHNUTÍ)

Rozhodne-li se ekologický aktivista angažovat v politické straně a přitom stále vystupovat jako (nezávislý) ekolog, je to věc jeho svědomí. Osobně se domnívám, že práce v jistém typu ekologických organizací by se se stranickou aktivitou slučovat neměla, ale buď. Pakliže se ale podle pečlivě připraveného plánu zformuje celá skupina

ekostraníků vyvolávající dojem (ať už vědomky či nevědomky), že reprezentuje ekologické hnutí jako celek (například neustálým zdůrazňováním toho, které ekologické osobnosti jsou její součástí), pak vzniká velký problém pro ty z nás, kteří s jejím postupem nesouhlasí. Proč?

Protože při své práci jako ekologičtí aktivisté oslovujeme veřejnost a různí občané mají různé politické preference. Přicházíme za nimi jako nezávislí ekologové, ne jako závislí straníci, a i proto očekáváme, že nám budou důvěřovat. Nezávislost na politických a stranických zájmech je jedním ze základních předpokladů efektivního fungování ekologických hnutí.

Protože ekologickým aktivistům by nemělo jít o uchopení moci, ale o její ovlivňování zezdola (či ještě lépe o přesun rozhodovacího procesu na nižší úroveň – na ty, kterých se rozhodnutí skutečně dotýká). A pokud najednou změnili názor a naplnili tak přesně to, co o nich po celá léta jedovatě šířil Václav Klaus: „Ekologové nejsou bojovníci za čisté studánky, ale lidé s odlišným světonázorem, kteří naopak otázkou čisté

vody zneužívají ke zcela jiným cílům a zcela jiným ambicím.“ (Lidové noviny, jaro 2002). Měli by se proto důsledně rozhodnout buď pro jedno, nebo pro druhé. K boji o politickou moc jsou zde politické strany, ne ekologická hnutí.

Tmavozelený proud bezpochyby ví, že ekologické hnutí je jednou z jeho hlavních cílových skupin (ať už jako voliči či potenciální straníci) – proro ra snaha působit navenek dojemem, že jej reprezentuje. Ba co víc, dokonce se s těmito iniciativami chce přímo překrývat. Bohužel hrozí, že výsledkem réto pokrývací činnosti bude nejen prolomení konvenčních představ o stranictví, ale i představy o ekologických aktivitách jako o nezávislých osobnostech nespávaných žádnou politickou stranou.

Not in my backyard – ne na mém dvorku (jinde ano)

Duchovní otcové Tmavozelené výzvy se nikterak nerají tím, že svůj podnik rozjeli s jasným cílem zajištění koordinovaného vstupu dostatečně početné skupiny nových členů do SZ tak, aby zde mohli v krátkém časovém horizontu uskutečnit zásadní změny – personální, organizační i programové. Nikoliv tedy dlouhodobá práce v rámci strany, ani „vstup do SZ, aby se zapojili do politického života ve svých obcích a následně ve vyšších územních celcích“, jak píše Dušan Lužný (Sedmá generace 12/2002, „O škodlivosti jednobarevnosti“) – i když v ojedinělých případech tomu tak opravdu může být. O obecný jev se ale (i z důvodu značné pracovní vytíženosti většiny členů „Zelené padesátky“ v jejich vlastních organizacích) určitě nejedná. Koneckonců o zapojování se do politického života na obecní úrovni není ani samotná Tmavozelená výzva. Naopak před nebezpečím, že byste se museli vůbec nějak angažovat, vás uklidňuje: „V minimální podobě stačí pouze přijít jednou za rok na členskou schůzi a tam rozumně vystupovat a hlasovat.“

Ponechejme teď stranou otázku, jak je možné „vystupovat a hlasovat rozumně“, nepřesahuje-li vaše aktivita v SZ návštěvu jednoho sjezdu za rok. Nezrácejme čas slovíčkařením, zda-li jde o převrat, puč či reformu a podívejme se raději na to, zda-li by protagonisté Tmavozeleného proudu s takovou snahou měli šanci uspět ve svých vlastních

organizacích. Odpověď je jednoduchá – v žádném případě neměli.

Hnutí DUHA, kde se angažuje či donedávna angažovala řada z nich (Jakub Patočka, Jan Beránek, Martin Ander, Dušan Lužný) se proti potenciálnímu pokusu o náhlý vstup celé skupiny nových „aktivistů“, kteří by mohli chtít změnu priorit Duhy – například zastavení kampaně proti Temelínu – pojistilo už dávno tím, že prostě žádné členství nemá a možnost ovlivnit cokoliv týkající se organizace hlasováním zezdola (ze strany řadových aktivistů) zde neexistuje – rozhodovacím orgánem je Rada, která volí sama sebe. Takto tvrdě centralistická organizační struktura bývala paradoxně odůvodňována přesně tím, co nyní dělá Tmavozelený

přihlášení proto, aby na schůzi hravě přehlasovali umírněně.“ (Pavel Pečínka, „Pod rudou vlajkou proti KSČ“)

Pokud tedy iniciátoři Tmavozelené výzvy své vlastní organizace před léčebnou kúrou, křerou nyní ordinují SZ, pečlivě zabezpečili, připadá jim jejich nynější postup férový?

Moje zlatá řemesla

Dalším problematickým bodem tmavozelených snah je vedle jejich spojování s ekologickým hnutím a vedle volby prostředků k dosažení cílů dle mého názoru také to, jak někteří její protagonisté vystupují na veřejnosti – ve svých článcích a dopisech s tematikou SZ, otiskovaných jak v denním, tak

Že ze strany některých tmavozelených zaznívá kritika neefektivnosti dalších ekoaktivistických snah mě nepřekvapuje.

proud – hrozilo, že by takový nábor nových členů zorganizoval sám ČEZ či uhelná nebo těžařská lobby a mohli by tak změnit poměry v Duze dle svých představ a zájmů.

NESEHNUTÍ Brno, které spoluzakládal Martin Ander, se proti takovému snabám, jež skutečně mohou hrozit, pojistilo jinak. Aby se člověk mohl stát jeho členem (resp. „osobou s hlasovacím právem“), a tak volit a být volen do rozhodovacího orgánu (Rady NESEHNUTÍ), musí se nejdříve po dobu tří měsíců aktivně podílet na činnosti organizace, a teprve potom o udělení hlasovacího práva rozhodují ostatní členové. Většina tmavozelených by zde tedy pravděpodobně se svou „angažovaností“ v podobě hlasování jednou ročně na sjezdu neuspěla.

Škoda, že podobně předvídává nebyla před deseti lety Levá alternativa (LA), kde působili další ze Zelené padesátky (Pavel Pečínka, Dušan Lužný, Petr Uhl). Právě ta se nakonec stala obětí téměř identického postupu, což nakonec skončilo jejím rozkladem. „Na konferenci LA 7. března 1992 se do dejvického Divadélka v suterénu postavila řada jejích čerstvých členů, většinou anachistů. Byli do LA narychlo

v „okrajovém“ tisku (Literární noviny, Sedmá generace). Podobně jako Pavel Franc v Sedmé generaci číslo 10/2002 i já se domnívám, že definovat (a podepisovat) se čistě podle náhlé potřeby jednou jako ekolog, podruhé jako novinář, jindy jako politolog či politik s sebou přináší nebezpečí manipulace se čtenáři.

V případě tmavozelených to doslova bije do očí. Nemyslím si, že je poctivé psát do médií příspěvky propagující či obhajující aktivity Zelené padesátky a zároveň cudně tajit, že jsem sám jedním z motorů těchto snah. Argument, že čtenáři to stejně musí vědět, možná platí ještě tak u článků pro Sedmou generaci, ale určitě ne u dopisů pro MFD („S Vlašínem do Evropy“, dopis Pavla Pečínky, 30. 11. 2002) a Lidové noviny („Reforma Straně zelených prospěje“, dopis Pavla Pečínky, 19. 12. 2002). To, že se pod ně většinou podepisuje jako politolog, jim navíc dodává zdání nezávislosti a objektivitu, protože s čím jiným by se toto akademické označení mělo pojit?

Podobné tendence lze najít u Jakuba Patočky v Literárních novinách, kde také nebylo (minimálně zpočátku) jasné, že svými pozitivními články o Straně

zelených propaguje především sám sebe, či u části redakce Sedmé generace, kde v záplavě článků o zkaženosti současného vedení a členské základny SZ tak trochu postrádám vyjádření někoho, kdo je v SZ, ale zároveň není v Tmavozeleném proudu. To samé co o označování se za poliologa totiž platí i u slov jako ekolog a novinář. I u těch se přece automaticky předpokládá nezávislost na stranických a politických zájmech. Neznamená to samozřejmě, že by ekologové a novináři nesměli veřejně projevoval své politické názory, ale pakliže už svou profesi kombinují se stranickou činností, vždy by to měli jasně uvádět. A pokud to nedělají ani u vlastních článků, týkajících se strany, ve které se angažují, pak se čtenářem evidentně manipulují. Odbýr tyto oprávněné výtky tím, že „kdo nic nedělá, nic nezkaží“ tak, jak to udělal v Sedmé generaci číslo 11/2002 Karel Jech, se mi nezdá příliš přesvědčivé.

Zjednodušeně by se tyto aktivity daly popsat jedinou větou: Svě články do novin prosazují jako novinář, vystupují v nich jako politik (= propagují své politické zájmy) a podepisují se jako ekolog (či politolog). Je to v pořádku?

Konec ekologických aktivistů v Čechách?

„A právě zde spatřuji asi nejpozitivnější stránku působení politických stran – v jejich schopnosti a nutnosti vzájemně i vnitřní komunikace.“ (Dušan Lužný, „O škodlivosti jednobarevnosti“, Sedmá generace číslo 12/2002)

„Prosíme vás, abyste obsah tohoto psaní pokládali za důvěrný, nemělo by se dostat nikomu kromě adresátů a osob, jež považujete za důvěryhodné.“ (Tmavozelená výzva)

Z příspěvků v Sedmé generaci vyplývá, že pravděpodobnou motivací některých signatářů Tmavozelené výzvy je pocit, že tradiční ekologický aktivismus má své limity a že hnutí jako takové se za posledních 12 let vyčerpalo, a přitom nedosáhlo výrazných úspěchů. Ekologické organizace (případně neziskový sektor obecně) by měly mít oporu ve spřízněné politické straně, která by měla být mj. také zárukou toho, že v Parlamentu jistě zákony (ne)projdou.

Snaha měřit úspěchy či neúspěchy ekologického hnutí je vždy ošemetná a definitivní soudy na toto téma mají

spíš než v realitě oporu v subjektivních pocitech toho, kdo je zrovna vynáší. Že ze strany některých tmavozelených znívá kritika neefektivnosti dalších ekoaktivistických snah dávaná do kontrastu s růžovou budoucností, kterou má zajistit nová SZ, mě nepřekvapuje. Určitě ne od těch, kteří se jako ekologičtí aktivisté angažovali dlouhé roky a jeví tak už pochopitelné známky únavy a opotřebenosti, byť jsem byl po celá léta z těch samých úst zvyklý slyšet o „našich slavných prohrách“ (text Jakuba Patočky, kterým kdysi obhajoval to, že naše úspěšnost se nedá posuzovat podle počtu viditelně vyhraných kauz, ale podle hlubšího působení na společnost) či o nestranické politice vedené zezdola občanskými sdruženími. Koneckonců na změnu názoru má právo každý, jen by si měl uvědomit, že jeho myšlenkové obraty nemusejí nutně provádět spolu s ním i ostatní z ekologického hnutí. Do této kategorie patří vzkaz „jste politicky nezralí“ (Lidové noviny, 16. 12. 2002) určený Janem Beránkem těm z nás, kdo jeho náhle vzplanuté nadšení pro stranickou politiku nesdílíme.

Navic řada údajných ctností politických stran dávaných do protikladu s „nebezpečnými a špatnými tendencemi ekologických aktivistů“ platí přesně na politiky samotné a skoro bych řekl, že většinu z nich charakterizuje mnohem přesněji než ekoaktivisty, byť se nás ve svém článku „O škodlivosti jednobarevnosti“ Dušan Lužný snaží

přesvědčit o opaku. Píše o „někdy skrývaném, jindy naprosto zřejmém pocitu vlastní výlučnosti hraničící s mesiášstvím“ – přesně ten bych ale já hledal (a zajisté našel) především u politiků, a ne ekologů, jejichž „vlastní výlučnost“ se projevuje snad tím, že se snaží do svých aktivit zapojovat dobrovolné sympatizanty z řad široké veřejnosti, čímž se o tuto svou údajnou výlučnost sami připravují. Stejně je to s „apriorním přehlížením jiných názorů“ a s „neschopností vedení dialogu“. Jak moc se na názory současné členské základny Strany zelených ohlížejí aktivisté Zelené padesátky? Je dialogem se současným vedením snaha o puč? O „pozitivní stránce vnitřní komunikace politických stran“ dostatečně vypovídá citovaná pasáž z Tmavozelené výzvy.

Ekologickému hnutí se jistě dá řada věcí vytýkat, bohužel mám ale u některých diskusních příspěvků (u těch, kde je toto téma spojováno s událostmi v SZ poslední dobou už tradičně) problém občas rozlišit, kdy se ještě jedná o konstruktivní kritiku s cílem ekologickému hnutí pomoci se z jeho neduhů vyléčit a kdy o snahu přesvědčit ty z nás, co ještě nevstoupili, že naše došedná snaha nikam nevedou a že je zapotřebí rozšířit řady Indiánů.

Na závěr bych rád zdůraznil, že proti dlouhodobé a demokratické reformě Strany zelených nic nenamírám a spolupráci s jejími zastupiteli považuji v řadě případů za užitečnou.

FOTO: JIŘÍ RICH ŠTĚPÁNEK

Smutný černobílý svět

Martin Ander

Na komentář Filipa Fuchse o Tmavozelené výzvě reaguje redaktor Sedmé generace a člen základní organizace Strany zelených v Bílovicích nad Svitavou.

Diskuse nad etickou stránkou stranického angažmá některých členů ekologických občanských sdružení se rozhořela naplno. Není to téma snadné k zevrubnější analýze, o to více však ze záplavy různých názorů ční ty, ve kterých je hloubka úvah nahrazena kategorickým soudem. K nim bohužel patří i text mého kolegy Filipa Fuchse, na který nemohu nereagovat.

Nezávislost jako obsese

V celém svém textu pracuje Filip Fuchs s blíže nerozváděnou opozicí nezávislý (rozuměj sptávný, čistý) ekolog versus závislý straník. Buď jsi ten, či onen, černý, nebo bílý. Přičemž

jako předmět doličný nevyvratitelně prokazující delikventovu závislost je členská průkazka jakékoliv strany.

Tento striktní koncept má však hned několik viditelných vad. Jednak staví na apriorním předpokladu, že každý člen strany, a to bez výjimky, se stává jejím názorovým vazalem. Rozum každého řadového straníka podle Fuchse vždy ovládá disciplína a bezmezná loajalita ke své politické organizaci. Kdyby totiž připustil, že členství v politické straně je běžným způsobem vyjádření podpory činnosti organizace, obdobně jako členství v Červeném kříž, odborech či profesním sdružení, celá konstrukce by se mu zhroutila.

Druhou vadou tohoto principu selekce aktivistů je, že vytváří mylný dojem, že ten, kdo není členem politické strany automaticky není na ničem závislý, před bedlivými zraky veřejnosti je čistý jako lilium. Co však víme o tom, na čem je nezávislý ekolog závislý.

Tento typ úvah navíc stojí na dalším apriorním předpokladu, že lidské konání je vždy motivováno zjištěnými pohnutkami (touhou po penězích či možnosti získat a zneužívat moc). Přistoupíme-li však na tuto hru, pak nás ani nálepka nezávislých ekologů neuchrání od podezření, že svou činnost provádíme v zájmu průmyslových či jakýchkoliv jiných lobby, které takto umně skrývají svůj konkurenční boj.

Shrnutě: označení „nezávislý ekolog“ je pouze efektní nálepka s dobrou konotací. O motivacích těch, kteří se tak označují, nic nevyovídá. Není tedy sebemenšího důvodu se s ní ohánět jako zbraní a bez milosti stínat hlavy všem, kdo ji pošpinili.

Soustavné lpění na povrchních nálepkách nesoucích kladné či naopak

záporné znaménko je ve Fuchsově textu bohužel smutným pravidlem. Buď jedno, nebo druhé, říká o angažmá lidí v občanských sdruženích a politických stranách. Co je špatného na tom, podpoří-li svým členstvím a drobnou místní aktivitou politickou stranu usilující o přenesení rozhodovacích pravomocí blíž k občanům jinak aktivní člen ekologického občanského sdružení, to se samozřejmě nedozvíme.

O praktických obtížích, které může členství, ale především pak významnější výkonné angažmá v politické straně, přinášet čelným představitelům ekologických organizací, myslím dostatečně obsírně pojednává například text Vojtěcha Koteckého v tomto čísle SG. K článku Filipa Fuchse bych proto chtěl dodat jen to, že nelze takto jednoduše směřovat rovinu osobní a organizační. To, že je někdo zároveň členem sdružení i politické strany, přece nepochybně důvěryhodnost občanského sdružení ve smyslu jeho závislosti na uvedené straně. Taková myšlenková konstrukce se navíc zborčí hned ve chvíli, kdy někdo další vstoupí do jiné politické strany. Agenda a strategie organizace se tvoří ve vzájemných diskusích pracovníků a aktivistů (alespoň v Hnutí DUHA tomu tak je), a to je základem efektivního fungování ekologické organizace. Nikoli nezávislost na stranických zájmech povrchně určovaná formálním členstvím některých jedinců v politické straně.

Ostrá slova místo faktů

Ten, kdo si článek Filipa Fuchse přečetl pozorně a zná současnou situaci ve Straně zelených, musel být jistě spravedlivě rozhořčen. Autor, který o současném vnitrostranickém životě SZ a jejích veřejných aktivitách na komunální úrovni mnoho neví, vynáší s nesmírnou lehkostí závažné zobečňující soudy.

Tak například se prý tmavozelení v drtivé většině ve svých obcích vůbec neangažují. Kdyby Filip Fuchs nebyl z Brna, tak by mu člověk tu lež možná odpustil, ale on sám přece musí vědět, že prakticky všichni brněnští tmavozelení se podíleli na sestavování kandidátek do nedávných

komunálních voleb, že právě oni na nich obsazovali volná místa, sestavovali volební program a účastnili se členských schůzí. Podobně tomu bylo i v druhé tmavozelené baště Praze.

Obdobně přistupuje Fuchs také k hodnocení komunikace mezi tmavozelenými a staršími členy strany. Přestože o ní jako nečlen zholá nic neví, označuje ji za bezohlednou. Na

Z Fuchsova textu však na několika místech zaznívá povzdech nad tím, zda noví členové jsou v SZ dostatečně dlouho. Jakoby snad chtěl formálně jasné a férové pravidlo omezovat tím, kdo je otcem zakladatelem, členem předsednictva či snad zasloužilým členem. Snaha o změnu proti vůli současného vedení jakoby měla být něčím nečistým. Ale proč?

Nevím, kolik toho pro Levou alternativu vykonali narychlo přihlášení Polákovi anarchisté, k nimž se snaží tmavozelené Fuchs přirovnávat, ale jistě ne tolik, co autoři Tmavozelené výzvy pro SZ.

rozdíl od něj jsem se účastnil několika schůzí, kde spolu za jedním stolem seděli „staří“ i „mladí“ a věřte mi, žádná takto povravně definovaná názorová linie mezi námi nevedla. Nespokojenost s prací některých členů předsednictva a názor, že SZ zásadní reformu potřebuje, tu byl jednoznačně široce sdílen.

K účelovému vyostřování situace přispívá i Fuchsovův manipulativní zvyk velmi volně nakládat s pojmy Tmavozelená výzva, padesátka apod. Díky tomu pak může snadno uplatňovat principy kolektivní viny a z chyb, kterých se dopustil např. Pavel Pečínka, osočovat všechny.

Demokratické postupy

Nikoho jistě nepřekvapí, že Filip Fuchs považuje za nejlepší způsob řízení organizace ten vlastní. Zatáží-li však je, že nedokáže pochopit, že není jediný možný. Je naprosto standardním demokratickým zvykem, že členem politické strany se stává ten, kdo zaplatí členské příspěvky. O míře své aktivity ve stranickém životě pak rozhoduje sám. A je to tak dobře, neboť to nevylučuje z podílu na formování politiky ani ty, kteří mají časově náročné zaměstnání. Kdo chce ve straně mít větší slovo, je aktivnější, připravuje vlastní návrhy a získává pro ně podporu ostatních. Při hlasování pak mají všichni jeden, stejně velký hlas. To je princip demokracie.

Filip Fuchs se snaží implicitně obhajovat princip, že formální rovné právo rozhodovat o politice strany dané členstvím, by mělo být ještě navíc regulováno jakýmsi blíže neurčeným právem morálním, tj. ten, kdo se více podílí na činnosti strany by měl mít silnější hlas. Takový princip však už rozhodně není demokratický.

Nevím, kolik toho pro Levou alternativu vykonali narychlo přihlášení Polákovi anarchisté, k nimž se snaží tmavozelené Fuchs přirovnávat, ale jistě ne tolik, co autoři Tmavozelené výzvy pro SZ. Ti totiž společně s předsedou a mnohými dalšími pracovali již od loňského jara na tom, aby v parlamentních volbách SZ vykukla z pásu marginality. Pro úspěch a změny v SZ se tak angažují již minimálně 10 měsíců, což Filip Fuchs jako pozorný čtenář Tmavozelené výzvy jistě musí vědět. Ponechme stranou debatu o tom, zda je dlouhodobost úsilí o změnu relevantní hodnotou, která by měla hrát v posuzování demokratičnosti procesu zásadní roli. Stačí když víme, že pro dlouhodobost neexistuje měřítko – je 6 měsíců, které uplynuly od srpnového vstupu řady tmavozelených do SZ, moc, nebo málo, nebo tak akorát? Myslím, že Filip Fuchs sám uvádí, že v NESEHNUTÍ by taková doba na získání členství stačila, rak proč mu to vadí v případě členství v SZ?

Až trapně také působí Fuchsovo hodnocení poměrů v Hnutí DUHA. Člověk, který již více než půl desetiletí nemá

přehled o tom, jaké jsou vnitřní mechanismy této organizace, by si neměl osobovat právo k takto příkrým soudům. O tvrdém centralismu řízení organizace bych totiž jako současný pověřený ředitel musel určitě něco vědět.

Stejně tak považuji za nezbytné jasně se ohradit proti Fuchsovým výpadům na adresu Sedmé generace. Redakce otiskla k historii a současné situaci ve Straně zelených řadu článků. Všechny jsem je čerl, ale o „zkaženosti ... členské základny“, jak uvádí Fuchs, nebyl ani jeden. Vždy však šlo o články kometářového typu, který již z podstaty tohoto slohového útvaru nedává prostor druhé straně sporu. Leč nikomu redakce SG, ani její část, psár komentáře nebrání, což se samozřejmě vztahuje i na Filipa Fuchse. Takže pokud právě on postrádá názor někoho, „kdo je v SZ, ale zároveň není v Tmavozeleném proudu“, pak bohužel pláče na špatném hrobě.

O vlastní výlučnosti

V závěru svého textu se Filip Fuchs snaží dorknout tématu v souvislosti celého sporu jistě zajímavého – „pocitu vlastní výlučnosti hraničícího s mesiášstvím“. Fuchs se domnívá, že jím netrpí, mnoho důkazů k tomu však nedává. Píše jen, že o údajnou vlastní výlučnost se připravuje zapojováním veřejnosti do ekologických aktivit. Z jeho textu je však zřejmé, že po tzv. veřejnosti chce totéž co po sobě, plně zapojení, čili nic jiného než rozšíření řad výlučných. Nebo je snad křečovitě lpění na nálepce nezávislý ekolog něco jiného než obrana vlastní výlučnosti?

Pro ilustraci bych si dovilil ještě jednu ukázkou – Pavel Franc v souvislosti s oživením činnosti Strany zelených píše: „Dojde totiž ke zpochybnění funkce občanského sektoru, a to vyprázdněním jeho témat.“ Není to snad pouhá obava o ztrátu vlastní výlučnosti?

Žijeme již druhé desetiletí ve svobodné zemi, kde je nezadatelným právem každého občana vyzývat kohokoliv k čemukoliv, pokud výsledkem nemá být potlačení základních práv a svobod ostatních spoluobčanů. Elektronicky šířená výzva ke vstupu do politické strany není opravdu ničím, co by mělo někoho v dnešní době pobuřovat. Každý má přece vlastní rozum a svědomí a podle něj jedná, tj. vyzývatele vyslyší, či nikoliv.

Očekával bych, že Filip Fuchs zformuluje oponentní, kupříkladu Nezávislou nebo Čistězelenou výzvu, ve které bude apelovat na své kolegy z ekologického hnutí, aby do politických stran nevstupovali. Snahy vytvářet nějaký kodex správného čistého nezávislého ekologického sdružení bychom však měli odmítnout. Angažmá ekologických aktivistů v politických stranách je záležitostí natolik osobní a veskrze praktickou, že je třeba ji řešit v rámci vnitřních mechanismů dotčených sdružení.

Není všechno zlato, co se zelená

Lubor Kysučan

Člen brněnské skupiny Amnesty International reaguje na rozhovor Sedmé generace s americkým ekonomem Davidem Kortenem, SG 11/2002. Podotýká, že snahy čelných představitelů Bhútánského království o vzepření se globalizačním tlakům mají i svou odvrácenou stranu.

Rozhovor Nory Kasanické s Davidem Kortenem jsem začal číst s velkým zájmem, který se postupně měnil v nelibčené nadšení. Závěr rozhovoru však mé nadšení nejen přimrazil, ale naopak mě přiměl ke kladení pochybovačských otázek o ekologických alternativách. Onou studenou sprchou na závěr inspirativního rozhovoru byl nekritický obdiv, jaký oba rozmlouvající projevovali ve vztahu k Bhútánskému království, v jehož alternativní ekonomice postavené na principech diametrálně odlišných od klasického západního růstového modelu se nepracuje s pojmem HDP, ale naopak se vyzvedá tzv. hrubé

národní štěstí (v jiných pramenech se hovoří o národní spokojenosti).

Rád bych v této souvislosti doplnil několik faktů, která oběma rozmlouvajícím unikla a která ukazují bhútánské národní štěstí v poněkud jiném světle. Je nesporným faktem, že toto nevelké a izolované himálájské království, které snad více než novináři znají filatelisté, úspěšně odolává náporu globalizace a bezhlavého industriálního rozvoje nemilosrdně válčícího zejména třetí svět. Bhútán je sice rovněž příjemcem rozvojové pomoci (významným partnerem v tomto směru je např. Rakousko), ale nakládání

s ní se děje mnohem obezřetněji a zodpovědněji než je tomu u jeho sousedů. Díky tomu si na rozdíl od nich zachoval své kulturní a přírodní dědictví v mnohem původnější a nenarušenější podobě. Bohužel cena, kterou za svou výlučnost tato země platí, je hodně vysoká. Nemám na mysli jen přísné kvóty a regule, jimiž vláda omezuje počet a pohyb zahraničních návštěvníků. Pokud se jim poštěstí získat povolení, mohou do země vstoupit za horentní poplatek v dolarech, cestovat pouze ve skupině a po přísně vymezených trasách. Uvážíme-li devastující následky masové turistiky v sousední Indii a blízkém Nepálu, zdá se toto opatření na první pohled rozumné. Nicméně ihned se vynořuje kacířská otázka, zdali spíše než o ochranu přírody a kultury nejde o osvědčenou totalitární sovětskou či severokorejskou praktiku, jak izolovat domácí obyvatelstvo od styků s „podezřelými cizinci“ (tomu by nasvědčovala skutečnost, že i občané Bhútánu potřebují zvláštní povolení k cesrě do zahraničí) a navíc před jejich zvidavým zrakem skrýt odvrácené stránky onoho „národního štěstí“. Věru, že jich není málo.

FOTO: INDIŠKÝ STRÉB

Bhútán představuje v podstatě teokratické království, v němž je srátním náboženstvím lamaistický buddhismus. V dějinách buddhismu reprezentuje Bhútán zřejmě unikátní případ, kdy se toto inspirující mírumilovné náboženství (jež kdysi humanizovalo brutální Ašókovu říši stejně jako o mnoho století později válečnické Tibeťany) stalo nesnášenlivou státní ideologií. Ačkoliv formálně je Bhútán konstituční monarchií, v níž existují určité demokratické instituce včetně parlamentu, politické strany jsou v zemi zakázány a král v praxi požívá značné moci. Podobný model „demokracie bez politických stran“ fungoval do roku 1990 např. v již zmíněném Nepálu, kde se pod ním skrýval jeden z nejrepresivnějších státních systémů na asijském kontinentě. Političtí opo- nenti a disidenti jsou vystaveni perzekuci či byli nuceni odejít do exilu,

podle poslední výroční zprávy Amnesty International (Amnesty International Report 2002, AI Publications, Londýn 2002, str. 50) si v zemi odpykává dlouhé tresty odnětí svobody nejméně 65 politických vězňů. Časté jsou zprávy o špatném zacházení se zadrženými či dokonce o jejich mučení. Při demonstraci prodemokratických aktivistů ve městě Phuntsholing v roce 1999 bylo zatčeno více než sto lidí a několik dalších muselo údajně vyhledat lékařské ošetření, poté co byli zbiti policií (AI Report 2000, AI Publications, Londýn 2000, str. 51). Pronásledování ze strany režimu a diskriminaci v každodenním životě (např. v přístupu ke vzdělání, při hledání zaměstnání, vyřizování úředních povolení k obchodní činnosti, cestování do zahraničí, otevření bankovního účtu atd.) jsou vystaveni rovněž příslušníci národnostních a náboženských

menšin. Když na počátku devadesátých let vydal současný král Džigme Senge Wangčchuk přísné zákony posilující teokratický charakter státu a zasahující prakticky i do těch nejsoukromějších oblastí každodenního života jeho obyvatel, vzepřela se mu početná menšina hinduistických Nepálců, žijící již po staletí (podobně jako u nás např. sudetští Němci) na jihu země. V důsledku tvrdých represí 90 000 Nepálců (přesné údaje o uprchlících se rozcházejí, čísla se pohybují od 80 000 do 100 000 lidí), kteří již nebyli s to snášet zdejší národní štěstí, odešlo (anebo bylo přímo přinuceno odejít) do exilu v Nepálu. V této jedné z nejchudších zemí světa, která má velké problémy s užitím vlastního obyvatelstva, dnes vyhnanci z Bhútánu žijí v sedmi uprchlických táborech spravovaných UNHCR. K tabuizaci stinných stránek bhútánské reality navíc přispívá skutečnost, že

Bhútán je v podstatě satelitním státem imperiální Indie, silně ovlivňující jeho zahraniční politiku i oběh. Zeela v duchu tradičního pokrytečství charakterizujícího indickou vnitřní i zahraniční politiku nepřijala nakonec Indie ani zmíněné hinduistické (!) uprchlíky a navíc jsou doloženy případy, kdy se její úřady podílely na násilné repatriaci bhútánských politických exulantů. Po návratu do vlasti je většinou očekávala další perzekuce. V duchu obvyklé nevyočitatelnosti autoritářských režimů, někteří z disidentů jsou pro změnu ze země nuceně vystěhováváni. To byl i případ třicetiletého stavebního dělníka Tula Mana Tamanga, který byl pro své údajné politické aktivity brutálně zbit na policejní stanici v Chimakothi. Po třech dnech samovazby v tmavé cele byl nakonec převezen na policejní stanici na hranici s Indií, kde byl nucen podepsat prohlášení, že dobrovolně odchází ze země, načež byl násilně vypovězen do Indie (AI Report 2001, AI Publications, Londýn 2001, str. 49).

Pokud o těchto skutečnostech tak dlouze píší, jistě to není profesionální deformace lidskoprávního aktivisty. Domnívám se totiž, že excesy bhútánského režimu, tak osře kontrastující s mírumilovnou tradicí buddhismu a přesahující i míru omluvitelnou „asijskými hodnotami“ (na něž se stejně vymlouvají ti nejhorší diktátoři) ukazují na čertovo kopýtko všech hledačů alternativ k našemu západnímu sociálnímu modelu. V nadšení nad nenarušeností a kulturní ryzností rádi zapomínáme na drastická omezení svobody, která ani v nejmenším nejsou ospravedlnitelná odlišnou kulturou. Vždyť v žádné kultuře, tím spíše pak v buddhistické tradici zdůrazňující empatii a lásku ke všemu živému, není morálním imperativem mučit, věznit, vyhánět. Bohužel v západním světě mají podobná přehlédnutí (která někteří myslitelé nazývají přímo úlety rozumu) letitou tradici. Nemám na mysli jen dlouhou škálu věhlasných a vzdělaných západních intelektuálů uhranutých nacismem a komunismem (paradoxně ještě v té jeho nejhorší stalinistické či maoistické verzi), ale např. i ekologické vizionáře, kteří v polovině sedmdesátých let s takovým nadšením přivítali ná-

stup vlády Rudých Khmerů v Kambodži. Když krurá pravda o skutečné tváři jejich režimu vyšla později najevo, někdejší nadšenci již jen cudně mlčeli.

Přirozeně nechci srovnávat maoistické třeštění kulturní revoluce či genocidní Pol Porův režim a jeho pole smrti s archaizujícím polozapomenutým královstvím (v němž je ostatně trest smrti zrušen), nýbrž pouze možná poněkud provokativně přispět do debaty o ekologické politice a sociálně ekonomických alternativách na

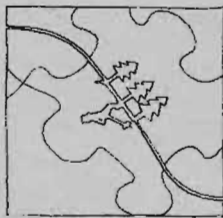
a budou si jako svůj vzor klást diskutabilní příklady typu bhútánského království, sranou se rak pro smích všem, v první řadě pak představitelům konzervativní pravice, z nichž někteří podobně povrehně za každou upřímnou snahou o ekologickou reformu sparuji pokus o zelenou diktaturu. Pokud chtějí alternativní ekonomové být vskurku hodni svého přivlastku, pak by neměli nosit stejné klapky na očích jako ti klasičtí (z nichž např. vševedoucí pan profesor a koryfej české pravice po oficiální státní návštěvě

Termín hrubé národní štěstí je tragikomický blábol z rodu jazykových fetišů a newspeaku politické pseudomystiky, srovnatelný snad jen s rozplizlými pojmy typu beztřídní společnost, výbor pro veřejné blaho, čistá rasa atd.

ni postavených. Domnívám se totiž, že jakákoliv slušná zelená politika se může uskutečňovat pouze v kontextu svobodné společnosti respektující lidská práva. Jejím cílem by neměla být destrukce svobodného trhu, nýbrž jeho kultivace. Stejně tak by se taková politika nikdy neměla vzdávat vyvolanosti modernity, nýbrž usilovat o jejich spravedlivou distribuci a takové využívání, které nepoškozuje přírodu ani mezilidské vztahy. A už v žádném případě by nemělo jít o vyvázání se z rámce naší globální civilizace a jejích univerzálních kosmopolitních hodnot definovaných již před padesáti lety ve Všeobecné deklaraci lidských práv, založené na všem srozumitelném principu důstojnosti lidských bytostí. Jakékoliv pokusy o takový civilizační odvrát skončily v lepším případě návratem do mentálního středověku, jak se to podařilo Chomejnismu v Ítánu a Talibanu v Afghánistánu (a v sametovější podobě i panu králi v Bhútánu), v horším pak totální genocidou, jakou spáchali absolventi Sorbonny v družné shodě s ngramotnými venkovany v Kambodži, proměňvané tak tuto kdysi kvetoucí zemi v jediný masový hrob. Pokud na toto ekologičtí alternativci zapomenou

komunistické Číny sebestě vyhlášoval, že se tam s žádným porušováním lidských práv a politickými vězni nesetkal).

A na závěr malá poznámka už jen filologická. Nedostatek informací lze omluvit, absolutní nedostatek skepse vůči ohskurnímu sousloví „hrubé národní štěstí“ je ovšem zarážející. Ať už je termín HDP jakkoliv – do značné míry jistě právem – kritizován jako neobjektivní a zkreslující, buď jak buď jde o pojem, který s větší či menší exaktností vypovídá o určitých měřitelných skutečnostech, na jejichž základě lze srovnávat jednorlivé národní ekonomiky. Termín hrubé národní štěstí je však tragikomický blábol z rodu jazykových fetišů a newspeaku politické pseudomystiky, srovnatelný snad jen s rozplizlými pojmy typu beztřídní společnost, výbor pro veřejné blaho, čistá rasa atd. Opravdu, k dokonalosti chybí snad už jen orwellovské ministerstvo lásky! Jak nám víc než názorně dokazují dějiny moderních despocií, za jejich medotekoucí vágnost se vejde ledacos. Realita skrytá za jejich libozvučnými etiketami je však obvykle jakémukoliv štěstí či blahu na hony vzdálená. Desetitisíce bhútánských uprchlíků o tom vědí své.

Rezervace není privátní byznys. Koncem roku ministerstvo životního prostředí nepovolilo další provoz vleku uprostřed unikátního smrkového lesa na Lysé hoře. Podařilo se toho dosáhnout díky dlouholetému snažení místního Sdružení Beskydčan.

Takzvaná Severní sjezdovka, která leží v první, nejpřísněji střežené zóně chráněné krajinné oblasti, byla léta v provozu de facto jako černá stavba. Oficiálně zde nikdy nepřestal růst les. Ve skutečnosti ale do vzácného horského lesa zasahuje masivní jizva, kterou sem pronikají vichřice, jež způsobují polomy. Rozhodnutí ministerstva umožní tuto plochu zalesnit.

Loňské rozhodnutí Ambrozkova předchůdce Miloše Kužvarta omezit provoz vleků v Národní přírodní rezervaci Praděd se setkalo s ostrou reakcí polířiků, ale širokým souhlasem veřejnosti. Václav Klaus jej označil za „konec světa“, ale podle průzkumu veřejného mínění 65 % lidí dává přednost ochraně přírody, zatímco vleky podporuje jen 17 % dotázaných.

(podle tiskové zprávy Hnutí DUHA)

měř 60 procent.

Podle ornitologů je zatím jisté pouze to, že mláďata nejsou schopna přežít první rok svého života. Přesné důvody ale zatím nikdo neobjevil. Jedna z teorií tvrdí, že vrabci doplácejí na zavádění bezolovnatého benzínu. Při jeho spalování totiž vzniká pro drobný hmyz toxická sloučenina. Mláďata však jsou závislá právě na takové potravě. Mezi další uváděné příčiny patří také nedostatek potravy, který s sebou nesou změny v krajině a hospodaření, a ztráta možností pro stavbu hnízda kvůli novým metodám zateplování. Vymírání

Vrabc domácí vymírá. Česká ornitologická společnost zvolila vrabce domácího Ptákem roku 2003. Hlavním důvodem byla skutečnost, že vrabci začali velmi rychle mizet a doposud se nepodařilo objevit příčinu. Ornitologové odhadují, že se počty těchto dříve běžných ptáků za posledních 20 let snížily o téměř 60 procent.

vrabců ve městech se zase dává do souvislosti s rostoucím výskytem poštolek.

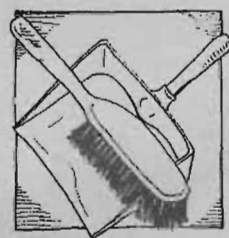
(podle ČTK)

Informace? Nedáme! Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS) odmítá Ekologickému právnímu servisu poskytnout informace, ze kterých vycházel při povolování výjimky ze zákazu veřejné podpory pro společnost Nemak. Toto rozhodnutí jí totiž povolilo investiční pobídky. EPS se proto obrátil na soud, aby úřad přiměl požadované informace zveřejnit.

ÚOHS v květnu loňského roku povolil výjimku ze zákazu veřejné podpory pro společnost Nemak Europe, s.r.o., což prakticky znamená: desetileté daňové prázdny (slevy na dani), poté dotace na vytváření nových pracovních míst a rekvalifikace v celkové výši 64,8 milionů korun. Úřad pak v srpnu 2002 povolil pro Nemak prodej pozemků v hodnotě přes 65 milionů korun za symbolickou jednu korunu za metr čtvereční. Město Most hodlá investovat do celé průmyslové zóny, v níž staví Nemak svou továrnu, okolo 150 milionů korun, ovšem z toho téměř polovinu může získat jako dotaci od státu.

(podle tiskové zprávy Ekologického právního servisu)

Dow ať vyčistí Bhópál. Počátkem ledna doručilo deset aktivistů Greenpeace sedm zabezpečených barelů s 250 kilogramy odpadu z indického Bhópálu do největšího evropského střediska firmy Dow v Nizozemí. Tato společnost od roku 1999 vlastní firmu Union Carbide, která opustila Bhópál ihned poté, co v prosinci 1984 došlo v její chemičce k havárii. Jedovatý plyn, který zamořil město, během několika dní zabil zhruba 8000 lidí a dalšímu půl milionu vážně poškodil zdraví (viz SG 12/2002). Greenpeace požaduje, aby Dow přijal odpovědnost za stovky tun nebezpečného odpadu, který po katastrofě zůstal v opuštěné továrně, a zlikvidoval jej.

(podle tiskové zprávy Greenpeace)

Kresby obrázků LEMME.

Navrhněte svého ropáka a zelenou perlu

Děti Země vyhláší 11. ročník ankety o anti-ekologický čin „Ropák roku“. Kandidáta může navrhnout kdokoli, uvede-li jeho jméno, zaměstnání a především ověřitelný důvod návrhu, tzn. prosazování nějakého škodlivého záměru, vydání závazného rozhodnutí nebo hlavní podíl na realizaci nějaké neekologické stavby. To vše se musí vztahovat k roku 2002. Je také nutné uvést, za jaké území je navržen – za kraj, Prahu či přímo za celý stát. Navrhovatel musí také uvést své jméno a adresu a měl by rovněž zaslat písemné podklady, proč svého kandidáta navrhuje.

Současně Děti Země vyhláší 8. ročník ankety o anti-ekologický výrok „Zelená perla roku“. Jejím cílem je upozornit na autory výroků, které bagatelizují ochranu životního prostředí a přírody. Výroky musí být pronesené nebo napsané v roce 2002. Mezi

kandidáty nelze zařadit zástupce sdělovacích prostředků – publicisty a novináře. Navrhovatelé musí zaslat jméno a příjmení autora výroku, jeho zaměstnání, přesnou citaci výroku (nejlépe kopii původního textu), název zdroje (resp. článku) a datum jeho zveřejnění.

Na základě zaslaných kandidátů do obou anket pak 129členná komise rozhodne o jejich pořadí. Výsledky zveřejní 25. dubna 2003 v brněnském divadle Husa na provázku na soirée s kulturním programem.

Návrhy kandidátů do obou anket prosím pošlete do 3. března 2003 na adresu: Děti Země, Cejl 48/50, 602 00 Brno, dz.brno@ecn.cz, tel./fax 545 210 393. Formuláře můžete také vyplnit na internetové stránce www.detizeme.cz/tropak.

Nové služby na staré adrese přináší Dobrovolnik.cz

Burzu dobrovolnických nabídek a příležitostí, on-line poradnu, přehled novinek z oblasti dobrovolnictví, to vše najdou uživatelé z řad neziskových organizací, dobrovolníků a další zájemci o dobrovolnictví na stránkách internetového serveru Dobrovolnik.cz.

Na stránkách Dobrovolníka je možno zdarma inzerovat vlastní akce, nabídku či poptávku dobrovolnických míst, zadávat dotazy týkající se dobrovolnického managementu či se jen dozvědět novinky z dobrovolnického sektoru. Informační servis se týká nových zajímavých projektů v ČR i zahraničí, dobrovolnické legislativy, zkušeností z dobrovolnických projektů atd.

Anglická verze Volunteer.cz nabízí možnost publikovat oznámení o akcích, inzeráty a tiskové zprávy organizací pro zahraniční dobrovolníky. Tato služba může rozšířit činnost dobrovolnických organizací o mezinárodní rozměr. Stejně tak je tu Volunteer pro všechny, kdo se chtějí podělit o své zážitky, názory, doporučení v anglickém jazyce.

Projekt Dobrovolnik.cz byl původně založen jako informační portál k Mezinárodnímu roku dobrovolníků 2001 a přinášel po celý rok zprávy o dobrovolnictví. Díky grantu Nadace rozvoje občanské společnosti však může fungovat dál a přinášet především servis pro všechny kdo s dobrovolnictvím přicházejí, nebo chtějí přicházet do styku.

Hestia – Národní dobrovolnické centrum
Na Poříčí 12, 115 30, Praha 1
Telefon: (+ 420) 224872075
Telefon/fax: (+ 420) 224872076
E-mail: vtutr@hest.cz
<http://www.hest.cz>
<http://www.dobrovolnik.cz>
<http://www.volunteer.cz>

Lomikámen

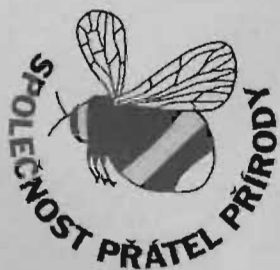
ÖKOPLÁTEK JAKÝ SVĚT NEVIDĚL

Na 32 stranách poctivého recyklu a střízlivé grafiky naleznete množství fotografií a nápaditě poskládaných slov z těchto soudků: **ekologie, příroda, region, historie, životní styl, kultura, neziskový sektor.**

Z posledního čísla: Chceme bránit velké šelmy?, Deset dní po velké vodě, Rys ostrovid, Boubín a Žofín, Chuť Horní Lužice, Čistota půl zdraví? a další.

**GARANCE CHUTNÉ ČETBY. V PŘÍPADĚ NEVOLNOSTI
KONZULTUJTE SE SVÝM MLÉKAŘEM NEBO MLÉKÁRNÍKEM.**

Objednávky vyřizuje:
Lomikámen – Společnost přátel přírody
Svobody 243, Liberec 15, 460 15
Telefon: 482 751 195
E-mail: lomikamen@cmelak.cz
Vychází zpravidla čtvrtletně.
Roční předplatné 140 Kč.
Ukázkový výtisk zdarma.

Lomikámen – pozdrav ze severu Čech

Martin Robeš
Město, prostor, doprava

Kniha, kterou vydal Český a Slovenský dopravní klub, je určena každému, koho zajímá, jak v zahraničí řeší veřejná prostranství, rozdělují uliční prostor mezi jeho různé dopravní a nedopravní funkce nebo jak řeší obranu prostoru a bezpečí pěších, cyklistů a cestujících veřejné dopravy před automobily. Publikace názornou formou do České republiky přináší zahraniční zkušenosti s řešením dopravy ve městě. Poukazuje převážně na dobré, ale popisuje a vysvětluje i špatné nebo nedotažené příklady. Komentáře k fotografiím jsou psány z pozice (neautomobilového) uživatele veřejných prostranství, aby byly srozumitelné jak komunálním politikům, tak i ostatním zájemcům bez ohledu na jejich profesi. Odborníkům jsou navíc určeny odkazy na další literaturu v úvodu knihy.

179 Kč, 108 stran formátu A4, 250 barevných fotografií

A. Máchal, M. Vlašín, D. Smolíková
Desatero domácí ekologie

Kniha je určena všem, kteří mají dobrou vůli nebýt přírodě na obtíž, ale neví, jak na to. Dotýká se všech oblastí domácí ekologie: od úspor energie a vody přes třídění odpadků, dopravu, zahradu až po jídelníček a zdravý životní styl. Publikace obsahuje nejen velké množství ověřených a praktických rad, jak (nejen) v domácnosti co nejméně přispívat k poškozování životního prostředí, ale čtenáři rovněž vysvětluje, co je to například skleníkový efekt, jak souvisí automobilismus se smogem či praní s eutrofizací vod, nebo co se skrývá pod pojmem „ekologické zemědělství“. „Desatero“ doplňuje řada praktických příloh, jejichž součástí je i malý slovník ekologických nebo s ekologií souvisejících odborných termínů.

85 Kč, 160 stran

Alena Uhříčková, Zdena Malíková
Kouzlo zapomenutého

Doba, kdy si lidé sami dokázali zhotovit mnoho krásných a užitečných věcí, je už asi nenávratně pryč. Autorky se proto pokusily prostřednictvím praktické příručky vzkráslit zašlou krásu rukodělné práce. I průměrně šikovný zájemce si může podle návodu uplést pomlázku, vyřezat písálku nebo vyrobit hliněný hrnek.

40 Kč, 59 stran formátu A4

Edward Abbey
Gang obranců Zeme

„Smutný, veselý, nevázaný, nemravný příběh... Vyvolá ve vás touhu vyjít ven a vyhodit do vzduchu nějakou přehradu,“ napsal o knize The National Observer. Kontroverzní román o čtveřici zelených radikálů, kteří brání kaňon amerického severozápadu, byl inspirovaný vznikem sabotáže jako způsobu boje některých ochránářů. I když sabotážní praktiky ekofilozofové nikdy neschválili, přesto se staly běžnými u ochránářských skupin typu Earth First! Vydavatel slovenského překladu v úvodu píše: „...keď zrezanie dvestoročnej jedle vnímate ako zničenie časti vlastného tela. A keď idete lesom, idete koncentrákom. A musíte sa brániť. Brániť vlastné telo. ... Niekto má vzdelanie a schopnosti na petície, sudy, organizovanie protestov. Niekto má len tú bolesť. ... Neschvaľujem metódy štvorice z knihy, pretože nevedú k trvalému vyriešeniu situácie. Ale chápem ich. Pretože sám som poznal tú bolesť a nemohúcnosť.“

99 Kč, 346 stran

Pavel Pečinka
Zelená zleva

Publikace shrnuje vývoj evropských zelených stran od jejich počátků v 70. letech až do konce roku 2001. Situaci v české straně zelených je věnována jedna celá kapitola. Sociolog Jan Keller napsal o knize, že „má jedinečnou šanci nabourat pečlivě udržované stereotypy o ekologických aktivitách. ...může posloužit jako faktograficky neobyčejně pečlivá příručka a zároveň vede čtenáře k hlubšímu zamyšlení nad tím, proč právě zelená politika stále zůstává i uprostřed rizikové společnosti ve stínu standardních politických stran. A konečně je také impulsem k přemýšlení o tom, proč u nás doposud nemáme ani náznak fungující Strany zelených, tedy strany, bez níž je evropské politické spektrum dnes jen stěží představitelné“.

249 Kč, 264 stran

A. Máchal, J. Husták, G. Slámová
Malý ekologický a environmentální slovníček

Kniha vyšla v edici „Hrách na zdi“, což je edice původních českých metodických příruček pro praktickou ekologickou výchovu a vzdělávání. Jde o společné dílo Tvůrčího centra Rezekvítku, kněžických Chaloupek a brněnské Lipky. Kniha obsahuje přes 170 pojmů z ekologické a environmentální oblasti, které doprovázejí názorné kresby a praktická schémata Galiny Slámové.

40 Kč, 50 stran

SLUNCE

V BUSHI

Lojza

Představujeme vám aforismus,
který získal druhé místo v letní
internetové soutěži Sedmé generace
„Český Lojza“.